

कानुङ मगर हुट

ठाप्का ७

हाम्रो मगर भाषा

कक्षा ७

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमो, भक्तपुर

कानुङ मगर ढुट

ठाप्का ७

हाम्रो मगर भाषा

कक्षा ७

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

प्रकाशक : नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

© पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

यस पाठ्यपुस्तकसम्बन्धी सम्पूर्ण अधिकार पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी, भक्तपुरमा निहित छ । पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको लिखित स्वीकृतिविना व्यापारिक प्रयोजनका लागि यसको पूरै वा आंशिक भाग हुबहु प्रकाशन गर्न, परिवर्तन गरेर प्रकाशन गर्न, कुनै विद्युतीय साधन वा अन्य प्रविधिबाट रेकर्ड गर्न र प्रतिलिपि निकाल्न पाइने छैन ।

पहिलो संस्करण : वि. सं. २०८२

हाम्रो भनाइ

विद्यालय तहको शिक्षालाई उद्देश्यमूलक, व्यावहारिक, समसामयिक र रोजगारमूलक बनाउन विभिन्न समयमा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक विकास तथा परिमार्जन गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइदै आएको छ। विद्यार्थीमा राष्ट्र राष्ट्रियताप्रति एकताको भावना पैदा गराई नैतिकता, अनुशासन र स्वावलम्बन जस्ता सामाजिक एवम् चारित्रिक गुणका साथ आधारभूत भाषिक तथा गणितीय सिपको विकास गरी विज्ञान, सूचना प्रविधि, वातावरण र स्वास्थ्यसम्बन्धी आधारभूत ज्ञान र जीवनपयोगी सिपका माध्यमले कलासौन्दर्यप्रति अभिरुचि जगाउन, सिर्जनशील सिपको विकास गराउनु र विभिन्न जातजाति, लिङ्ग, धर्म, भाषा, संस्कृतिप्रति समभाव जगाई सामाजिक मूल्य र मान्यताप्रतिको सहयोगात्मक र जिम्मेवारीपूर्ण आचरण विकास गराउनु आजको आवश्यकता बनेको छ। यही आवश्यकता पूर्तिका लागि विद्यालय शिक्षाका लागि राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ को सैद्धान्तिक मार्गदर्शनअनुसार मगर ढुट कक्षा ७ को यो नमुना पाठ्यपुस्तक विकास गरिएको हो।

यस पाठ्यपुस्तकको लेखन डा. विष्णुकुमार सिङ्गाली, श्री हेमा आलेमगर र श्री हिरामती रानामगरबाट भएको हो। पाठ्यपुस्तकलाई यस रूपमा ल्याउने कार्यमा महानिर्देशक श्री युवराज पौडेल, डा. बज्रमुनि बज्राचार्य, श्री बरुण वैद्य, श्री राजु श्रेष्ठ र श्री कुमार घिमिरेको विशेष योगदान रहेको छ। यस पुस्तकको लेआउट डिजाइन श्री भक्तबहादुर कार्कीबाट र चित्राङ्कन श्री कुलदीप जङ्गबहादुर गुरुङबाट भएको हो। उहाँहरूलगायत यसको विकासमा संलग्न सम्पूर्णप्रति केन्द्र हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्छ।

पाठ्यपुस्तकलाई शिक्षण सिकाइको महत्त्वपूर्ण साधनका रूपमा लिइन्छ। अनुभवी शिक्षक र जिज्ञासु विद्यार्थीले पाठ्यक्रमद्वारा लक्षित सिकाइ उपलब्धिलाई विविध स्रोत र साधनको प्रयोग गरी अध्ययन अध्यापन गर्न सक्छन्। यस पाठ्यपुस्तकलाई सकेसम्म क्रियाकलापमुखी र रुचिकर बनाउने प्रयत्न गरिएको छ तथापि यसमा अबै भाषा प्रयोग, भाषाशैली, विषयवस्तु तथा प्रस्तुति र चित्राङ्कनका दृष्टिले कमीकमजोरी रहेको हुन सक्छन्। तिनको सुधारका लागि शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक, बुद्धिजीवी एवम् सम्पूर्ण पाठकहरूको समेत महत्त्वपूर्ण भूमिका रहने हुँदा सम्बद्ध सबैको रचनात्मक सुझावका लागि पाठ्यक्रम विकास केन्द्र हार्दिक अनुरोध गर्छ।

विषयसूची

मिहार	पाठ	विधा	पृष्ठ
१.	डाजी भजी	रिलिड	२
२.	हुपटारे साहिँला	आहान	१३
३.	लाइघाड मुम हिडको जाटिड	कुराकानी	२५
४.	रिकाहारी फूलमाया थापामगर	जिवाक	३८
५.	कानुड भूमीडेउटा भूयाँर	मिरिक	४९
६.	भोयाके ठुरी	ठुरी	६२
७.	माइनम	रिलिड	७२
८.	मोइबोयो आशिस हटै पारहेसाक्चकुड पाहाक	याकोरिक	८१
९.	अघेरा सहीद लखन थापामगर	जिवाक	९१
१०.	ढुट कानुड काट सांस्कृतिक सम्पदा	डाक्खिका	१०२
११.	बाराहा ठान टाक्ताड	छत्त्याह्वारिक	११४
१२.	इसे काट सार	रिलिड	१२९
१३.	सोम कन्या माइयो आहान	आहान	१३८
१४.	अनुसूची	लिपि	१४८

पाठ १ : पाञ्हेस अघेर

कानुङ इम लाङ्घाङ परिस्ले । लाङ्घालाक इमों जहानको ढलिङ जना छान्त्ने । कानुङ इमाङ घनिङ बा, बोई, बाज्यु/बाजी, बज्या/बज्युको लेको । हटिङ मसी ड बाबु, डाजै ड भजिउ, डेई/नाना ड नानी घनिङ लेको । कानुङ मिभारबा/भ्याबा ड मिभारबोई/भ्याबोईकुङ इम ड खरेप ज ले । निबा निमाकुङ इम आस्काट लाङ्घाङ परिस्ले । कानकोई लहो साइनो पाम जडौ जाट्के परिस्ले । म्हाकाङ याहाच चिट्ढाङ लेच कुराको बारेयाङ ठाप्काङ छलफल जाट्नी ।

डाजी भजी

- टेक बहादुर सारुमगर

कानुङ डाजी जाटी
भजी अझई जाटी
डाजीए पामो राक्लेको
भजीए फिन्मो कास्लेको

बुबा ढिन्च डाजी
बई ढिन्च भजी
खास्मो सढई कास्लेको
बासी लोम्हो साजी ।

कुचेउ लेके हेक्चले
कानुङ ढिन्च डाजी
कुचेई पामो ढिन्चले
कानुङ ढिन्च भजी ।

रन्छिच डिसोन गिन्नेको
सेच डिक्को फिन्नेको
कानको सेमहो र्हास्चप्याक
बल्ल मेहेकोई ज्यालेको ।

रिस्दयाङ बढिन हुर्लेको
छादयाङ उसाहा जाट्लेको
कानको कलाप म्हादयाङजा
रोह जाट्मो पालेको ।

महान च्याकढ्याड रुप्लेको
भराकढ्याड टाँक कालेको
हर्च बढिन बिल्हिकमो
पाहेस्इम नुइनिस् डेलेको ।

सिक घेरेस पाके
बेला बेलाड रेसाक्के
गोराक टार मेसाक्के
नभि कुहुमो मिसाक्के ।

जुमढ्याड बढिन बिल्हिकलेको
उमढ्याड बढिन पिट्मयाह्लेको
क्योक्च ठाहाले डेनिसिड
खनाक्च सिडि मोल्मयाह्लेको ।

कान्कोके च हिओ पिर
ह्योट्टै मिमिक रहोले
बाबु नानी म्हुडलेसा
डेमो गोराक रोओले ।

पट्टको ड खाट्लेको
सेनढई रेट्मो डाक्लेको
भजिओं गिन भयोच ले
सेनढई डाम्छ माख्योहोले ।

फोड ठाऱ्लोक

फोड/शब्द	मगर ढुटाड ठाऱ्लोक	नेपाली
फोड	कुसै ड डाक, काट डाक, फोड	शब्द
म्हान	पोस्टक या हिडको बुके खास्च काट बढिनों बस्टु	भोला
डिक्को	कुसैड उपटा भ्याचपार या सेचपार आस्काट उपटा भोस्म जाट्के	वित्तिकै, तुरुनै
बुबा	बा; लेन्जा अभिभावक, (पाल्पा, स्याङ्जालाक)	पितृ, बा, बुबा
सिड	किड; खिड (प्रत्यय)	एर (प्रत्यय)
बई	बोई; माहाभा/मास्टो अभिभावक (पाल्पा ड स्याङ्जालाक)	आमा (पाल्पा, स्याङ्जामा)
डाजी	डाजे/डाज्यै/डाजै/डाजु	दाइ
भजी	भज्यू; भजिउ, मारुम	भाउजू
छाके	माभेर्के, बिहाक छान्त्के	बिरामी हुनु
घेरेस	डिही/सरिराड छान्त्च घेरेस	शरीरमा हुने जुम्रा
सिक	लुआड छान्त्च सिक	टाउकोमा हुने जुम्रा
पाऱ्हेस्इम	पाऱ्हेस्च इम, पाके ऱ्हेस्के डिन्त्च इम	विद्यालय, स्कूल
उम्त्के	खान्त्के, खान्त्म नमचस खेउच अबस्था	गर्मी हुनु
भयोच, डाम्छ, डाम्छो/जाम्छो	माडुन्च, कुसै ड कपट मालेच इहेरेक, कुसैड कठा इहेर्के	सङ्गो, रिस
वाऱ्हसेट	वाऱ्हम सेटाक्के टनाक्के	अभिव्यक्ति

फोडगोमोक/शब्दभण्डार

१. म्हाकाड याहाच फोडों वार्हाक्च फोड/शब्दको पाठइड पाम रिक्नी :

- (क) छाच बेलाड जाट्के परिस्च
- (ख) पोस्टक या अरु चिजको काम बुचकुरा
- (ग) खान्त्स नमसोस/नमचस खेउच
- (घ) सेहेम मारेस्च मिलुआड छान्त्च
- (ङ) बढेनाड परिस्च काट परजीवी

२. आढिन्चो ठान्त्लोक याहाचकोआड ज्युली खास्नी :

हुर्के	इहेरेक
छाके	खान्त्के
घेरेस	छलाम्के
उम्त्के	म्हाङ्के
डाम्छो	सिक
	रिस्के

वाह हटै वाहसेट (बोध र अभिव्यक्ति)

१. म्हाकाड याहाच फोडको सेहेमकठा डाक्डेम्/उच्चारण जाट्नी ।

रहास्च, म्हादयाड, म्हुङ्नाड, मुङ्नाड, म्हान,
पाहेस्डिम, इहेरेक, बिल्लीक्के, उम्त्के, जुम्त्के

२. 'डाजी भजी' रिलिड भाखा खास्म पाहेस्नी ।

३. म्हाकाड याहाच गिन्हाको डेर जुवाफ याहानी :

- (क) कानुड डाजी भजी कुन्हच लेको ?
- (ख) कानुड डाजी भजीए कुन्हच जिम्मेवारी लामलेको ?
- (ग) टुक रन्ह्छीनाड कानुड भजीकोई हि जाटलेको ?
- (घ) कानुड डाजी भजी कुट सरसफाई जाट्मयाहालेको ?
- (ङ) इसे रिल्हिडाड रिकाहारीकोई हि डेके पाम लेको ?

४. म्हाकाड याहाच रिल्हिडों पुड पाहेस्म गिन्हाकों जुवाफ याहानी :

बुबा ढिन्च डाजी
बई ढिन्च भजी
खास्मो सढई कास्लेको
बासी लोम्हो साजी ।
कुचेउ लेके हेक्चले
कानुड ढिन्च डाजी
कुचेई पामो डिन्चले
कानुड ढिन्च भजी ।

गिन्हाकको

- (क) इस रिल्हिडों पुडए कानुड डाजी भजी सु कठा तुलना जाट्म ले ?
- (ख) कानुड भजीको कुन्हच ज्यागाट कास्लेको ?

५. डाजी भजी रिल्हिडइड सोम गिन्हाक खास्नी । हटै, लहो ठाप्काओं लफाके गिन्हम जुवाफ याहाके बिन्हिन्नी ।

६. पाहाकारीइड सेम डास्विस्च फोडको पिनिक्म इसै रिल्हिडके खिन रिक्नी :

सिक पाके
बेला बेलाड रेसाक्के

गोराक मेसाक्के
.....कुहुमो मिसाक्के ।

जुमढ्याड बढिन
उमढ्याड पिट्मयाह्लेको
क्योक्च ठाहाले
खनाक्च मोल्मयाह्लेको ।

७. म्हाकाड याहाच रिल्हिडें पुड/अंशके गच्चाड रिक्म मिच्युहु/भाव स्पष्ट खास्नी ।

कान्कोके च हिओ पिर
ह्योट्टै मिमिक रहोले
बाबु नानी म्हुडलेसा
डेमो गोराक रोओले ।

८. पाठें ठापाड/आढाराड लोट्च जुवाफ रिक्नी :

- (क) डाजीभजीए कुट बा-बई (बोइमोइ)ओं भूमिका जाट्म लेको ? व्याख्या जाट्नी ।
(ख) भजीए जाट्म याहाच उपटाको हि हि ले ? होचेउ सूची खास्नी ।

९. सेनाक्फो/व्याख्या जाट्नी :

- (क) जुमढ्याड बढिन बिल्हक्लेको
उमढ्याड बढिन पिट्मयाह्लेको
क्योक्च ठाहाले डेनिसिड
खनाक्च सिडी मोल्मयाह्लेको ।
(ख) रिस्ढ्याड बढिन हुर्लेको
छाढ्याड उसाहा जाट्लेको
कानको कलाप म्हाढ्याडजा
रोह जाट्मो पालेको ।

१०. 'डाजी भजी' डेच रिल्लिडौ मुक्कुर मिच्युहु/भाव रिक्नी ।

ढुट संरचना हटै आखर जोहोखाट/वर्ण विन्यास

१. म्हाकाडो काछ्योट पाऱ्हेस्नी हटै जुवाफ याहानी :

रमिसरा, गिनसरा, नमखान, सेरसिड हटै लहोको खाट्म बाराहाढ्याक जाटके डेम खेउकाड् । होसको अर्खलाइड बुलिङटार भाल्काड् । हटै, कालीगण्डकी करिडोर छान्त्स गैंडाकोट टाक्काड् । धोबादी लाङ्घालाकीड कुबा, मामै, माइजू, जेठु, गुमाको हटै ढलिङ लहोको गैंडाकोटाड भोरोक छान्काड् । पट्टको भोरोटास् रिजर्व जाट्च गाडियाड त्वाकाड् । होसको तनहुँओं छाब्दी बाराहाठान, पोखरा फेवातालओं बाराहाठानाड पहिस्म होसकोके द्याक्चै बागलुङ ढोरपाटन टाक्काड् ।

लामाड होसकोई नारायणी, त्रिशुली, मस्याङ्दी, मादी, सेती हटै कालिगण्डकी गाङ्डी/आङ्डीको डाङ्काड् । ढोरपाटनओं बनाड डिग्वा, ढुकुर, न्याहुल, पिटल्हुड ढिन्चो ढलिङ ग्वाको डाङ्काड् । भेंचा, र्हा, हेंट, बाडा स्यासाक्चको ड डाङ्काड् । ढोरपाटनाड बाराहाठान द्याक्टास होसको बास मुकाड् । खान्त्चसार लेढ्याड ड नवी होलाड उर/तुषारो परिस्म लेया । गोराक सोम इलाक आलाक छ्याहा । होलाड आलु, जौ, गहुँ, उवा छान्त्च कऱ्हाङ्च बारीओं पाटाको डाङ्काड् । स्याउखेती घनिङ डाङ्काड् । होटै होसको ल्हेस्नाड बुर्तीबाड योलोड छान्त्स बडीगाड आङ्डी छान्त्चै रुद्रबेनी खेउम र्हीडी घनिङ टाक्काड् । हटै पाल्पा, खेउम बुटवल छान्त्चै कावासोती राहाम मेहेकुड लाङ्घा टाक्काड् ।

(क) ढेमाडओं काछ्योट पाऱ्हेस्म भर्मी, ठाउँ, हटै नाङ्डी/आङ्डी वार्हाक्च सोम सोम ओटा आरमिन चिन्डिम रिक्नी ।

(ख) ढेमाडओं काछ्योट पाऱ्हेस्म बस्टोग्वा, बस्टु, द्रव्य, समूह हटिङ भाव वार्हाक्च सोम सोम ओटा आरमिन चिन्डिम रिक्नी ।

भर्मी, ठाउँ, बस्टु, प्राणी, समूह, भाव आदिको वार्हाक्च फोडको आर्मिन आले । इसे वाक्यआड आर्मिन 'सु' हटै 'हि' गिन्हाक गिन्हा डेहा होचेउ जुवाफआड राहाले ।

(क) खासवाऱ्हाक आर्मिन (Proper noun): कुसै ड खास भर्मी, ठ्वा/ठगान, बस्टु वा चिज लखकुड ठ्वा आर्मिन वाऱ्हाक्च फोडको खासवाऱ्हाक आर्मिन आला । (ढिन्चो: नेपाल, सैलुङ, रामेछाप, बुल्डी, गिनसरा)

- (ख) जाटिवाऱ्हाक आर्मिन (Common noun) : आढिन्च खाल्या/खन्नुड पट्ट बस्तु/चिज वाऱ्हाक्च वा जाटि वाऱ्हाक्च आर्मिनके जाटिवाऱ्हाक आर्मिन डेले । (ढिन्चो: भर्मी, लाङ्घा, खोला, रिक्मा आडि) ।
- (ग) गालवाऱ्हाक आर्मिन (Collective noun) : भर्मीको, बस्तुगवाको, या कुसैड चिजबिसयकुड गाल/बगाल, वाऱ्हाक्च आर्मिनको गालवाऱ्हाक आर्मिन डेले । (ढिन्चो: भुरुम, बगाल, खाल, उरुड आडि) ।
- (घ) द्रव्यवाऱ्हाक आर्मिन (Material Name) : सम्पटी वा पैसा वाऱ्हाक्च हटै कुसै ड बस्तुइड सम्पटी वा पैसा राहाले डेहा होसै आर्मिन द्रव्यवाऱ्हाक आर्मिन आले । (ढिन्चो : पैसा, गेर, रुपा)
- (ङ) च्युहुवाऱ्हाक आर्मिन (Abstract noun) : गिनदुक, अनुभव, महसुस वाऱ्हाक्च आर्मिन फोडको च्युहुवाऱ्हाक आर्मिन आले । (ढिन्चो: मऱ्हाड, गिनदुक, रोह, रो, करा आदि)

२. म्हाकाडों/म्हाकुड काछ्योट पाऱ्हेस्ती हटै म्हाकाड तालिकाड याहाच लख पट्टार्मिन/सर्वनाम भाक्म रिक्नी :

डा पाऱ्हेस्डिमआड मगर दुट पाऱ्हेस्मन । नाको घनिड मगर दुट पाऱ्हेस्म ले । होसै ड काङ्कोकठा पाऱ्हेस्ले । होसेको ड कान्कोकठा पाऱ्हेस्ले । आसको कानुड पाऱ्हेस्डिम राहाम मेक्कुड गेस टनाका । होचै मेनों पोस्टक सेहेमकठा पाऱ्हेस्ले । ठाप्काड लाफाकोई हि हि पाहामले ? होसकोई पाहाच नए सजिलै पाहाके हेक्डै । नोओं ढामा चहिसा । कानुड ठाप्काड सु सु डेच मन्डिच ले ? **सु सु** वाऱ्हेके चोड्हेचको ले ? नाक्कोई **होसेको**के वाऱ्हेस्ती हटै **होसको**कठा पाऱ्हेस्ती । पाऱ्हेस्ठाड ढामा जाटा डेहा नाको सफल छान्डनी । अरुकोई पिहिन **जे जे** जाट्दयाड ड **लाहा** च **लहो** दुटाड उपटा जाट्केआला ।

भर्मीवाऱ्हाक/ पुरुषवाचक	मेल्हावाऱ्हाक/ निजवाचक	टनाक्वाऱ्हाक/ दर्शकवाचक

भर्मीवाञ्हाक (Personal pronoun) : भर्मीवाञ्हाक पट्टार्मिन डेच भर्मी (पुरुष) वाञ्हाकच पट्टार्मिन आले । (ढिन्चो: प्रथम पुरुष- डा, कान; द्वितिय पुरुष-नाड, नाको, नाक्को, तृतीय- आसको, होसको) ।

मेल्हावाञ्हाक (Reflexive pronoun) : मेल्हा वा लाहा वाञ्हाकच पट्टार्मिनको मेल्हावाञ्हाक पट्टार्मिन आले । (ढिन्चो: लाहा, लहो, नाल्हो, मेल्हा, मेल्हो आडि । इलाड ड पुरुष/भर्मी अनुसार रुप छान्त्ने ।)

टनाक्वाञ्हाक (Demonstrative pronoun) : खेरप या लोस टनाक्मलेच वाञ्हाकच पट्टार्मिन टनाक्वाञ्हाक पट्टार्मिन आले । (ढिन्चो: इसे आसे, इसको होसको आडि ।)

३. म्हाकाड याहाच काछ्योट पाञ्हेस्ती हटै गिन्हच गिन्हाककुड जुवाफ याहानी :

ढुलो बुङ्म डौ **डामिकाड** सिखाक पहिसा । नोओं **नामिक**आड च हिड माछ्छान्मौ ले नि ? नम्सुए बुटौ **मिल्हा** भालाक्लेसा । होचेउ **मेडेर**आड ढुलो पहिस्लेसा । नोडो **नाहुट** माभिसो भुरुक्चले । टिस्यानिडों नस्सुए आसैकुड **मिन्हा** बिहाक्म जुखाम लैसा टा ।

(क) ढेमाडओं अनुच्छेद पाञ्हेस्म म्हाकाड याहाच फोडाड पट्टार्मिन ड आर्मिन भाक्नी ।

डामिक, नामिक, मिमिक, मेडेर, नाहुट, मिन्हा

मगर ढुटाड कुसै ड सरिर/डिही अङ्गओं आर्मिनाड पट्टार्मिन/सर्वनाम चाक्चिस्म राहाले । प्रथम पुरुषआड “डा”, “का” चाक्चीस्च डा हटै कान या कानुड पट्टार्मिन आले । द्वितिय पुरुषआड “ना” चाक्चिस्ले । इसै नाहको/नाको, नाड, नाक्को पट्टार्मिन आले । तृतीय पुरुषआड “मे”/“मि” चाक्चिस्ले । इसै मेक्को, मेनो ढिन्हच तृतीय पुरुषओं निजवाचक पट्टार्मिन आले । कुसै ड सरीरओ अङ्गाड मे या मि चाक्चिस्मले डेहा होलाड पट्टार्मिन छान्त्के ह्योकले डेम ख्याल जाट्के परिस्ले ।

४. म्हाकाड याहाच काछ्योट पाञ्हेस्ती हटै गिन्हच गिन्हाककुड जुवाफ याहानी :

छिनिड कानको बन्दीपुर कानुडास । होलाडो मगर इमबास/होमस्टेआड कामुवास । छत्त्याचै जाट्नाड नाक्को कुलाक नाम्हास ठाहै माछ्छाना । डै अरुकोई डेनाड अघेर

ज्यागाट डाज्याड । नाकोई होसके हि नाडेयास होसै च माडाक माडाक ह्वामले ।
कानको छिनिड नमसिन कन्हाड्च लामाड भाल्लिड ।

(क) हेमाडों काछ्योट पाहेस्म म्हाकाड याहाच फोडाड पट्टार्मिन ड जाटाक/क्रिया
भाक्नी ।

कानुडास, कामुवास, नाम्हास, डाज्याड, नाडेयास, भाल्लिड

मगर दुटओं पट्ट डेनाड अघेरों मौलिक रुपाड जाटाक/क्रियापदाड पट्टार्मिन/सर्वनाम
चाक्चिस्म राहाले । ठलिड मगर लाङ्घाड इन्हचो सर्वनामिकरण (पट्टार्मिन
चाक्चिस्व) म्हादयाड ड पाल्पा र स्याङ्जा जिल्लाओं मगर लाङ्घालाक अभ ड
जिवाम ले ।

सेनिकिड डेके

१. सेच पाठ १ सेनी, हटै म्हाकाडो याहाच गिन्हाककुड जुवाफ डेनी :

- (क) रिल्लिड हिके जाक्के ?
- (ख) पट्ट डेनाड अघेर कुसै मगर भर्मीए मगर कुराड रिल्लिड रिका ?
- (ग) मगरकोईड पट्ट डेनाड अघेर छिक्च पोस्टकओं आर्मिन हि आले ?
- (घ) रिल्लिड गोमोकाड हि जाट्के माछान्ने डेमले ?
- (ङ) रिल्लिड गोमोकाड कानकोई हि जाट्के परिस्ले डेम रिक्मले ?

२. सेच पाठ १ ए हि डेके पामले होचेउ बारेयाड डेनी ।

ग्योहोक/जोहोउपटा (सिर्जना/परियोजना)

१. म्हाकाड याहाच शिर्षकाड काट रिल्लिड रिक्म ठाप्काड सेटाक्नी :

- (क) कानुड बाज्यु/बाजिउ (ख) बाज्युबज्या (ग) डि

२. नाकुड लाङ्घा/समुदायआड केस्च मगर दुटओं काट ल्हिड पाम रिक्नीकिड नाक्कुड
ठाप्काड सेटाक्नी ।

पाठ २ : पाह्नेस अघेर

भर्मीके जिवाके गाँस, बास ड कपास छान्के बाहाले/परिस्ले । डेल्याड ड, छिनिकौ बखताड शिक्षा/पाहाक ड जिवाकाड मालेम माछान्च कुरा आले । कुजाट्म कानके जिवाके ज्याचकुरा, हटै इम ड बढिन लेके बाहाले/परिस्ले होट जाटम न कानुड अक्किल फोके शिक्षा मालेम माछान्ले । चाहाटुड बखटाड पारहेस्के - रिक्के मावाह्के डेच आर्मिट्के न माह्योक्ले । हिकाट मिनाम विद्युतिय बाहासको केट्के, सेटमिन वाह्हाक्माको योस्के, हटै लहौ कुरा डेके र शिक्षा अनि प्रविढिउ अक्किल लेके बाहाले । छिनपिहिन सुए ढलिड वाह्मने होसेकोइ न उपटी जाट्के ह्योक्ले । म्हाकुड चित्राड सु सु आले डोस्ति र वाह्त्नी । हटै, नाहाको नाक्कुड जिवाकाड हि छान्के विचार ले ? होसै कुरा लाफाको कठ छलफल जाट्नी ।

हुपटारे साहिँला

- उजिर राना मगर

गोराकौ बेला ले । हुपटारे साहिँला बुढा आरभाड गोहोर ख्याप्मन उमने । साहिँली बुढी इम सिट्मनले । मिजामिजीको ग्वोई राक्चपार लेकिड लाहा लहौ पोस्टक पार हेस्मनले । पट्टन मिजा-मिजीको पोस्टक पारहेस्च सेचई कागोराक लेकिड गोहोर ख्याप्की ठालन्या साहिँला बुढे ।

मेखुला ढलिङ कहर खाटा पुनार बुढा-बुढीइन ढलिङ काजुस जाटा । पट्टन मिजा-मिजीकी पाऱ्हेस्इमाड बिऱ्हिन्म पारहेस्साकठाड हुपटारे साहिँला साहिँलीयो

इम न याडच काट लेया । डेके न बाहानाड मिजा मिजीकी पाऱ्हेसाक्की पाहाक्की परिस्ले डेठाड काट लाडघुड मिगुर न लेआ । – हुपटारे साहिँला रानामगर ।

इटजाट्म पट्ट ज मिजाकोइ मिहुटाड पोस्टक, गोभियाड रिक्मा बुआर पारहेस्इमाड ह्वानाड ढलिङ माराङ्गन सेमन्या साहिँला - साहिँलीकी । साहिँला साहिँलीओ मिभार मिजा लाडघाड मालेया । आस्च लाडघालेकिड लोस राजढानियो क्याम्पसाड पारहेस्म लेया ।

लेकि च होस लाडघाड ढलिङ मेल्लाहाकी मुरुडच डेयार काराहडछको र लेया । मन्याड चहाँठर होसकुरीकई कुसेर मिजा - मिजीकी होट जाट्म गिन लैडियार मापरहेसाका ।

बरु हुपटारे साहिँलाओ इम खेरेपुड छिमेकी ड लाडघालीको जजाकोलाकी पाऱ्हेसाकार हि डुप्ले डेम साहिँला साहिँलीओ बाटकी नाम्सुहू लेखा भुरुकन्या । हटै खुब रेट्न्या । हुपटारे साहिँला साहिँलीए पट्ट न मिजाको पाऱ्हेस्इमाड डास्मका ड बुढा - बुढी मेखुरिन ह्योक

माह्योक काजुस जाट्च डाडार पट्टन लाडघालीको खुब कुरा चेमन्या । लाडघालीकोइ जेसुकै डेखेउ/अटडेए; फकुड कुरा माठानास्न लहौ लामाड ढेन्नाम टाराम ह्योकन्या ।

हुपटारे साहिँला बुढा डेनाड गोहोर ख्याप्मन लेया । गोहोर खास्की डास्न डाका बुढा - “ए ! टुगौ मोइ, डाकी काट बेला हान रोन्न योहो नई । डाकी च ढलिड डि पो सोन्हा ।”

“कालाप है डौ चाहौ हुट खाली माले । डा बेभो टापन ले ।” - डाका साहिँली बुढी ड ।

चेक कालाप न्हुनिड का-बघुना डि राक्म याहाचई डेया, “ल गानी है टुगौ बोई । डि च होडिक च्योक्च माले त्याक्च ले ।”

“लेखेउ डि सोन म्हाट्की लेनाड छान्हा ।” डाका फेरी साहिँला बुढा ।

गोराक ११:०० बजेठर छान्म लेया । हुपटारे साहिँलौ इम इस न आले डेचै काट मिनाम भर्मी राहा ।

“आले” - डाका हुपटारनी साहिँली मिछाम छुचै ।

काट मिहुटै ठुरी याहाचै - “नाकुड मिजा रेन्भाहाडै याम कामनेसा ।”

ठुरी घोचै “ऊनी न डाजेएइ ।” डेयार पिरा याहा साहिँली बुढीए ।

“डा चहाँ नुड्ले । फेरी फेरी आरही ।”

“ऊवाँर इट डि गाम नुडनाड छानन्या डाजेएइ ।” - अनुरोढ जाटा बुढीए ।

“आऽऽ, चहाँ डि मासोन्हमले नानी । मोचाबारी हटै अरु लाडघाड ड टाहाकी पर्च ले ।” डाका हुलाकी डाजेएइ ड ह्वा लिट्टिम । भाक डेहार ।

साहिँली बुढी हुलाकीए याहाच ठुरी डोस्म मुआ कलाप । इमलाक ल्हेस्म मिजिके डाकाका साहिँली बुढीएइ “ए टुगा ।”

डाका टुगा - “जिया मोई । हिके आर्घाकी छान्च ?”

“इलाक राना नो डाजेइ ठुरी बिन्मकामनेसा । फोवार पन्हेसो पन्हेसो ।”

“छान्ले मोई ।” - डेया टुगै । पट्टकी न अध्यार डार ठुरी फोआ टुगै ।

ठुरीयाड याड्च रिक्मन्या रेन्भाहाडै ।

बोई ड मोईओ मिहिलाड टालु बाट्म भोरले ! भोयाको राजेश, मुकेश ड नानीको ग्याँहोटरो, टुगा ड नमसुकि आरमेट्चै रोह ले ।

डा छिनिकठर यिला मजुडन ले । होला ड पट्टकिन मजुड न अऊला डेम भर जाट्मले । डा छिमपिहिन यिला गोराक - गोराक क्याम्पसाड पारहेस्ले ड नामसिन डेनाड काट उपटाइमाड उपटा जाट्मले । डौ काजुस मजुड ले । अब लेकिड डाकी बोई मोएई हिल्च ड छुरुको यामकाकी मापरिस्ले । डा डाल्लाहाकी ज्याकी ड डेरा भाडा याहाकी ओल्च हिल्च अफिसै याहाले । बरु डा अफिसुड काजुसै जाट्नाड छेल्हेसुड माध्या सकराटीयाड राहाकी माह्योका । होसठाड बोई मोई, भोया नानीको सुए ड मन मार्च माखास्ति । सेम्हज सकराटी मन्डिनी । डै ड निनीके सकराटीयाड आर्घानी ।

नामल्हेस डौ अफिस चेक मजुड छान्हा डेहाड मेजे भोया मुकेसकि चहिँ बरु बोर्डिड पाहेसाक्च करहाइछ माडनम ले । होस बाटेई भोयाकी छिमपिहिन लेकिडन सेम्हज पाहाकी डेनी ।

ल अब फेरी आस्काट ठुरीयाड आडुपै चहाँ डै ठुरी टुमाक्ले ।

नाकुड मिजा

रेन्भाहाड

हुपटारे साहिँला बुढा ड साहिँली बुढी रेन्भाओ ठुरी सेआर ढलिड - ढलिड माराडा । साहिँली बुढीएई च माराड्मो मिमिकडी ड जुरुका । खाटा न जजाको ड ।

लाडघाड रेन्भै अफिसाड काजुस डुप्च बाटको गिजानह्याड म्हे जोमोक्नाड लेखा न छान्हा । अरु भोया नानीकी ड डाजेऊ ठुरीआड लेच बाटकी मिगिनाड लाम खुब पाहेसा पट्टै न ।

टुगै छेल्हेसुड एस.एल.सी.ओ परिक्षाड सेहेम पास छान्म लहौ लाडघुड पाहेस्इमाड पाहाकारी छान्मले । इमाड चहस्च हिल्च ड टुगै न ओल्होक्ले । टुगा पाहाकारी छान्चपार लाडघुड पट्टन बौजाकोलाकी पाहेसाकी परिस्ले डेम रहोक्ले ।

होटेइ लेकिड पट्टन लाडघालीकोई ड हुपटारे साहिँला साहिँलीओड इमकी टानाक्चै, इम इम लेकिड लहा लहौ मिजा-मिजिकी पाहेस्इमाड परहेसाक्की बिन्हम कामने ।

लाङ्घाङ लहो इम ड मेलाकी आरमेठठाङ हुपटारे साहिँला, साहिँली ड ढलिङ माराङम ले ।

लाङ्घा परिसडौ बैठक ड छिनिङ पेउँराक डेनाङ डेनाङ टाराहा । ढलिङ लाङ्घालीओ मिध्याङ उम लाङ्घा बिकास समिटीओ मुलीएइ ल्हेस न्हेपुङ उपटा सेटाका । होटेइ न्हुनलाक न हुपटारे साहिँला बुढा बुढी ड मिजि टुगाकी सार ड फेटा बुसाक्म मनिटा जाता । लाङ्घाङ ढरी ढलिङ पट्रकारको टाहा पिहिन गोराकुङ ग्याचिसाङ टसबीर ख्योहा सेटमिन छान्हार ।

पिहिन गोराकुङ सेटमिन सेया पाऱ्हेसा भर्मीकोइ पाऱ्हेस्इम, ल्हुमप्यास, डिघार्टो पट्टलाक होस न बाट छान्की ठाला ।

होसै साहाक लेकिङ पाऱ्हेस्इमाङ जजाको ढलिङ राहाकी ठाला । होस काजुसै जाट्म पट्टन लाङ्घालीको इम च हुपटारे साहिँला साहिँलीओ ल्याक्च छान्की परिस्ले डेम टानाकी ठाला ।

जजाको लेच बेला लेकिङ जाट्च कहरको आरमेट्चै ड चहुँ लाङ्घालीकोइ जाट्च मनिटाकी आरमेट्म ढलिङ - ढलिङ मिमराङ खेउले । हुपटारे साहिँला, साहिँली जजाकोलाकिङ चहिँठर/चहिँसम्म केल्च याक सेहेमज आरमेट्म उँले । याम लहौ न मेलोआङ ह्वाम उँले ।

फोड ठाऱ्हलोक

फोड	मगर ढुटाङ ठाऱ्हलोक	नेपाली
साहिँला	माहिला न्हुनिङ कान्छा डेनाङ अघेरों मिजा	साईँला, साहिला
गोहोर	गाहारा बारीको घोएँच काट साधन, हार	हलो
ख्याप्के	सिङ ज्याहानाङ चेच उपटा	ताछ्नु, तिखानु
पाऱ्हेस्इम/सिपाल	पाऱ्हेस्च पाहाक्च इम	विद्यालय
माराङ्के/मऱ्हाङ्के	सेऱ्हेङ्के, मऱ्हाङ्के	खुशी हुनु
आस्च	होसै, आसै	त्यो,
मुरुङ्च	लेस्च, लेस्च भर्मी	धनी
ल्याक्च	लख, ढिन्चो	जस्तो

च्योक्च	क्योक्च, गाड्च	चिसो
रोन्के	रोन्ट्के	छान्नु,
उवाँ	उडा, राहाच उपटा	आएर
उके/उँके	मुके, डुके	बस्नु
मज्जुड	पट्ट डेनाड सेहच, मभज्जुड	राम्रो, सबैभन्दा राम्रो
ठर	टार (उदा. बजेठर, बजेटार)	जति, तिर
पिउँराक	पिहिन गोराक	भोलि बिहान
लेकिड	लाकिड	तिरबाट
उँले	मुले, डुले	बस्छ
चहुँ	चाहाँओं, इन्हाडो.	अहिले
लहुमप्यास	मुच लहुड, प्यास्च लेच लहुड	बस्न मिल्ने दुड्गा
निठ्ठ्यान	निठो, कुसै कुरौं आखिरी दुक याहाके	निर्णय, निधो

फोडगोमोक/शब्दभण्डार

१. म्हाकाड याहाच फोडों ठाऱ्ठलोक खाट्च कठा ज्युली खास्नी :

लोस	बुढा
रेन्भा	खेरेप
बाट्के	टुन्ट्च
ढेमाड	ह्वाके
म्हीन्ट्च	म्हाकाड
	मिबाड

२. म्हाकाड याहाच फोडको केट्म वाक्य खास्नी :

पाऱ्हेसाक्की उँकी आरमेट लेकिड केलचयाक

१. म्हाकाड याहाच फोडको सेहेमकठा डकडेम् जाटनी :

म्हे गोहोर ख्याप्के पाहेस्डिम पिउँराक चहुँ
न्हेपुड ल्हेस आर्घाकी माह्योक मेल्लहा मेखुरी

२. पाहाकारीकोइड सेम डास्चिस्च डकको पिनिक्म इसै डेचडाक फेरी रिक्नी :

लाङ्घा विकास समितिऔ बैठकाड उँकी लाङ्घा परिसडौ सडस्य कोलाक
सचिबै ठुरी । विकास समितिओ बैठक निठठ्यान जाता ।
खाटान कानुड लाङ्घा लेकिड पट्टन मिजा -मिजिकी पारहेस्डिमाड
..... स्वाद्य भर्मी खासार लाङ्घाओ मिआरमिन हुपटारे साहिँला
साहिँलीकी ड पाहेसनखिड लाङ्घुड पारहेस्डिमाड पाहाकारी/वाप्पा
लाङ्घाली जजा कोलाकी पाहाक्ठाड टुगाकी ड जाट्च निठठ्यानको छान्हा ।

३. म्हाकाड याहाच गिन्हाकों टुन्त्च जुवाफ रिक्नी :

- (क) जजामिजाकोई गोराक गोराक हि जाटोला ?
- (ख) साहिँला साहिँलीए पट्ट उपटा लहे जाट्म डुख हिके जाटोला ?
- (ग) छिम्याकीकोई जजामिजाकोके पाहेसाक्च कुराड हि डेउला ?
- (घ) मिजा रेन्फाहाडै पाहेस्म हि उपटा डुप्म लेया ?
- (ङ) मिजा टुगा कुलाडों पाहाकारी छान्त्म लेया ?
- (च) लाङ्घा विकास समितिए हुपटारे साहिला ड साहिली हिके मनिटा जाता ?

४. म्हाकाड याहाच बाक्थको पाहेस्म खाट् माखाट् भाक्नी :

- (क) हुपटारे साँहिला साँहिलीए मिजाकोके पाहेस्डिम माबिन्हीनोला । ()

- (ख) टुगाए सेहेमकठा पाहेस्चए जाट्नाड लाङ्घाओं पाहेस्इमाड पाहाकारी छान्त्के हेका । ()
- (ग) हुपटारे साँहिलाओं लाङ्घालीकोई मेहेकु जजामिजाकोके पाहेस्इम बिन्हिनोला । ()
- (घ) हुपटारे साँहिलाओं मिजाए सेहेच पाहेस्चए सहराड सेहेच उपटा डुप्मलेया । ()
- (ङ) लाङ्घा विकास समितिए हुपटारे साँहिला साहिँलीके मनिटा जाता । ()

५. म्हाकाड याहाच आहानों पुड पाहेस्म गिन्हाकों जुवाफ याहानी :

गोराकौ बेला ले । हुपटारे साहिँला बुढा आरभाड गोहोर ख्याप्मन उमने । साहिँली बुढी इम सिट्मनले । मिजामिजीको ग्वोई राक्चपार लेकिड लाहा लहौ पोस्टक पारहेस्मनले । पट्टन मिजा-मिजीको पोस्टक पारहेस्च सेचई कागोराक लेकिड गोहोर ख्याप्की ठालन्या साहिँला बुढे । मेखुला ढलिङ कहर खाटा पुनार बुढा-बुढीइन ढलिङ काजुस जाता । पट्टन मिजा-मिजीकी पाहेस्इमाड पारहेस्साक्ठाड हुपटारे साहिँला साहिँलीयो इम न याडच काट लेया ।

डेके न बाहानाड मिजा मिजीकी पाहेसाक्की पाहाक्की परिस्ले डेठाड काट लाङघुड मिगुर न लेया । हुपटारे साहिँला रानामगर । यिजाट्म पट्ट ज मिजाकोइ मिहुटाड पोस्टक, गोभियाड रिक्मा बुआर पारहेस्इमाड ह्वानाड ढलिङ माराङ्गन सेमन्या साहिँला - साहिँलीकी । साहिँला साहिँलीओ मिभार मिजा लाङघाड मालेया । आस्च लाङघालेकिड लोस राजढानियो क्याम्पसाड पारहेस्म लेया ।

लेकि च होस लाङघाड ढलिङ मेल्लाहाकी मुरुडच डेयार काराहडछको र लेया । मन्याड चहाँठर होसकुरीकई कुसेर मिजा - मिजिकी होट जाट्न गिन लैडियार मापरहेसाका ।

बरु हुपटारे साहिँलाओ इम खेरेपुड छिमेकी ड लाङघालीको जजाकोलाकी पाहेसाकार हि डुप्ले डेम साहिँला साहिँलीओ बाटकी नाम्सुहू लेखा भुरुकन्या । हटै खुब रेट्न्या । हुपटारे साहिँला साहिँलीएइ पट्ट न मिजाको पाहेस्इमाड डास्मका ड बुढा - बुढी मेखुरीन ह्योक माह्योक काजुस जाट्च डाडार पट्टन लाङघालीको खुब कुरा चेमन्या ।

गिन्हाकको

- (क) हुपटारे साँहिला साँहिलीए हिके डुख जाट्म लेया ?
- (ख) हुपटारे साँहिलाओं मिभार मिजा कुलाक पाऱ्हेसोला ?
- (ग) अरु लाङ्घालीकोई गिन लइट्म जजामिजाकोके हिके मापऱ्हेसाका ?
- (घ) हुपटारे साँहिलौं लाङ्घालीकोई हिके कुरा चेममुमन्या ?

६. म्हाकाड याहाच गिन्हाकों सही जुवाफ रिक्नी :

- (१) कागोराक ज हुपटारे साँहिलाए हि जाट्चै लेया ?
 - (क) हार घोएँचै
 - (ख) डिङ्हारइड डि राक्चै
 - (ग) हार/गोहोर ख्याप्चै
 - (घ) इम सिट्चै लेया
- (२) कागोराक हुपटारे साँहिलीए हि जाट्चै लेया ?
 - (क) ज्यागाट फिन्चै
 - (ख) इम सिट्चै
 - (ग) बारीयाड कोहोचै
 - (घ) डिङ्हार नुङ्चै
- (३) हुपटारे साँहिलौं मिभार मिजै क्याम्पस कुलाक पाऱ्हेस्मलेया ?
 - (क) इमाड
 - (ख) पेलिसाड
 - (ग) लाङ्घाड
 - (घ) सहराड
- (४) हुपटारे साँहिला साँहिलीके लाङ्घा विकास समिति/गाउँपालिकाए हि जाटा ?
 - (क) इम केट्के छुरु याहा
 - (ख) मनिटा जाटा
 - (ग) डुख याहा
 - (घ) इमाड डिओं ढारा राक्मयाहा
- (५) हुपटारे साँहिला साँहिलीओं कुरा लाङ्घालीकोई हिके चेमन्या ?
 - (क) इमों उपटा जाट्चए
 - (ख) बढिन बिल्हके माडिन्हचए
 - (ग) जजामिजाकोके पाऱ्हेसाक्चए
 - (घ) इमाड ज्याके माओल्चए

७. हुपटारे साँहिला आहान पाहाकारीकठा सेम मुख्य मुख्य घटनाकुड बुँदाको दुम्नी ।
८. हुपटारे साँहिला आहान पाहेस्म पाठओं सारांस रिक्म ठाप्काड सेटाक्नी ।
९. म्हाकाडो गिन्हाकों लोट्च जुवाफ रिक्नी :
- (क) इसै आहानाड हुपटारे साँहिलै कुट कुट जाट्म लहो मिजाकोके पाहेसाका? सेखाक्फो जाट्नी ।
- (ख) लाङ्घाड ड सेहेच उपटा जाटा डेहा पट्टकोई मनिटा जाटोले डेच कुराको पाठओं मिठापाड पुष्टी जाट्नी ।
१०. इमाओं जजामिजाकोके सेहेम पाहेसाक्के हेका डेहा होसै इम सेहेच छान्त्ने डेचठाड नाकुड दुक/टर्क डाम रिक्नी ।
११. लाङ्घाड लेच जजामिजाकोके सेहेमकठा कुट पाहेसाक्के ह्योक्ले होचेउ बारेयाड ठाप्काड छलफल जाट्नी ।

दुट संरचना हटै आखर जोहोखाट

१. म्हाकाड याहाच काछ्योट पाहेस्नी हटै जाटाक/क्रियापदाड आर्मिन/सर्वनाम कुटा चाक्चिस्मले होसै चिन्डिनी :

डा गोराक **डासोआड** । गोराकों अर्नी **डाज्याड** । हटै कानको गोराकों ट्युसन पाहेस्के **कानुडास्** । नए छो **नाज्या** ? होचै मिहुट हुरा । नाकोई छो ज्याके नाहुट **नाहुरास्** । इसै खोप्या चेक लिस्म ले मागराङ्नी । डा छिनिड छिटो इमाड **डाराहाड** ।

इलाड डासोआड (डा+सोआ+ड), डाज्याड (डा+ज्या+ड), कानुडास् (का+नुडा+स्), नाज्या (ना+ज्या), नाहुरास् (ना+हुरा+स्), डाराहाड (डा+राहा+ड)ओं संरचनाड जाटाक/क्रियापद ले । इलाड डासोआड, डाज्याड, डाराहाड जाटाक/क्रियापदाड डा मिआर्मिन/सर्वनाम न्हिस खेप चाक्चिस्मले । कानुडास् (का+नुडा+स्) आड कानको मिआर्मिन/सर्वनाम चाक्चिस्म ले । नाज्या, नाहुरास् जाटाकआड नाड/नाको मिआर्मिन/सर्वनाम चाक्चिस्म ले । मगर दुटओं पट्ट डेनाड अघेरोँ मौलिक रुपआड क्रियापदआड पट्टार्मिन/सर्वनाम चाक्चिस्म राहाले । ढलिड मगर लाङ्घाड इन्हचो सर्वनामिकरण (पट्टार्मिन चाक्चिस्च) म्हादयाड ड पाल्या र स्याङ्जा जिल्लाओं मगर लाङ्घालाक अक्क ड जिवाम ले ।

२. म्हाकाड याहाच जाटाकिड पट्टर्मिनको भाक्म रिक्नी :

डारेसाड, काखेत्वास्, नानुडास्, नारेटास्, नापन्हेसा, नाजाटा, नारोआस्, डाखेराड, डाखोरोहाड, नात्वास्

३. म्हाकाडो काछ्योट पान्हेस्नी हटै वाञ्छनी :

छिनिड गोराक कन्हाड ढाकर पिडटार घाँस लाम गिनसरा राहा । मिभार दाजैए सेप्च नानीए कुडिक कन्हाड्च ढाकर बुच डेम डेकाड । इमाड भज्युए म्हन्च सटाक याहाकाड । बारीयाड फिच गानमेटको होर्च कुरा भजुके सेटाका । भजिउए रुट्च डाङ्हाके ढेसाक्के कुँडो ड घाँसको सेहमकठा कास्च जाट्म लेकाड ।

ढेमाडो काछ्योटाड कन्हाड्च ढाकर, मिभार दाजै, सेप्च नानी, मिन्च सटाक, फिच गानमेट, रुट्च डाङ्हा फोड/पदावली राहाम ले । इलाड, कन्हाड्च, मिभार, सेप्च, म्हन्च, फिच, रुट्च फोड/फोडको विसेसन आले । वाक्यआड राहाच ढाकर, डाजै, सटाक, गानमेट, डाङ्हा फोडको विसेस्य (आर्मिन) आले ।

४. म्हाकाड याहाच काछ्योट पान्हेस्म होटिड विसेसन ड विसेस्य आर्मिन भाक्नी :

रिमबहादुर दाजैए लिस्च भारी बुम चन्डीभुयार ठा ह्वा । अरुको ख्याड्च समानको ह्वासा । ह्वाचै जाट्ना होसको म्हुडा । लामाओं गाड्च चौपारीआड भारी बाटा । लफुए नमसोस सिट्चै लोट्च सास टन्डिया । डिओं मुलाड नुड्म क्योक्च डि गा । पट्टकोई सेहेच ल्हिड ल्हिड्चै चन्डीभुयार ठान टाका ।

५. म्हाकाड याहाच तालिका डोस्नी । होलाड ढाटु हटै जाटाक/क्रियापदओ फरकको चिन्डिनी :

सामान्य ढाटु	जाटाक	प्रेरणार्थक ढाटु	जाटाक	नाम ढाटु	जाटाक
कास्	कास्ले	कासाक्	कासाक्ले	करा	कराले
ह्वा	ह्वाले	ह्वासाक्	ह्वासाक्ले	रुट्	रुट्ले
रिक्	रिक्ले	रिकाक्	रिकाक्ले	गेस्	गेस्ले

सामान्य ढाटुआड कुसै ड प्रत्यय मालइस्ले । प्रेरणार्थक ढाटुआड आक् प्रत्यय चाक्चिस्ले । नाम, अव्यय, विसेसनआड प्रत्यय लइस्म छान्त्च जाटाक/क्रिया ले देया होसै ढाटु आर्मिन ढाटु आले ।

४. म्हाकाड याहाच जाटाक फोडकोइड ढाटु भाक्नी :

रेसाक्ले, रेस्ले, सिट्ले, कोहोले कोहाक्ले, जिवाले, जिवाट्ले,
रोले, खेरले, हुरले, हुराक्ले, रिस्ले, मिस्ले, रिसाक्ले

सेनिकिड डेके

१. सेच पाठ २ सेनी हटै म्हाकाडो याहाच गिन्हाककों जुवाफ डेनी :

- (क) खायाक खायाक पाच्हेस्इम मालेनाड लेन्जा जाकोके सिपको कुचै पाहाकोला ?
- (ख) खायाक खयाक पाच्हेस्इम मालेनाड माहाभा जाकोके सिपको कुचै पाहाकोला ?
- (ग) खायाकों भर्मीको हि कुराका पान्त्म छानोला ?
- (घ) कानुड ल्हिड, स्याह हटै आम्हाटडाहाको कुट जजामिजाकोई वान्होला ?
- (ङ) लाङ्घालीकोई हिके आखर पाच्हेस्के माडुपोला ?

२. सेच पाठ २ ए हि डेके पामले होचेउ बारेयाड डेनी ।

ग्योहोक/जोहोउपटा

- १. मगर ढुटाड काट टुन्त्च आहान रिक्म नाहाकुड पाहाकारीके सेटाक्नी ।
- २. नाहाकुड बा-बोईके काट लोकआहान गिन्त्म होसै आहान रिक्म ठाप्काड सेटाक्नी ।

पाठ ३ : पान्हेस अघेर

लाङ्घाङ लाङ्घालीको भोरोम भोरोक केट्ले । भोरोक लहो लाङ्घाओं भेजाओं ड छान्त्ने । भोरोक छान्त्नाङ काट मासबास्याए केट्ले । होलाङ पालो वाङ्म डाक्के परिस्ले । होटा छाना डेहा पट्टकोई डाक्के डिन्त्ने । म्हाकाङ याहाच चिट्ढाङ लेच कुराको बारेयाङ ठाप्काङ छलफल जाट्नी ।

लाङ्घाड मुम हिडको जाटिड

(लाङ्घाड काट कच्चाङ्च डिङ्हार/कुवा लेया । होसै डिङ्हार/कुवा न्हिस डाँडौ मिग्घ्याड लेया । कुवा खेरेप चौपारी लेया । ढाकर, गागरी, कुँडाको डाके ढाकराड काम बुके डेम ठापलख सिँढीको ड खास्मलेया । दुल्या कच्ची मोटरलाम कोहोनाड डिङ्हारटुँ भाल्हुड ड लेया । लाङ्घालीको रेस्के हुर्के, गाच डि लाके होलाड रहोला । म्हुड बाट्के चौपारीयाड । भजिउ, रमीसरा रेस्के हुर्के कुवाड राहाम लेया । रोसन, खरसिड, रिमबहादुर घाँससिड जाट्म चौपारीआड भारी बाट्म लेया । होसको होलाकड कुरास्के ठाल्ले ।)

भजिउ : नाक्कोको कुलाक कुलाकिड राहच आला ?

रिमबहादुर : कानको च गोराकओं घाँससिड जाट्म, डारलाक उपटा जाट्म उङ्च आले भजिउ । नाकोको रेस्के हुर्के राहाच आउलेमन ? ढलिड ज बढिनको बुम राहाचैसा भजिउए च ।

भजिउ : आला बाबुको नानीको । पट्टको काट्ठ्वाओं डारलाकिड राहाच आउलेमन ।

रोसन : माहाले भजिउ ! पट्टको इलाड ज भोरोक छान्त्च आले । डा गाहाराड डि लैडिम राहाच । छोसान मिवाट गेस्के पामले । डिको डोस्म मुके परिस्मले । हि जाट्के छोसान स्याटाक्के ढामा जाट्के परिसा ढे । ढामा माजाटा डेहा लाङ्घा मुके माडिन्ने ढे ।

खरसिङ : इलाङ ढामा जाटा जाटा बाँडर, मृग, बनवाक, हटै चितुवा राँघुए हैरान जाट्ले । डा च इसे लिस डास्म ह्वाके जाकमले । ढलिङ लाङ्घालीको लाङ्घा डास्म ह्वामभ्या । न्हिस/सोमसय इम लेच लाङ्घा चाहौं काट सय डेनाङ अडिजा ढलिङ इमको आउले । होसै ड बुढाखाडा भर्मी हटै जजाको । डै ड अडिजा बाहिरीङ आन्हच लामखर्च डुपाडेहा च ह्वाके डेमन कै ।

रमिसरा : पट्टकोई लाङ्घा डास्चै आना डेहा च पिहिन लाङ्घाङ भर्मी छानाङ लामाभाँकरीकोटुङ हटै अस्पताल आन्हके भर्मी ड माडिन्हच छाना ट । हटै भर्मी सिया डेहा सटगट जाट्के मलामीको ड माडिन्हच छान्हा । पट्टकोई लाङ्घा डास्म ह्वा डेहा च लाङ्घौ विकास हटै समृद्धि म्हाट्च छाना ।

रिमबहादुर : आल्के च छिनिपिहिन टिस्यानिङ लख लाङ्घाङ मन्हाङ्च अवस्थाको माले । टिस्यानिङ लख लाङ्घालीको आत्मनिर्भर ड माले । उट्पाडन कम छान्हचै आन्हमले । टिस्यानिङ लाङ्घालीकोई काटेआस्काटके डुस्च छ्याप सेहेच लेया । कुसै लाङ्घाओं भर्मीओं इम खास्के परिसा डेया पट्टकोई लहे हेक्च उपटा जाट्म डुस्म खासोला । पट्टकुङ पालो रहोला । चाहौं होन्हच माछाना । भर्मीकोई डिडाबस्टोको कोक्के डासा । लहे वान्हच सिपको ड म्थ्याक्चै आना । हटै च पेलिसलाक, सहरलाक गास्यालख छान्हम ह्वाके परिस्मले । होट छान्हनाङ कानकोई कान फुन्हचभाङ, कानुङ पुर्खाकुङ भाङ हिङको जाट्के परिस्ले ।

खरसिङ : जाट्के च आले । टर हि जाट्के ? जमाना खायाकों ढिन्हचो माले । जटा ड पैसा चहिसा । लाङ्घाङ मोटन्यालाम राहामले, होलाङ ह्वाके ड पैसा चहिसा । बिजुली जुन्हके, गाच डि, इन्टरनेट, टेलिफोन, टि.भी. पट्टके पैसा चहिसा । होडिक जा माहाले, जजाकोके पाञ्हेसाक्के पैसा ज चहिसा । हिकाट ज्याच, बिल्हच हटै केट्च समानको ड राहाले होसै लोके परिसा । पट्टलाक पैसा म्हास्के परिस्न्या । पैसा कमइट्म गोमोक्के माहेक्ले नि च लाङ्घाङ ।

भजिउ : नाक्कोको च चमचमाओं रेन्भाको । कान्हको च बुढास्के पाचको । खरसिङ भयाकोई डेच ड ठिकै आले । द्याङ ड नाहाकुङ डाजैए ड पैसा गोन्होम्के

डेम पेलिस ह्वा । सेन कुस लिस आना, सेन कुस लिस । जिवाकों २०
ल्लेसटार पेलिस ह्वानाड मिगौला बेगार्डिम राहा । पैसा ड उसाहा जाट्नाड
बान्हा, मेन ड आना ।

रोसन : आल्के च कानुड लाङ्घा सेहेच ले । गाहारा, बारी, लेख हटै खर्क,
डम्हारवनको ले । खोला ले, डिओं मूलको ड ले । कानुड पुर्खाको इलाड
हजारौं ल्लेसहुँडा इलाड मुमराहा ड कान्को फुन्हा । कानकोई इसै प्रकृतिओं
सेहमकठा उपभोग जाट्के हेका डेहा पेलिसलाक डिन्हच निम्याक इलाड
जहानकोकठा मुम डिन्हेके हेक्ले ।

भजिउ : पोसलाकों डम्ब्या ड गिनो ब्याठै आना । इसै सोम/बुली ल्लेस भिटरी
न्हिसटार भर्मीको च पेलिसाड सिम बाकसाड ल्लेसा कान्हुड लाँघाओं
भर्मीको । फेरी पेलिसिड राहाच पैसा होलाक ज खेर्ले । कानुड उट्पाडन
माले नि च होसै पैसाके इलाड ज ठोन्होक्म डाके । होट छान्ह्म इलाड ज
हिडको जाटा डेहा इलाड ड जिवाके हेक्ले । जटा आना डेहा ड जिवाक
चेके आले । लहो ल्लेस दुस्के आले डे ।

रोसन : इन्हाड मोट्या लाम ड राहामले । कानकोई उब्जाउ जाट्म ज्याच
कुराको बजारलाक बिन्हिन्के ड हेक्ले । होसै आले कान्कोई ड अब अडिजा
उब्जाउ जाट्म माछाना आरिक् छान्ह्मटोको जाट्के परिसा । मिघ्याइमकोई
सन्टोला, कागटी, बिरको आर्लाम कालेहसाड मेहेकोके ओल्मटोको
कमैडिले । सिरानठोकेकुड किबी कुडिक ढलिङ स्याले । म्हाकथरलाक
कटहर, भाकटहर, सटाक कुडिक स्याले । सिडस्याकुड खेटीपाटी जाट्म
ड इमखर्च ओलोकके हेक्ले ।

रमिसरा : लाङ्घाड राहाच बाँडरको, मृगको, डुङ्सी, खन्हा, बनवाकको च
लाङ्घालीको खाट्म साट्के, लघार्डिके जाटा डेहा छान्ने ठे । खयाकओलख
हुँको खोर्ली खास्म कैवर खास्म डाप्के नाले नि । भाला खास्म साट्के
आले नि । बाजेबराजुकोई इमाड खास्च हटियारकोई ज राँघु ढरी साटोला
टा । कान खेटीपाटी जाट्च बस्टोडिडाको कोक्चकोके इन्हचो जाट्के ड
जरुरी ले नि ।

खरसिङ : साट्दै, सरकारए कुलाङ साट्के याहाले ड ? होट ज सहराङ मुमराहच लोयाट/अधिकारों उपटा जाट्च भर्मीकोई इटा जाट्के कुलाङ याहाले ड ? कानुङ सरकारी कर्मचारी हटै सरकारी भर्मीको कृडिक मासेहेच ले । कानकोके कुलाङ डुस्ले ? डुःख जाको याहाले ।

रोसन : होट जा डेमड माछाना । सरकार डेच कानको ड आले कै । कानकोई ड भोट याहाम विहिनच भर्मीकोई कानून खास्के आले । होट छान्त्तम पट्ट लाङ्घा मुम सेहेच भर्मी आसाला डेहा च सुढार छान्त्तम भ्याट्ले च । जोहोनिकिङ च कानुङ लिस खास्के माहेक्ले । कानकोई च डुख डिन्हा डिन्हा कानुङ नाटीपनाटीकोई ड डुख डिन्हे ढे ।

रिमबहादुर : आले कान्कोई जाट्के परिस्ले । इलाङ लेच साढनसोरोटकोइङ ज उपटा जाट्म ढेमाङ सोके परिस्ले । सरकारए याहाच सुविढाकोके ड लाम, हटै कानकोई ड हिङको जाटा डेहा छान्त्ने । अब बरु खेटीपाटी हटै डिङाबस्टोको कोक्च फर्मको खासिङ । सरकारए ड अनुदान याहाले । इलाङ ज मुम कानकोई इलम जाटिङ, इलाङ ज छान्त्ने ।

भजिउ : ढामा जाटा, जाँगर केटा डेहा इलाङ ज छान्त्ने । लाङ्घालीको लहो हिटाङ लेच कुराङ खाट्के परिस्ले । काभोरोम छान्त्के परिस्ले । इलम इलाङ ज छान्त्ने । ढलिङके उपटाको ड खेउले । रमिसरै डेच उपटाको जाट्म कानुङ बाज्यूबज्यूकोई इलाओं प्रकृतिके टुलो लख खास्म डामलेया । कानकोई ड हेक्ले ।

रिमबहादुर : लाङ्घा डास्म ह्वाच विचार कान्कोई जाट्के माछान्ने । कानकोई इलाङ डास्म ह्वा डेहा ट रजाई जाट्के आस्काट टाक्राहाम भ्याले नि । कानकोई लिसोके डेहा ड इलमों उपटा जाट्के परिस्ले । इलाङो लाम, कुलो, डिङ्हार, चौपारी, लाङ्घाइम खान्खोलई खास्के आले । हटै केट्के आले । कानुङ भेजा, रोडी ढिन्त्च गुमस्थाको ड कानकोई ड ह्वास्के परिस्ले ।

खरसिङ : नाहाको पट्टकुङ कुरा हटै ढुक सेनाङ च इलाङ ज हिङ जाट्म मुके हेक्ले लख सेया । कानुङ लाङ्घा मुम ज हिङको इलम जाट्के च परिसा । बरु काट गाल/समूह खास्म इलम जाटिङ च । हि छानोले । इसै कुवाङ नुङ ल्हुङभाको ड डोनिङ ।

रोसन : छान्त्ने ।

रिमबहादुर : छान्त्ने ।

भजिउ : छान्त्ने । इसै भालुड च लोहोके च परिस्मले ।

रमिसरा : नाहाकोई त्वास्च हुर, बेल्लाको राक्नीस् । पट्टकोई कुवाके भोडाकिड ।

(होलाड लेच पट्टको खाट्म मोट्यालाम खास्नाड कुवाड पहिस्च भा ल्हुड लोहोके ठाला । होसकोई डिङ्हारओं भा ल्हुड लोहोचै जाट्ना अरु भर्मीको ड चाक्चिस्चै आना । पट्टकोई ढामा जाट्तास कुवा ड सेहेच छाना हटै डि ड भोडा ।)

फोड ठाञ्चलोक

फोड	मगर ढुटाड ठाञ्चलोक	नेपाली
कासेउल्होड	कठाकठा ढलिङ कुराको ल्होङ्के	समृद्धि
हिकाट	ढलिङखाल्या, आडिकखाल्या कुराको	अनेकथरी, अनेकन
हिङको	कुसैड बस्टोको, कुसै ड कुरा	केही (काम वा वस्तुको सन्दर्भमा), कुनै चिज
निम्याक	कुसै ड उपटा जाट्तास याहाच पैसा या अन्नको	तलब, बेतन, ज्याला
इलम	कुसै ड उपटा, उट्पाडन जाट्च उपटा	उद्योग, व्यवसाय
उपटा/उपटी	हिङको जाट्च, कुसै ड कुरा जाट्च	कार्य, काम
गिन	शरीरों काट अंग, मिभड	मन, मुटु
भोरोके/भोञ्होके	पट्टको काट्त्वाड छान्त्के	एकजुट हुनु
गाल/बगाल	ढलिङ भर्मी वा जिवाकको	समूह
ढामा	कुसै ड उपटा जाट्म मुके, ढलिङ खेप वा समय उपटा जाट्के	मिहिनेत
डिङ्हार/डिङ्हारटुँ	गाचडी गाप्के खास्च ठगान, गाचडीओं ट्वा	कुवा,

फोडगोमोक

१. म्हाकाड याहाच फोडओं ठाऱ्लोक खाट्च कठा ज्युली खास्नी :

ढामा	ब्यठा
छाच	उपटा
हिकाट	ढलिङखाल्या
डम्हार	बन
लामा	भाँकरी
	रिस्के

२. म्हाकाड याहाच फोडको केट्म बाक्य खास्नी :

ढामा	उपटा	इलम	निम्याक
भोरोक	फुन्हचभा	सेहेङ्च	आसाल्के

वाऱ्ह हटै वाऱ्हसेट (बोध हटै अभिव्यक्ति)

१. म्हाकाड याहाच फोडको सेहेमकठा डाकडेम् जाट्नी :

म्हुड, न्हिस्, डिङ्हार, भाल्हुड, डार, म्हाट्च, म्हास्के
उपटा, इलम, छान्त्च, फुन्हचभा, जुन्हके, निम्याक, इन्हाड

२. पाहाकारीकोइड सेम डास्चिस्च फोडको पिनिक्म इसै डेचडाक खिन रिक्नी :

आलकेच लाङ्घा सेहेच ले । गाहारा,, लेख हटै खर्क,
डम्हारबनको ले । खोला ले, मूलको ड ले । कानुड पुर्खाको हजारौं
ल्हेसहुँडा इलाड मुमराहा ड कान्को फुन्हा । कानकोई यसै प्रकृतिओं
उपभोग जाट्के हेका डेहा पेलिसलाक डिन्हच इलाड जहानकोकठा मुम
डिन्हके हेक्ले ।

३. म्हाकाड याहाच गिन्हाकों टुन्त्च जुवाफ रिक्ती :

- (क) ठेमाड याहाच पाठाड सु सु कुरास्म ले ?
- (ख) इसै पाठाड कुस ठ्वाड कुराकानी जाट्म लेको ?
- (ग) इसै पाठाड हिओं बारेयाड कुराकानी छान्त्म ले ?
- (घ) खरसिडकोई कुन्त्चो कुरा जाट्म ले ?
- (ङ) मोटरलाम कोहोनाड डिङ्हारटुड हि छान्त्म लेया ?
- (च) लहो लाङ्घा खास्के हि जाट्के परिस्ले ?

४. म्हाकाड याहाच बाक्यको पाऱ्हेस्म खाट् माखाट् भाक्ती :

- (क) लाङ्घाड दुल्या मोटरलाम कोहोनाड डिङ्हाराड भाल्हुड पहिस्म लेया । ()
- (ख) भजिउए घाँसओं भारी चौपारीयाड बाट्म कुराकानी जाट्मलेको । ()
- (ग) रमीसरा रेस्के हुर्के डिङ्हार राहाम लेया । ()
- (घ) लाङ्घाड लाखू/बाँडर, मिर्ग, खऱ्हा, बनवाक राँघुको ढलिङ ल्होङ्म ले । ()
- (ङ) लाङ्घाड सन्टौला हटै स्यावाट्च बुटाको माछान्ने । ()
- (च) लहो लाङ्घा डास्म सहर हटै पेलिस आन्च सेहेच आले । ()
- (छ) लहो लाङ्घा लहे ज खास्के आले । ()
- (ज) लहो लाङ्घा खास्के पट्टको काभोरोम छान्त्म उपटा जाट्के मापरिस्ले । ()
- (झ) डाजए पेलिसाड उपटा जाटान्नाड मिर्गौला बेगारिस्म ल्हेस्म लेया । ()
- (ञ) सेहेच सरकार खास्के ड कानको लाङ्घाड मुके परिस्ले । ()

५. म्हाकाड याहाच कुराकानीओं पुड पाऱ्हेस्म गिन्हाकों जुवाफ याहानी ।

रमिसरा : लाङ्घाड राहाच बाँडरको, मृगको, डुङ्सी, खऱ्हा, बनवाकको च लाङ्घालीको खाट्म साट्के, लघार्डिके जाटा डेहा छान्ने ठे । खयाकओलख हुँको

खोल्ही खास्म कैबर खास्म डाप्के नाले नि । भाला खास्म साट्के आले नि । बाजेबराजुकोई इमाड खास्च हटियारकोई ज राँघु ढरी साटोला टा । कान खेटीपाटी जाट्च बस्टोडिडाको कोक्चकोके इन्हचो जाट्के ड जरुरी ले नि ।

खरसिड : साट्डै, सरकारए कुलाड साट्के याहाले ड ? होट ज सहराड मुमराहच लोयाट/अढिकारों उपटा जाट्च भर्मीकोई इटा जाट्के कुलाड याहाले ड ? कानुड सरकारी कर्मचारी हटै सरकारी भर्मीको कुडिक मासेहेच ले । कानकोके कुलाड डुस्ले ? दुःख माट्दै याहाले ।

रोसन : होट जा डेमड माछाना । सरकार डेच कानको ड आले कै । कानकोई ड भोट याहाम बिहिनच भर्मीकोई कानून खास्के आले । होट छान्त्तम पट्ट लाङ्घा मुम सेहेच भर्मी आर्साला डेहा च सुढार छान्त्तम भ्याट्ले च । जोहोनिकिड च कानुड लिस खास्के माहेक्ले । कानकोई च दुख डिन्हा डिन्हा कानुड नाटीपनाटीकोई ड दुख डिन्त्ने दे ।

रिमबहादुर : आले कान्कोई जाट्के परिस्ले । इलाड लेच साढनसोरोटकोइड ज उपटा जाट्म डेमाड सोके परिस्ले । सरकारए याहाच सुविढाकोके ड लाम, हटै कानकोई ड हिडको जाटा डेहा छान्त्ने । अब बरु खेटीपाटी हटै डिडाबस्टोको कोक्च फर्मको खासिड । सरकारए ड अनुडान याहाले । इलाड ज मुम कानकोई इलम जाटिड, इलाड ज छान्त्ने ।

भजिउ : ढामा जाटा, जाँगर केटा डेहा इलाड ज छान्त्ने । लाङ्घालीको लहो हिटाड लेच कुराड खाट्के परिस्ले । काभोरोम छान्त्के परिस्ले । इलम इलाड ज छान्त्ने । ढलिङके उपटाको ड खेउले । रमिसरै डेच उपटाको जाट्म कानुड बाज्यूबज्यूकोई इलाओं प्रकृतिके टुलो लख खास्म डामलेया । कानकोई ड हेक्ले ।

गिन्हाकको

(क) लाङ्घाड ह्याउपटा/खेटीपाटी जाट्च कुराड हिए दुख याहाम ले ?

(ख) लाङ्घाड ह्याउपटा जाट्नाड सरकारए कुट डुस्ले ?

(ग) सरकाराड नुड्च सेहेच भर्मी कुचै बिहिनके हेक्ले ?

६. म्हाकाड याहाच गिन्हाकों खाट्च जुवाफ रिक्नी :

- (१) इसै कुराकानीयाड गाचडीओं मुहान कुसैठ्वाड ले ?
(क) आड्दी (ख) ढारा/कठारडी
(ग) डिङ्हार/कुवा (घ) इनार
- (२) खरसिङए कुराकानीओं सुरुलाक पैसा कमैडिके कुलाक नुङ्के डेमलेया ?
(क) इमाड (ख) पेलिस
(ग) सहर (घ) लाङ्घा ज
- (३) लाङ्घाड राहाच बाँडर/लाखू, मृग, डुङ्सी, खन्हा, बनवाककोई हि बेगार्डिम याहाले ?
(क) इम (ख) भाँडाकुँडा
(ग) ह्याउपटा (घ) डिङ्हार/कुवा
- (४) पट्टकोई लाङ्घा डास्चै नुडा डेहा हि छान्त्ने ?
(क) मन्हाड्च छान्त्ने
(ख) छानाडबिक्नाड ह्वास्च भर्मी माछान्त्ने
(ग) भोट याहाच भर्मी छान्त्ने
(घ) डम्हार ल्होङ्म सेहेच छान्त्ने
- (५) पट्टको खाट्म काभोरम छान्त्म उपटा जाता डेहा लाङ्घाके हि जाट्के हेक्ले ?
(क) विकास हटै कासेउल्होड/समृद्धि (ख) लाम खास्के
(ग) कुलो, लाङ्घाइमको खास्के (घ) ज्याकेगाके ओल्च खास्के

७. लहो लाङ्घौ बिकास ड कासेउल्होड पाठों विषयवस्तु पाहाकारीकठा सेम मुक्कुर घटनाकुड बुँदाको दुम्नी ।

८. लहो लाङ्घौ बिकास ड कासेउल्होड पाठ पाहेस्म पाठओं सारांस रिक्म ठाप्काड सेटाक्नी ।
९. म्हाकाडो गिन्हाकों लोट्च जुवाफ रिक्नी :
- (क) इसै कुराकानीयाड लहो लाङ्घा सेहेच जाट्के कुट हेक्ले डेमले होसै सेखाक्फो जाट्नी ।
- (ख) लाङ्घाड ड उपटा हटै इलमओं सम्भावना ले डेच कुराको पाठओं मिठापाड पुष्टी जाट्नी ।
१०. खरसिडओं ठ्वाआड नाको लेच आल्ह्याड नाको पेलिस नुडोला कि इलाड ज मुम हिडको उपटा इलमको जाटोला ? नाकुड हुक टर्क डाम रिक्नी ।
११. कानुड लिसाड लेच उपटा हटै इलमओं बारेयाड ठाप्काड छलफल जाट्नी ।

हुट संरचना हटै आखर जोहोखाट

१. म्हाकाडो काछ्योट पाहेस्नी हटै होलाड याहाच गिन्हाकों जुवाफ रिक्नी :

डौ आर्मिन सेरसिड **आले** । इसै डौ इम **आले** । होस्को डौ बज्यू **आले**को । डौ इमाड ठोर/बार्डा **ले** । बार्डा हटै डिडाबस्टोके कुँडो फिन्त्के इमाड खोप्या **ले** । कानुड ह्याबारी घनिड **ले** । अरुकोके ढाँट्के **माछान्त्ने** । सेहेच उपटा जाट्के **छान्त्ने** । खेर्म ह्वाके **माछान्त्ने** । ढलिड खेर्नाड चोट लइस्के ह्योक्ले ।

कानुड हुट डाक्नाड आले, माहाले डेच सहायक जाटाकए चिन्डीयाक याहाले । ले, माले सहायक जाटाकए कुसै ड कुरा लेच या मालेच अस्टिट्व वाच्हाक्ले । छान्ने/छान्त्ने, माछान्ने/माछान्त्ने सहायक जाटाए सढै सट्य कुराको वाच्हाक्ले ।

- (क) आले, माहाले फोडको प्रयोग जाट्म बाडा ओटा वाक्य खास्नी ।
- (ख) ले, माले फोडको केट्म बाडा ओटा वाक्य खास्नी ।
- (ग) छान्ने/छान्त्ने, माछान्ने/माछान्त्ने फोडको केट्म बाडा ओटा वाक्य खास्नी ।

३. म्हाकाड याहाच चिन्हकठा ज्युली खास्नी :

पुरावाट्च चिन्ह	?
अडिजावाट्च चिन्ह	!
योजक चिन्ह	-
कोष्ठक चिन्ह	
विस्मयादीवाऱ्हाक चिन्ह	()
उङ्गार चिन्ह	,
गिन्हाक चिन्ह	;

२. म्हाकाड याहाच काछ्योट पाऱ्हेस्नी हटै होलाड कुस कुस रिक्च चिन्हको रिक्के परिस्ले मऱ्हेल्याड लेच ठ्वाड रिक्च चिन्हको पिनिक्नी :

आहा टाडसिड योलोड कुडिक स्वाढ्या टाडसिड योलोड ठेम सिरिनगर डाँडाइड कुडिक सेहेच हिमाल डाङ्चीस्च रमिसरा, गमिसरा..... गिनसरा हटै डा सिरिनगर डाँडाड ढलिड खेप नुड्म ले नाहाको होलाड छऱ्हेयाके नुड्मले डा स्याङ्जा ड नुड्मले.... होलाक ढलिड सन्तौला घारी; सन्तौला स्याच ठ्वाको बारीयाड राङ्क्वा (उर्ता/पाङ्दुर/मरामछो) ड ढलिड छानोले

सेनिखिड डेके

१. सेच पाठ ३ सेनी, हटै म्हाकाडो डेच कुराको खाट् माखाट भाक्नी :

- खायाकाओं भर्मीकोई लाहाके चहिस्स ढलिड कुराको इम हटै लाङ्घाड ज उट्पाडन जाटोला । ()
- खायाकाओं बज्याकोई सुटा छिक्के, बढिन डाक्के, जाहाके माजाटोला । ()
- खायाक लाङ्घा केट्के हटै केस्के लाङ्घौं भेजा छानोला । ()
- लाङ्घाओंकोई प्राकृटिक साढनस्रोत कोक्के हटै केट्के जाटोला । ()
- खायाक पैसा डेनाड सामान यस्म/योस्म भर्मीकोई लहो उपटा केटोला । ()

२. सेच पाठ ३ ओं मिठापआड म्हाकाडो. गिन्हाकों जुवाफ याहानी :

- (क) खायाक लाङ्घाड ढाटुको कुचै डोनोला ?
- (ख) बढेनको हि हि कुराइड डाक्के जाहाके जाटोला ?
- (ग) छा कुलाकिड रहोला ?
- (घ) भर्मीकोई रेस्के हुर्के हिए जाटोला ?
- (ङ) लाङ्घौ भेजा डेच हि आले ?

ग्योहोक/जोहोउपटा

- १. कानुड रोस बारेयाड सोम भर्मीओं कुराकानी रिक्म नाहाकुड पाहाकारीके सेटाक्नी ।
- २. लाङ्घाड कुन्हच-कुन्हच उपटा हटै इलमको जाट्के हेक्ले चिन्डिम ठाप्काड डेकेसेटाक्के जाट्नी ।

पाठ ४ : पान्हेस अघेर

लहौ विचार, अनुभव हटा गिनहुकके सेहेम यल्हच कुरा ज हुटोरिक आले । हुटोरिक खाड्याकाड छान्च कुराको, भर्मीकुड डिहि हटै लाङ्घाड लेच विषयबस्तुआड रिक्चिस्ले । कुसै ड विषयबस्तुआड आहान, रिल्हिड, नाटक, ल्होट्च आहान लखको रिक्च भर्मीके हुटोरिक्या याबा रिकाहारी डेचिस्ले । नुहुच याकाड हुट ड हुटोरिकौ सेहेम जिवाट्के, स्याटाक्के सेहेम छान्के माडिन्ठाड मगर हुटोरिक ड रिकाहारीकुड अवस्था सेहेच ले डेके माह्योक्ले । मगर हुटाड रिक्मा केट्च रिकाहारीकुड फोटो डोस्म ठाप्काड छलफल जाट्नी ।

रिकाहारी फूलमाया थापामगर

मगर दुटके रोम ल्होडोक्च हटै होरोक्च उपटाड पट्टकोई वाह्च आरमिन आले फूलकुमारी थापामगर । ढलिङ भर्मीकोई लहो मोइदुट डाक्ह्याङ ड अडिजा भर्मीकोई माट्रै रिक्मा केट्लेको । लहो मोइदुटके जिवाट्के उपटा जाट्लेको । मास्टो भर्मीकोके इमउपटा भ्याट्के, मिजाको होरोक्म ज सकस छान्त्ने । द्याङ ड, इसकोई लहो दुटाङ रिक्के साहास जाट्काङ । मगर दुट हटिङ रोस लिसों काट सम्पदा आला । लिसों सम्पदाके जिवाट्के ड केस्च खास्के दुटाङ रिक्के हटिङ पाच्हेस्के परिस्ले डेम इसको लइस्काङ । मगर दुटाङ रिक्म ह्वाकाङ । मगर

दुटाङ पोस्टकको छ्युक्काङ । मगर दुट ल्होडोक्के, कच्चाडाक्के डुस्काङ । इसको तनहुँ जिल्ला, धिरिङ गाउँपालिका वडा नं. २ काठेकोट लाङ्घाङ वि.सं. २०१६ बैसाख २५ गते फुन्ह्च आलेको । पाच्हेस्इमों सर्टिफिकेटआङ वि.सं. २०१६ जेष्ठ २६ गते रिहिमले । रिकाहारी फूलकुमारी थापाकुङ बा ब्रिटिश गोर्खा आर्मीओं क्याप्टेन नारायणसिङ थापा (पुलामीमगर) हटा मोई नैना थापामगर आले । रिकाहारी फूलकुमारी इमाडों मिभार नान्जा आले । इसको सोम लेन्जा जा हटा सोम माहाभाजाको जाट्म ६ सन्तान आले ।

रिकाहारी फूलकुमारी थापामगर मगर लाङ्घाङ फुन्ह्म जजायाक मगर दुट ड रोसआङ होर्काङ । होन्नाङ होसकुङ लाङ्घालाक पट्ट भर्मीको मगर दुट डाकोला । मगराङ कुरासोला । होसै याकलाक होसकुङ लाङ्घा खेरेपओं गजरकोट डेच लाङ्घाङ पाच्हेस्इम लेया । होसै पाच्हेस्इमाङ होसकोई ठाप्का बुली पाच्हेस्म बाडा ठाप्काङ ह्वामलेकाङ । होसको १० ल्हेस छान्त्च बेलाङ होसकुङ बोइए पट्ट जहानकोके सिङ्गापुर लिसाङ आल्ह्काङ । इसकोई सिङ्गापुराङ न्हिस ल्हेस पाच्हेस्काङ । बाओं (बोईओं) जागिराङ सरुवा छान्त्नाङ होसकोई सोम ल्हेस पाच्हेस्के डास्के परिसा । न्हुनिङ हडकडआङ बाओं (बोईओं) जागिर सरुवा छान्हाँ । होलाङ खिन पढाइ सुरु जाट्काङ । होसै बेलाङ बाओं जागिरआङ पेन्सन

मिहना । हटै भैरहवाओं पक्लिहवा ब्रिटिस क्याम्प राहाकाड । होलाड राहाम, बाडा ठाप्काड पढाइ सुरु जाट्के डेम जाँच याहाकाड । पाहेस्टाड सेहेच लेचए होसको काटल्हेस भिट्टरी ज ७ ठाप्काड टाक्काड । हटै होसकुड बाए रुपन्देही जिल्लाओं मणिग्राम डेच ठ्वाड इम खास्काड । पेन्सन्या जिवाक होलाड चेके डेम होलाड इमगाहाराको लोम मुकाड । पक्लीहवाइड मणीग्राम सारिस्चए जाट्नाड फेरी ठाप्का ७ होंडा पाहेस्के ठाल्काड । रुपन्देही जिल्लाओं मणीग्रामआड लेच श्री शान्ति माध्यमिक विद्यालयइड होन्नाडओं एलएलसी पास जाट्काड । होसकुड जहानको मढेसलाक मुढ्याड ड चाडपर्व हटै ढ्याक लेच बेलाड तनहुँ घिरिड नुड्म राहाके आन्के छानोला । इसकोई होट जाट्नाड लाङ्घाओं मगर रोस, छ्यापको सेहेमकठा डाङ्के डिन्टमलेया ।

रिकाहारी फूलकुमारी थापामगरके पाहेस्डिम पाहेस्नाड ज मगर ढुटओं रोह रहोला । होसकोई मगर ढुटाड रिक्के गिन बाहोला । ढ्याड ड होसे बेलाड मगर ढुटाड रिक्च छ्याप मालेया । इसकोई वि.सं. २०३५ आड बुटबल बहुमुखी क्याम्पसाड अंग्रेजी विषय लाम आइएडआड भर्ना छान्त्काड । इसकोई होसै क्याम्पसिड आइएड पाहेस्काड । वि.सं. २०३८ ल्हेसाड होसकोई आईएड पास जाट्काड । होसै ल्हेस पाल्पा जिल्लाओं रम्भा गाउँपालिका वडा नं. ३, कुवादी लाङ्घाओं केशरजङ्ग बरालमगरकठा बिहा छाना । होसको मगरकुड संस्कृतिको अध्ययन जाट्च उपटाड मेक्कुड लेन्जाके डुस्काड । बिहा छान्चपार आस्काट ल्हेसलाक लेन्जामिजा फुन्त्काड । होचै जाट्नाड ड पाहेस्ओं निरन्टरटा माछाना । जहानकोकठा होसको विराटनगर मुनाड होलाडं बि.एड. मालेचए जाट्नाड वि.सं. २०४० आड बि.बि.ए. भर्ना जाट्काड । वि.सं. २०४१ आड मेहेकुड लेन्जाकुड पोखरा पृथ्वीनारायण क्याम्पसाड सरुवा छाना । रिकाहारी थापामगरकोई होसकुड पढाई फेरी पोखराड सुरु जाट्म स्नातक तह पास जाट्काड । होसै बेला आस्काट मास्टोजा ड फुन्त्काड । न्हिस मिजाकोकठा पाहेस्म ह्वास्के माहेक्काड । वि.सं. २०४६ आड स्नातकोत्तर पाहेस्के डेम भर्ना जाट्ढ्याड ड पाहेस्के माखाटा । काठमाडौं नुड्म पाहेस्के ड माखाटोला । जहानकुड उपटा, इमउपटा, हटै पाहुनापाछाको मनिटा जाट्के जाट्नाड समय केलोला ।

नेपालाड वि.सं. २०४६ ल्हेसाड बहुदलिय प्रजातन्त्रओं खिनठपना छान्तास मोइढुटआड रिक्के हटै पोस्टक छ्युक्के छ्याप केस्म लेया । होसै बेलाड इसकोई ड फुटकर रिक्को लहो ढुटाड रिक्के हटा छिक्के ठाल्काड । होसै बेलाड सोनी, कानुड लाङ्घा, कानुड लाम, बिमलिक ढिन्त्चो पट्टरीकाको ड खेहोला । मगर गुमस्थाकोई छिक्च ग्याचिस, पट्टरीकाकोलाक रिक्के जाटोल्काड । मगर ढुटाड रिक्चै जाट्नाड वि.सं. २०५० हुँडा

गैर-सरकारी गुमस्थाकोलाक सेवा जाट्के ठाल्काड । 'नारी सेवा केन्द्र' डेच गैरसरकारी गुमस्थाड जागिर सुरु जाट्म बुली ल्हेस प्रोग्राम कोअर्डिनेटर छान्त्तम उपटा जाट्काड । हटै आस्काट सोम ल्हेस पश्चिमाञ्चलाड 'गृहश्रम सञ्जाल' डेच गुमस्थाड जागिर जाट्काड । इसै गुमस्थाड ठेमाओं भर्मीकोई ६/७ साहाकओं निम्याक/तलब हटिड उपटाइमओं काल्हेसओं भाडा ड माबिह्तिना । होसै भाडा होसकोई मेहेकुड पोस्टक "इट न लेसा मास्टोकुड कथा ड व्यथा" आलाच पैसाए टिरिम याहाकाड । हटै लहो निम्याक मालाम पोखराओं उपटाइम बन्द जाट्म याहाकाड । इटज होसकोई जिल्ला पशु सेवा अन्तरगत लेम 'सामुदायिक विकास कार्यक्रम'आड काट ल्हेस उपटा जाट्काड । ओरेक नेपालओं 'महिला मानव अधिकार'ओ बारेयाड उपटा ड जाट्काड । होटज एडीबीए डुस्च 'महिला लघु ऋण परियोजना'आड बुली ल्हेस उपटा जाट्काड । गुमस्थाकोलाक उपटा जाट्नाड सन् १९९८ आड "व्यवसाय प्रवर्धन र विकास", सन् २००२ आड "द्वन्द, परिवर्तन र शान्ति निर्माण", "गैरसरकारी संस्था व्यवस्थापन र नेतृत्व विकास", २००३ आड 'लैङ्गीक, सन् २००५ आड बाराणसी भारतइड "महिला हिंसा सम्बन्धी दस्तावेजीकरण" अवधारणा र दिगो विकास' पाहाकारीके याहाच तालिम/टिओटी तालिमको घनिड लाच अवसरको डुप्काड ।

रिकाहारी फूलकुमारी थापामगरकोई मेहेकुड इमउपटा, जागिरों उपटा, सामाजिक सेवाओं उपटाको कठा रिक्चै ड आन्म आन्काड । इसकुड फुटकर रुपाड च आडिक रिक्को प्रकासन छान्त्तम ले । लहो पोस्टकओं रुपाड वि.सं. २०५७ ल्हेसाड "यिटन लेसा मास्टोकुड कथाव्यथा" डेच लोटाहान छिक्मलेकाड । इसै पोस्टक ढलिड प्रति लुम्म अरु छ्याल/संस्करणको ड योल्हकाड । होसकुड वि.सं. २०७१ ल्हेसआड मगर ढुटों संवाद "कानुड कुरा" डेच पोस्टक खेत्वा । होटज वि.सं. २०७२ आड "बिम्ब प्रतिबिम्ब" डेच लोटाहान/उपन्यास यल्हम लेको । वि.सं. २०७३ ल्हेसआड "भोर्ले लाफाको" डेच मगर कुरा पाहाक्च पोस्टक घनिड खेउमले । इचेउ ड न्हिसरा संस्करण वि.सं. २०७९ ल्हेसआड खेउमले । इसकोई नेपाल मगर महिला संघ, कास्की जिल्ला समितिओं डेरग्याचिस/मुखपत्र सम्पादक छान्त्तम मिहारै छिक्चै नुड्मलेको । इसकुड रिक्कोई मगर ढुट हटै रोस जिवाट्के, विकास जाट्के डुस्के हेक्मलेको ।

रिकाहारी थापामगर सामाजिक सेवाड ड ढलिड उपटा जाट्मलेको । इसकोई कास्की जिल्लाड "नारी सेवा केन्द्र" आरमिन लेच गुमस्थाइड मास्टो भर्मीकुड लोयाटओं बारेयाड उपटा जाट्काड । होटज वि.सं. २०४९ ल्हेसहुँडा ज नेपाल मगर महिला संघ कास्की,

नेपाल मगर संघ, कास्की जिल्ला सामितिओं सल्लाहाकार छान्दम मगर गुमस्थाकोलाक सेवा जाट्काड । हटै न्हुनीड मगर महिला संघओं कास्की जिल्लाओं मिबा/अध्यक्ष छान्दम ड उपटा डुस्काड । हटै केन्द्रीय समितिआड मगर दुट औस्च उपाध्यक्ष ड छान्दकाड । इसकोई मगर लेखक संघ, गण्डकी प्रदेश हटै मगर साँस्कृतिक संघओं सल्लाहाकार छान्दम ड डुस्काड । मगर भाषा प्रतिष्ठानओं मिबा छान्दम ड मगर दुट हटै रोसओं सेवा जाट्काड । इसकोई जाट्च समाज सेवा हटै मगर दुटाड याहाच योगदानए जाट्नाड 'मानव अधिकार तथा शान्ति समाज केन्द्रीय कार्य समिति'इड श्री प्रसाद दाहाल स्रष्टा सौगात-२०७९ पुरस्कार, हटिड जिवसिम साहित्य प्रतिष्ठान गुमस्थाइड "जिवसिम साहित्य पुरस्कार-२०६७" पुरस्कारिड मनिटा घनिड डुप्मलेको ।

रिकाहारी थापामगरकुड मोइदुट मगर आला । इसकोई गुरुड दुट, नेवारी दुट, भोजपुरी, मैथिली ढिन्हच मोइदुटको घनिड वाञ्छलेको । हटै नेपाली ड अँग्रेजी दुटाड घनिड सेहेमकठा पाञ्चम लेको । होटज इसको भारत, थाइल्याण्ड, चीन, हङकङ, संयुक्त अरब इमिरेट, दक्षिण कोरिया, अमेरिका ढिन्हचो लिसआड छञ्च्याके मौका ड डुप्मलेको । रिकाहारी फूलकुमारी थापामगर दुटों रिकाहारी, समाजसेवी माट्रै माहालेको इसको मेकुड जहानकुड सेहेच जोहो जाट्के हेक्च मास्टोभर्मी घलिड आल्को । इसकोई लेन्जा मिजाके मेडिकल डाक्टर खास्म केप, न्हा हटै डुङ्गा विज्ञ डाक्टर खास्के वातावरण खास्के हेक्काड । होटज मास्टो नानीजाके विज्ञानआड पिएचडी जाटाक्च वातावरण खास्के हेक्काड । हटै जिवाक लाफा केशरजङ्ग बरालमगरके, विद्यावारिधी, प्रोफेसर, पोखरा विश्वविद्यालय हटै त्रिभुवन विश्वविद्यालयों उपकुलपति खास्के इमओं जोहो ढान्दम अघेर ह्वाच लाम खास्के हेक्काड । रिकाहारी थापामगरओं उमेर ल्होइचै आन्द्ध्याड ड मगर दुटों सेवा जाट्च लामाड अफ ड जोस, जाँगर ले, होट छान्दम मगर दुटए अफ ड ढलिड पोस्टकको ढिन्हच आसा जाट्के ह्योक्ले ।

फोड ठाञ्छलोक

फोड	मगर दुटाड ठाञ्छलोक	नेपाली
रिकाहारी	रिक्च भर्मी	लेखक
निम्याक, निमेक	ढामा या उपटा जाट्ठास याहाच ज्याला	तलब, ज्याला
पाहेस्के	पाके हटै ञेस्के	पढ्नु, अध्ययन गर्नु
पाहेस्डम	पाहेस्च इम	विद्यालय

इमउपटा	इमाड जाट्के बाहाच काजुस/उपटा	घरधन्दा
जजायाक	जजा लेनाडो याककोड	बाल्यकालका दिन
खिनठपना	अघेर न लेच कुराके खिन ठपना जाट्के	पुनर्स्थापना
उपटाइम	उपटा जाट्च सरकारी, गैरसरकारी याबा	कार्यालय
	निजी ठोगान	
जोहो	खाटाक्के, ओलोक्के काजुस	मेसो

फोडगोमोक

१. म्हाकाड याहाच फोडो ठाऱ्लोक कठ जोरोप/ज्यूली जाट्नी :

पाहेस्के	रिक्च भर्मी
रिकाहारी	पाके हटै र्हेस्के
उपटा	पत्रिका
ग्याचिस	काजुस
कुरास्के	माया
रोह	डाक्के
	डाकडाप

२. म्हाकाड याहाच फोडको केट्म वाक्य खास्नी :

खिनठपना, इमउपटा, निम्याक, डुस्के, मिबा, निहारै, छ्याल, गुमस्था

वाऱ्ह हटै वाऱ्हसेट

१. म्हाकाड याहाच फोडकोके सावट छ्युक्म सेहेम पारहेस्नी :

डिन्च, छान्त्म, ढान्त्म, ढिन्चो, खेत्वा, छान्त्मले, जाटोल्काड, फुन्त्काड, छान्त्काड

२. रिकाहारी फूल कुमारी थापामगर पाठ पाहाकारीकोइ याहाच बेला/समय माकेलेकम पारहेस्नी ।

३. पाठौ ठापाड म्हाकुड वाक्यको खाट्च माखाट्च भाक्नी :

- (क) मगर दुट जिवाट्के ड केस्च खास्के दुटाड रिक्के हटिड पारहेस्के परिस्ले डेम फूलकुमारी थापा मगर लास्काड । ()
- (ख) फूल कुमारी थापा मगर फुन्हच लाङ्घा इन्हाड रिसिड गाउँपालिकाड परिस्ले । ()
- (ग) बाबा ब्रिटिस्या लाहुर्या छान्दयाड र फूलकुमारी थापा मगरकोई रिक्का घोमने । ()
- (घ) फूलकुमारी थापा मगरकोई न्हिसान्च च मगर आदिकविकुड आर्मिनाड याहाच पुरस्कारको डिन्मले । ()
- (ङ) फूलकुमारी थापा मगर मलेसियाड ड छर्याहाके नुहुमले । ()

४. म्हाकाड याहाच गिन्हाकौ जुवाफ रिक्नी :

- (क) फूलकुमारी थापा मगरकोइ मगर दुट ड रोस रेवस कुट जाट्म वान्हा ?
- (ख) इस कोइ कुस कुस संस्थाड डुम काजुस्के भ्याट्मले ?
- (ग) फूलकुमारी थापा मगरकोई डिन्च पुरस्कारको हि हि आले ?
- (घ) फूलकुमारी थापा मगर काट रिकाहारी जै माहाले सेहेच मोइ र आले डेम ह्योक्ले । इसे मिडाकके सेखाक्फो जाट्नी ।
- (ङ) इसे पाठ पारहेस्म नाक्कोइ कुन्च पाहाक लाके ह्योक्ले ?

५. पाठौ ठापाड घटनाकुड हारी/मिहार खाटाक्म रिक्नी :

- (क) इसकोई भारत, थाइल्याण्ड, चीन, हङकङ, संयुक्त अरब इमिरेट, दक्षिण कोरिया, अमेरिका ढिन्चो लिसाड छत्त्याके मौका ड डुप्मलेकाड ।

- (ख) इसकोई 'मानव अधिकार तथा शान्ति समाज केन्द्रीय कार्य समिति'इड श्री प्रसाद दाहाल स्रष्टा सौगात-२०७९ पुरस्कारै मनिटा डिन्तमलेको ।
- (ग) वि.सं. २०४९ ल्हेसहुँडा ज नेपाल मगर महिला संघ कास्की, नेपाल मगर संघ, कास्की जिल्ला सामितिओं सल्लाहाकार छान्त्तम मगर गुमस्थाकोलाक सेवा जाट्काड ।
- (घ) केन्द्रीय समितिआड मगर दुट ओस्च उपाध्यक्ष ड छान्त्तकाड ।
- (ङ) लहो पोस्टकओं रुपाड वि.सं. २०५७ ल्हेसाड "यिटन लेसा मास्टोकुड कथाव्यथा" डेच लोटाहान छिक्मलेकाड ।
- (च) होसै बेलाड इसकोई ड फुटकर रिकको लहो दुटाड रिकके हटा छिक्के ठाल्काड ।
- (छ) इसकुड फुन्त्चयाक वि.सं. २०१६ बैसाख २५ गते आला ।
६. फूलकुमारी थापा मगरकुड जिवाकरिक पार्हेस्म मुक्कुर कुराको माडास्म इसै पाठौं सारड्स रिक्नी ।
७. नाक्को राहाच याकाड हि छान्के जाक्मले ? हिम, रिक्नी ।
८. नाक्कुड लाफा याबा सुराकोइ सेहेच काजुस जाटनाड नाक्कोइ कुट जाट्म डुस्ले ? रिक्नी ।

दुट संरचना हटै आखर जोहोखाट

१. म्हाकाड याहाच वाक्यको पाच्हेस्म पदसङ्गटी चिन्डिनी ।

(क) डा ठलिड त्वालाड ।	नाको ठलिड त्वाडनी । (पुरुष)
(ख) डा इमाड नुड्लाड ।	होसै इमाड नुड्ले । (पुरुष)
(ग) डा इमाड डानुडाड	नाक्को इमाड नानुडास् ? (पुरुष)
(घ) नए ल्हिडो ।	नाहकोई ल्हिड्नी । (आदर)
(ङ) नाड गेस्न ।	नाक्को गेस्नीस् । (आदर)

मगर ढुटाड लिङ्ग हटै वचनआड पदसङ्गटी माडाइले । मगर ढुटाड मनिटा/आदर जाट्ठाड हटै पुरुषआड जाटाक/क्रियापदआड पट्टार्मिन/सर्वनामआड माटरै पदसङ्गटीओ कुरा राहाले । मगर ढुटाड ढलिङ ठ्वालाक न्हिस खाल्या मनिटा छान्हेले । ढ्याङ ड पाल्या जिल्लाड बुली खाल्या मनिटा छान्हेले । ढिन्हचोः ज्याउ (खा), ज्यानी (खाउ), ज्यानिस (खानुहोस्), ज्याके आछाने (खाइबक्सीयोस्)

२. म्हाकाड याहाच वाक्यकोआड पदसङ्गटी खास्म खिन रिक्नी :

- (क) नए छो ज्याके आछाने । (ख) नाकोई छो जेउ ।
(ग) नाक्कोई छो ज्यानी । (घ) नाक्कोई छो ज्यानिस् ।

३. म्हाकाड याहाच वाक्य डोस्म इचेउ पदसङ्गटी वाञ्छनी :

- (क) वन्चठाड खिन नए नाहुट नाका ?
(ख) काङ्को पाहेस्इमाड कानुडास् ।
(ग) डै डाहिल डाबिहाकाड ।
(घ) होसकुड मिहिल बिहाका टा ।
(ङ) आसकुड मिगिन बिहाका टा ।
(च) नाको ढलिङ ह्वाडनी ।
(छ) नाकोई सेहेच रिक्डनी ।

४. म्हाकाडो फोडको केट्म वाक्य खास्नी :

डाहुट, मिल्हा, मिहुट, मिन्हा, मेडेर, नाडेर,
कानास, नाह्वास, नाज्या, डानुडाड, खेरुडनी

५. म्हाकाड याहाच काछ्योट सेहेम पाहेस्नी हटै मगर ढुट डक्नाड ट, ठ, ड, ढ कुड डक्डेम् ख्याल जाट्म पाहाकारीके डेनी :

नाकुड **काट** नाहिल बिक्नाड **ड कुडिक खेर्डनी** । ग्वोई छयो भेरेस्टाड **राट्लेसा** । हि **जाट्के जटि** डेनाड ड माछान्हे । लहो **ढामा** खेराड नुङ्ले टि ह्याले । ह्याबारीड **ठाडो** उकालो खेह्वा डेहा इमाड **टाक्ले** ।

मगर ढुटाङ खस नेपाली ढुटाङ लेच या देवनागरी लिपिआङ लेच मुर्धन्य/तालव्य (Retroflex) ट, ठ, ड, ढ वर्णमाला हटै दन्त्य (Dental) वर्णको त, थ, द, ध माछान्ने । मगराङ केस्म राहाच मगर ढुट, मगर खाम, मगर काइके सोम्हान ढुटाङ इन्हचो वर्णमाला माले । कानुङ ढुटाङ इन्हचो न्हिस खाल्या माछान्मो होचेउ मिग्घ्याङ स्याकों आर्टुमाङ लेटए छुम डाक्के दन्तमूलीय (Alveolar) छान्ने । ढ्याङङ, मगरकुङ सोम ढुटको देवानागरी लिपिआङ रिक्नाङ इसै वर्णके फरक फरक रिक्मले । कुढिन्हच रिक्ढ्याङ ड डाक्डेम् दन्तमूलीय (Alveolar) जाट्के परिस्ले ।

सेनिकिङ डेके

१. सेच पाठ - ४ सेनी, हटै म्हाकाङो डेच कुराको खाट् माखाट भाक्नी :

- (क) ढलिङ लख जिवाकरिक आरमिन केस्च भर्मीकुङ रिक्चिस्ले, जुसेइ समाजाङ आङिक सेहेच योगदान जाट्च छान्ने । ()
- (ख) जिवाकरिकै पारहेस्चकोके होसे भर्मीओ जिवाक लकिङ आङिक प्रेरणा लाके माडुस्ले । ()
- (ग) जिवाकरिकाङ खास्सै पाहाके डुप्च वाराक्माको माछान्ने । ()
- (घ) जिवाकरिकाङ भर्मीको सफल छान्निखिनौ जै सेखाक्फो जाट्च छान्ने । ()
- (ङ) पारहेस्चकोके जिवाकरिक पारहेस्के प्रेरणादायक छान्ने ह्योक्ले । ()
- (च) नुङसेट ड ढुटोरिकौ अध्ययनाङ र जिवाकरिक काट मुक्कुर स्रोतओ रुपाङ प्रयोग छान्ने । ()

२. म्हाकाङ याहाच गिन्हाकौ जुवाफ याहानी :

- (क) जिवाकरिक डेच हि आले ?
- (ख) कुढिन्हच भर्मीकुङ जिवाकरिक रिक्चिस्ले ?
- (ग) जिवाकरिकै पारहेस्चकोके कुजाट्म डुस्ले ?

(घ) जिवाकरिकौ महत्व सेटाक्नी ।

(ङ) जिवाकरिकके कानै कुजाट्म प्रयोग जाट्के ह्योक्ले ?

ग्योहोक/जोहोउपटा

१. म्हाकाङ याहाच बुंदाकुङ ठापाङ जिवाकरिक तयार जाट्नी ।

आरमिन :

साहित्यिक आरमिन :

फुन्च मिति :

फुन्च ठल :

मोइ/बोइ :

शिक्षा :

प्रकाशित कृति :

विशेषता :

टुम्हच :

डिन्च मनिटा/इनाम :

२. नाक्कुङ लाङ्घा या समुदायाङ योगदान याहाच काट भर्मीओं जिवाक बारेयाङ बुंदाको रिक्नी ड ठाप्काङ छलफल जाट्नी ।

पाठ ५ : पांहेस अघेर

लाङ्घाङ ढलिङ खाल्या ठानको ठपना जाट्म ह्याक्लेको । कानुङ रोसाङ कानुङ पुर्खाकोके आर्मिट्म होसकोके ह्याक्लेको । हटै इलाङें भा, ल्हुङ, पुक, हुङ/भिर, डि/आङ्डी, कन्हाङ्च बुटाको ढिन्हचो प्रकृटीके ह्याक्लेको । कानुङ सिम आन्हच पुर्खाकोके इसै प्रकृटीआङ ठान ठपना जाट्म आर्मिट्लेको । म्हाकाङ याहाच चिट्प्राङ लेच कुराको बारेयाङ ठाप्काङ छलफल जाट्नी ।

कानुड भूमीडेउटा भूयाँर

कानुड लाङ्घाड ढलिङ खाल्या द्याकको छान्त्ने । कानकोई लहों बाजीबराज्युकोके द्याक्ले । कानुड पुर्खाकोके द्याक याहाले । कानकोई द्याक्चके ढार याहाके ड डेले । इसे न्हिस फोडों ठात्लोक फरक फरक ले । कानको इलाडों आडिबासी आले । कानुड रोसाड इलाडो भा, नम हटै प्रकृटि ले । कानकुड द्याकओं मिठाप डेच कानुड पुर्खाको हटै इलाडो प्राकृतिक वस्तुको आले । इसै कानुड काट पुर्खा हटै इलाडों भा ड प्रकृटिओं द्याक भूमीडेउटा भूयाँर घनिङ आले । भूयाँर पुर्खाडेउटाके ढलिङखाल्या फोडको डेले । इसे लाङ्घा, ठगान अनुसार फरक फरक छान्त्ने । इसै पुर्खा डेउटाके भयाँर, भँयरी, भँगेरी, भुमे, भुम्या, नाम्क, चन्डी घलिङ डेलेको । ठाउँ अनुसार इसै डेउटाओं आर्मिन फरक फरक लेदयाड ड होचेउ दर्शन काटैलख छान्त्ने । होटज इसै पुर्खा डेउटाके द्याक्च छ्यापआड लाङ्घा अनुसार फरक लेदयाड ड होचेउ दर्शन काटैलख छान्त्ने । कानुड पुर्खाकोई मगरकुड रोस, द्याकको रिक्म डाके माह्योक्नाड ठाउँ अनुसार फरक फरक परिस्वै आना । हटै कानको बसाइँसराई जाट्चै आन्नाड ड कुडिक कुराको डास्चिस्वै, मिनाम कुराको चाक्चिस्वै आना । होट छान्नाड ड फरक लख डाङ्चीस्च आले । दयाड

ड पट्ट मगर लाङ्घालाक कानकाई कानुड भा ड प्रकृति कठा पुर्खाके द्याक्च छ्याप छान्त्ने । आस्काटलाक कानकोई डेममुच भूमे, भयार, भयरी, भंगरी, भुमे, भुम्या आर्मिनको कानुड दुटाड खसनेपाली हटै संस्कृत, हिन्दीलाकिड राहाच आले ।

इसै भूमीडेउटा भूयार सु आले डेच गिन्हाक कानुड गिनाड केस्ले । लाङ्घालाक चेक्क पाको बाज्यूबज्यूकोई इचेउ आहान सेटाक्लेको । इन्हाड कानुड मिनाम पाहेस्डिम त्वाके, सहरलाक बसाईसराई सारिस्के, पेलिस त्वाके ढिन्हो कारनकोई कानुड रोसों आहानको म्हाचै आन्मले । द्याड्ड भर्मीको चाहों अघेरों कुराको पाम लहो चिन्डीयाक पाचैलेको । होट छान्हाड खयाकों कुराका पाचैलेको । पाचै आन्नाड ‘भूमीडेउटा भूयार सु आले ?’ डेम लाङ्घालाक गिन्हा डेहा, इसे ठ्वा या भाड पट्ट डेनाड अघेर राहाच पुर्खा ‘भूमीडेउटा भूयार’ आले डेच दुक राहाले । लाङ्घाड पट्ट डेनाड अघेर राहाम, होस लाङ्घाड ह्या खास्म, खेतीपाटी जाट्म जिवाक खास्च पुर्खा भर्मी ‘भूमीडेउटा भूयार’ आले । इस दुकके इट ड डेके हेक्ले पट्ट डेनाड अघेरों कानुड पुर्खा, जसै इसै भाके भर्मी मुके ह्योक्च खासा होसई पुर्खा ‘भूमीडेउटा भूयार’ आले । कानुड रोस हटै सभ्यताओं सुरु जाट्च भर्मी ज ‘भूमीडेउटा भूयार’ आले । होट छान्हाड लाङ्घाड कुलाक काट ‘भूमीडेउटा भूयार’ छान्त्ने, कुलाक बाज्यूबज्यू ‘भूमीडेउटा भूयार’ डेउटा छान्त्ने । कुलाक कुलाक ढलिड ड छान्त्ने । कुलाक कुलाक कुसै कैरन अघेर होसै लाङ्घाड लेया, होसै पुर्खाकोके ‘भूमीडेउटा भूयार’ मन्डीच छ्याप ड छान्त्ने ।

लाङ्घाड पट्ट डेनाड अघेर पुनमगर या घर्तीमगर या आलेमगर या कुसै ड कैरन लेच मगर पुर्खाए होसे लाङ्घा अघेर राहाम लेउलेसा डेहा पट्ट डेनाड अघेर राहाच पुर्खा ‘भूमीडेउटा भूयार’ छान्त्ने । न्हुनीड राहाचकोई होसै ‘भूमीडेउटा भूयार’आड मेक्कुड पुर्खाको चाक्चै आन्ने । इसै ‘भूमीडेउटा भूयार’ द्याक डेच ड पुर्खाकुड पुजा हटै इसै भा ड प्रकृतिओं द्याक आले । इसै ‘भूमीडेउटा भूयार’ द्याक जाट्च छ्याप हटा जाट्च याम डेहा ठाउँअनुसार फरक ले । कुसैकोई बैसाखे पुर्न्या, भदौ पुर्न्या, मंसिरे पुर्न्यालाक जाट्लेको डेहा कुसैकोई असार १ गट्या, साउन १ गट्या जाट्लेको । कुहिकोइ मिनाम अनाज या स्याच कुराका म्हिन्नाड ड इसै ‘भूमीडेउटा भूयार’के पहिला द्याक जाट्म मिनाम अन्न ज्याके सुरु जाट्लेको । रुकुम रोल्पा जिल्लालाक इसै भौडेउटा द्याक्म स्याहाके ल्हिङ्के ड जाट्लेको । होस स्याहचके नोकोबाङ्ग्या या भुम्यानाच ड डेलेको । ढोलीकोई डाहाच दमाहाको डाहाम २२ टालआड स्याहाच जाट्लेको । इसे स्याहल्लिङ्को आजकाल पोखरा, बुटवल, दाङ, काठमाडौं ढिन्हो सहरलाक ड भर्मीकुड बसाईसराईकठै

टाकम ले । स्याङ्जा, पाल्पा, गुल्मी, बाग्लुङ, अर्घाखाँची, तनहुँ, ठिन्चो चिक्चगान्डी (गण्डकी) नम्सा बैसाख पुर्न्यालाक चन्डीद्याक जाट्नाड कानुङ भा, नमस, चढ्याङ्मा, प्रकृति हटै भुयार डेउटा ठपना जाट्म द्याक्लेको । इसै चन्डी पुर्न्या ड भुयार द्याकओं याम आले । मगर लाङ्घाकोलाक छत्त्याह्वानाड इसै भूमीडेउटा हटै भुयारके फरक फरक खाल्या टरिकाए द्याक्च जाट्च डुप्ले ।

आडिवासी मगरको लहो पुर्खा/बाज्युबाराजुको हटै इलाडो भा/भूमीके द्याक्च भर्मीको आले । इसकोई मेनों पुर्खाको बुली पुडआड भाक्म द्याक्लेको । ढार याहालेको । पट्ट डेनाड अघेरों या खाङ्याक /आदिमकालओं पुर्खाको 'डेउपिटरी' डेलेको । लहो कैरन खास्च पुर्खाको या कैरन (थर/उपथर) केट्च पुर्खाकोके कुलपिटरी डेलेको । कैरन डेच भाइखलक आले । कठै खाट्म कुलद्याक ड जाट्लेको । लहो इमाड सिच बाज्युबज्यै, बा-बोई, बाज्युबज्यैकुड बा-बोईको 'इमपिटरी'को आले । इसके मगर खाम डाक्चकोई मुथुम घलिङ डेले । इस इमपिटरीको ड -बाज्युबज्यै हटौ बाज्युबज्यैकुड बा-बोई कोके काट इमाड लेच वा भाममुच नाटी या पनाटी पुस्ताकोई द्याक्लेको । कुडिक ठ्वा/ठगानलाक इसै पिटरीकोके बायु डेम द्याक्च जाट्लेको । इसै बायु फोड ड बाज्युबज्यु फोडओं टुन्च रुप आले । -चमचम सिमआन्च लहो बा-बोईके मेनो मिजाकोई माघे सकराटी, दशैंओं औंसीआड खोला वा डिङ्हारटुं/कुवाड आन्म मुठीयाड पिङ्म अन्नको याहालेको । हटै लहोको यट्म ज्यागाटको कास्लेको । पाहुरको याहालेको । मगरकोई पाको उमेरओं भर्मी /जेष्ठ नागरिककोके जिवाच पिटरी डेम पट्टलाक आर्मिट्के, होसकुड आसिर्वाद लाके जाट्लेको । होसकोई कानकोके वान्च ज्ञानको ड याहालेको । रोस ड छ्यापको पाहाक्लेको ।

कानुङ रोस हटै छ्यापआड पुर्खाडेउटाकोई कानके आसिर्वाद याहालेको, कानकोके जिवाच सकटी याहालेको डेच हुक ले । होट छान्म कानुङ पुर्खा, पिटरीकोके आर्मिट्के परिस्ले डेम द्याक जाट्लेको । मगर रोस हटै छ्यापआड इमपिटरीको सोमबुली पुस्ता टाक्तास कुलपिटरीआड मोल्हलेको डेले । होटज कुसैकोई कुलपिटरीकोई १२ पुस्ता, कुसैकोई कुलपिटरीओं २२ पुस्ता चेया डेहा डेउपिटरीको छान्ने डेलेको । लाङ्घाड डेउपिटरीकोके पट्ट लाङ्घा खाट्म द्याक्च छ्याप छान्ने । कुलपिटरीको लहो भाइखलक या काट कैरन लेच भाइखलककोई द्याक्च छ्याप छान्ने । होटज इमपिटरीकोके लहो इमों वा मिजा वा नाटी पनाटीकोई द्याक्लेको । इसै मगरकुड पुर्खाकुड द्याक्च छ्याप डोस्नाड इसै भूमीडेउटा भुयार डेउपिटरीको आले । होच छान्म कानकोई होसकोके पट्ट

लाङ्घालीकोई भेजा सोट्म द्याक्च छ्याप छान्त्ले । आस्काटलाक इसको इसै भाइड फुन्त्च हटै इसै भाओं संरछ्यक छान्त्च, इसै भाओं मुरुड छान्त्चए जाट्नाड होसकोके आर्मीट्लेको हटै द्याक्लेको । ढलिङ ठ्वालाक उभौली पुर्न्या बैसाखे पुर्न्या हटै उधौली पुर्न्या मंसीरे पुर्न्याआड लाङ्घालीको भोरोम छान्त्म द्याक्च छ्याप ढलिङलाक छान्त्ले । होटज कुसै ठगानलाक खाड्याकों वाज्युबज्यु डेम 'बाजीबज्यै ठान' खास्म भूयाँर द्याक्च ड डुप्ले । ठ्वा/लाङ्घा अनुसार लेन्जा हटै माहाभा/मास्टो भूयाँरको छान्त्ने । बाभनकुड प्रभाव मापरिस्च ठगान/लाङ्घाड इसै भा (भूमी) डेउटा/पुर्खा लेन्जा ड माहाभा/मास्टो न्हिसान छान्त्ने । द्याङ् बाभनकुड प्रभाव परिस्च लाङ्घाड लेन्जा पुर्खाके माट्दै लाम द्याक्च छ्याप छान्त्ने ।

इसै कानुड खाड्याकों पुर्खा भूयाँरओं ठानको ढलिङ लख कन्हाङ्च बुटौ आर्टुम लेच ठाउँ या पुक वा ल्हुङओ क्याप लेच या कन्हाङ्च ल्हुङ खेरेप या डाँडाओं मिचुटाड ठपना जाट्च डुप्ले । कुलाक कुलाक डिओं मूल लेच खेरेप बडा बुटौ आर्टुमाड या कन्हाङ्च ल्हुङो खेरेप ठपना जाट्म द्याक्लेको । इसै पुजाआजा जाट्नास लाङ्घालीको स्याहाके ल्हिङ्के जाट्म मन्हाङ्लेको । लाङ्घाड इसै भूमीडेउटा 'भूयाँर'ओं छुट्टै ठान छान्त्ले । कुलाक कुलाक चन्डिदयाक कठा जाट्च छान्त्चए जाट्नाड होसैके भूमीडेउटा भूयाँर ठान मन्डिच छ्याप घनिङ छान्त्ने । इसै ठानको आस्काट ठगानलाक सार्डिके परिसा डेहा छेमादयाकको जाट्म विढीविढान ओलोक्म जाट्के परिस्ले । इस पुजाआजा जाट्नाड ज्यागाटों प्रसाद खास्लेको, हटै सिकार, स्याच कुराको, जामहान, खाचपाटीसार, जडिबुटीको, दुपकाके घिउ या सिडि, सुटा हटै आलम/आलिम चहिस्ले । प्यास्च ल्हुङको पाम ठानको ठपना जाट्लेको । होलाड लाक्म सेहेच खास्लेको । हटै हान/रक्सी छ्याप्म सेहेच खास्लेको । हटै ज्यागाटओं प्रसादको याहालेको । कुसैकुसै भर्मीकोई ग्वा डिडाबस्टोओं सिकार मायाहम खिर फिन्त्म होचै ड द्याक्लेको । मिनाम अन्न लेच बेला परिसा डेहा होस ड चन्हइट्लेको । भूयाँर, भौडेउटा द्याक्नाड लाङ्घाड नाट्ले जाट्म चाडपर्व मन्डीच छ्याप ड छान्त्ने ।

कानुड भूमीडेउटा भूयाँर कानुड इलाडो भा ड प्रकृतिके मनिटा जाट्म लहो पुर्खाके द्याक्च आले । लहा मुच ठ्वा, ठगान हटै प्रकृतिके मनिटा जाट्म होसकोके जिलौ याहाच घलिङ आले । कानकोई लहो पुर्खाको हटै लहो भा ड प्रकृति म्थ्याक्के माछान्ने । पुर्खाको लेया ड कान्कोई इस संसार डाङ्के डिन्हा । होटज इसै भा, प्रकृति लेया ड कानु जिवाक सम्भव छाना । होट छान्त्म कानकोई होसकोके आर्मीट्के परिस्ले, होसकोके जिलौ याहाके परिस्ले डेच कुराओं दर्शन इसै भूमीडेउटा भूयाँर द्याकाड डुप्ले ।

फोड ठाऱ्लोक

फोड	मगर ढुटाड ठाऱ्लोक	नेपाली
ढ्याक	लहो पुर्खा डेउटाकोके ढ्याक्के, ढार याहाके,	पुजाआजा
ढार याहाके	डुटओं खिर फिन्ह्म ढ्याक्के	साकाहारी प्रसादबाट
छ्याप	केस्म राहाच रोस रेवसको	पुजाआजा गर्नु
ढुक		चलन, प्रचलन
नम्सा/नाम्सा	कुसै ड ढ्वा/ठगानों इलाकआलाक	विचार, धारणा
खाड्याक	ढलिड अघेरों	वरीपरी, प्रश्रवणक्षेत्र
मुरुड	कुसै ड बस्तु, सम्पटी लहो खास्च भर्मी	आदिम, धेरै पहिलेको
नोकोबाड्या	भूम्या/भुयार ढ्याक्कास स्याहाच काट स्याह	मालिक
ज्यागाट	ज्याच गाच कुराको, ज्याट	भूम्यानाच
स्याके	कुसै ड अन्न, स्यावाट्च बुटाड ढलिड स्याच	खानेकुरा
स्यावाट	बुटाड वाट्म स्याच कुरा	फलफुल
डिडाबस्तो	इमाड कोक्च बस्तोभाउको ग्वाको	पशुपंक्षी
नाट्ले	उपटा जाट्नाड आराम जाट्के डेम उपटा	छुट्टी, बिदा,
	बाट्च याक	
नाट्ले	उपटा जाट्नाड आराम जाट्के डेम उपटा	छुट्टी, बिदा,
	बाट्च याक	

फोडगोमोक

१. म्हाकाड याहाच सन्दर्भको पाऱ्हेस्म, मोल्होक फोड हटै मोल्ह/सामवेश छान्हच फोडओं बारेयाड बाऱ्हाक लानी :

मोल्होक/ समावेशक फोड	मोल्ह फोड/समावेश छान्हच फोड
सार	पाटीसार, केवँरा, पटाकसार, चेमला, फोक्यासार, ग्याहोंटीसार, भाल्यासार, बाँबरी, मोचासार, गोंलाचीसार, डाब्यासार

स्यावाट	सटाक, घोर्ली, मोचा, घोर्मेट, बेलौटी, कटहर, सन्तौला, बिर
अन्न	छोसान, मकै, गहुड, राङ्क्वा, फापर, जौ
डिडाबस्टो	हेंट, ठोर, ज्हा, भेंज्हा, वाक, खज्हा, डाङ्ज्हा, घोज्हा
ग्वा	ग्वा/इमग्वा, डिग्वा, पिट्लुड, मोलो, च्याँ, चिडिगाड/चिडिग्वा, ढुकुर, चाङ्ग्म्या/चाङ्ग्वाया, सारों, किरिक, ढजाग्वा, क्याँकोरोक
आङ्दी	मस्याङ्डी, माडी, सेटी, गान्डी, निस्दी, रापटी

ढेमाड टालिकाड याहाच फोडको सार, स्यावाट, अन्न, डिडाबस्टो, ग्वा, आङ्दी ढिन्हचो फोडको साभा फोड आले । इचै ढलिड फोडकोके मोल्होक्म नुड्ले । होट छान्त्म इस्के मोल्होक/समावेसक फोड डेले । सटाक, घोर्ली, मोचा, घोर्मेट, बेलौटी, बिर, सन्तौला ढिन्हचो फोडको स्यावाट फोडए मोल्हके/समावेस जाट्के हेक्ले । होट छान्त्म इसै फोडको मोल्ह/समावेश छान्त्च फोड आले ।

२. म्हाकाड याहाच फोडाड मोल्होक/समावेशक ड मोल्ह/समावेश्य फोडको भाक्नी :

हिमाल, चोमोल्हुडमा, डिस्यामेमे, अन्नपूर्ण, पूठा, ग्वा, डिग्वा, किरिक, पिट्लुड, सारों, मोचा, घोर्ली, बिर, सन्तौला, स्यावाट, पोखरा, काठमाडौं, नेपालगञ्ज, सुर्खेत, ठगान

३. म्हाकाड याहाच फोडको वाक्याड केट्नी :

भौडेउटा, ढ्याक, ढार याहाके, छ्याप, नाम्सा, नाट्ले

वान्ह हटै वान्हसेट

१. म्हाकाड याहाच फोडको सेहेमकठा डाक्डेम् जाट्नी :

भौडेउटा, छान्त्म, प्यास्च, प्याप्च, कन्हाड्च

खज्हा, ज्हा, ज्हास्के, ट्वा, ढ्याक

२. पाहाकारीकोईड सेम डास्चिस्च डाकको पिनिक्म इसै डेचडाक खिन रिक्नी :

पाचै आन्नाड 'भूमीडेउटा भूयाँर सु आले ?' डेम लाङ्घालाक डेहा, इसे ठ्वा या भाड पट्ट डेनाड अघेर पुर्खा 'भूमीडेउटा भूयाँर' आले डेच राहाले । लाङ्घाड पट्ट डेनाड अघेर राहाम, होस ह्या खास्म, खेतीपाटी जाट्म खास्च पुर्खा भर्मी 'भूमीडेउटा भूयाँर' आले । इस दुक्के इट ड डेके हेक्ले पट्ट डेनाड कानुड पुर्खा, जसै इसै भाके भर्मी मुके खासा होसई पुर्खा 'भूमीडेउटा भूयाँर' आले । कानुड रोस हटै सभ्यटाओं सुरु भर्मी ज 'भूमीडेउटा भूयाँर' आले । होट छान्त्नाड लाङ्घाड कुलाक काट 'भूमीडेउटा भूयाँर' छान्त्ने, वाज्युबज्यै 'भूमीडेउटा भूयाँर' डेउटा छान्त्ने । कुलाक कुलाक ड छान्त्ने । कुलाक कुलाक कुसै कैरन अघेर होसै लेया, होसै पुर्खाकोके 'भूमीडेउटा भूयाँर' मन्डीच छ्याप ड छान्त्ने ।

३. म्हाकाड याहाच गिन्हाकों टुन्त्च जुवाफ रिक्नी :

- (क) लाङ्घाड कानकोई कुस लहोकोके द्याक्ले ?
- (ख) कानुड द्याकओं मिठाप डेच हि हि आले ?
- (ग) भौडेउटा भूयाँर डेच सु आले ?
- (घ) भौडेउटा भूयाँरओं अरु आर्मिनको हि हि आले ?
- (ङ) भौडेउटा भूयाँरके सेन सेन द्याक्लेको ?
- (च) नोकोबाङ्ग्या स्याह कुलाक स्याहाले ?
- (छ) पुर्खाकोके द्याक्नाड पुर्खाकोई कानकोके हि याहाले ?
- (ज) भूयाँर ठानको कुलाक ठपना जाट्ले ?

४. पाठओं मिठापाड म्हाकाड याहाच बाक्यको पाच्हेस्म खाट् माखाट् भाक्नी :

- (क) कानकोई पुर्खा हटै प्रकृतिके मादुयाक्नीड । ()
- (ख) भूयाँर डेउटा डेच पट्ट डेनाड अघेरों पुर्खाको आले । ()
- (ग) भूयाँर/भुम्या द्याक्तास नोकोबाङ्ग्या स्याह ड स्याहालेको । ()

(घ) कानकोई कानुड पुर्खाकोके द्याक्दयाड होसकोई कानकोके आसिरवाद याहालेको । ()

(ङ) ढलिङलाक उभौली हटै उधौली पुर्न्यालाक भुयार द्याक जाट्च छ्याप छान्त्ने । ()

५. म्हाकाड याहाच भिरिकों पुड पाऱ्हेस्म गिन्हाकों जुवाफ याहानी :

आडिवासी मगरको लहो पुर्खा/बाज्युबाराजुको हटै इलाडो भा/भूमीके द्याक्च भर्मीको आले । इसकोई मेनों पुर्खाको बुली पुडाड भाक्म द्याक्लेको । ढार याहालेको । पट्ट डेनाड अघेरों या खाड्याक /आदिमकालओं पुर्खाको 'डेउपिटर' डेलेको । लहो कैरन खास्च पुर्खाको या कैरन (थर/उपथर) केट्च पुर्खाकोके कुलपिटरी डेलेको । कैरन डेच भाइखलक आले । कठै खाट्म कुलदयाक ड जाट्लेको । लहो इमाड सिच बाज्युबज्यै, बा-बोई, बाज्युबज्यैकुड बा-बोईको 'इमपिटरी'को आले । इसके मगर खाम डाक्चकोई मुथुम घलिङ डेले । इस इमपिटरीको ड -बाज्युबज्यै हटौ बाज्युबज्यैकुड बा-बोई कोके काट इमाड लेच वा भाममुच नाटी या पनाटी पुस्ताकोई द्याक्लेको । कुडिक ठ्वा/ठगानलाक इसै पिटरीकोके बायु डेम द्याक्च जाट्लेको । इसै बायु फोड ड बाज्युबज्यै फोडओं टुन्त्च रुप आले । - चमचम सिमआन्च लहो बा-बोईके मेनो मिजाकोई माघे सकराटी, दशैंओं औसीआड खोला वा डिङ्हारटुं/कुवाड आन्म पिङ्म अन्नको याहालेको । हटै लहोको यट्म ज्यागाटको कास्लेको । पाहुरको याहालेको । मगरकोई पाको उमेरओं भर्मी /जेष्ठ नागरीककोके जिवाच पिटरी डेम पट्टलाक आर्मिट्के, होसकुड आसिरवाद लाके जाट्लेको । होसकोई कानकोके वाऱ्च ज्ञानको ड याहालेको । रोस ड छ्यापको पाहाक्लेको ।

गिन्हाकको

(क) आडिवासी मगरको कुस्के द्याक्च भर्मीको आले ?

(ख) मगर रोसाड डेउपिटर डेच सुको आले ?

(ग) मगर रोसाड कुलपिटरी कुसके डेले ?

(घ) मगर रोसाड कुलपिटरी द्याक कुसकुसे जाट्लेको ?

(ङ) इमपिटरी डेम कुसके डेचिस्ले ?

(च) कानुड रोसाड जिवाच पिटरीको डेच सु आले ?

६. म्हाकाड याहाच गिन्हाकों खाट्च जुवाफ रिक्नी :

- (१) लाङ्घाड कानुड कुडिक खाल्या द्याकको छान्हेने ?
(क) काट खाल्या (ख) ढलिङ खाल्या
(ग) सोम खाल्या (घ) बाडा खाल्या
- (२) कानुड रोसाड भुयार/भुम्या डेउटा डेच हि डेउटा आले ?
(क) इसै भ्माओं मिमुरुड डेउटा (ख) बुद्ध डेउटा
(ग) राम डेउटा (घ) सिद्ध डेउटा
- (३) कानुड रोसाड भुयार/भुम्या डेउटा डेच कुसै आले ?
(क) बायु पुर्खा (ख) इसै भ्माओं पट्ट डेनाड अघेरों पुर्खा
(ग) पट्ट पुर्खा (घ) इमपिट्री
- (४) बैसाखे पुर्न्या/चन्डी पुर्न्याड हि हि के द्याक्के आले ?
(क) पुर्खा भुयार ड इलाओं भ्मा हटै प्रकृतिके
(ख) बोच ड चिक्च बुलके (ग) इलाओं डम्हार ड बुटाकोके
(घ) ठपना जाट्च ल्हुडो ठानके
- (५) कानुड रोसाड पुर्खाकोके द्याक्च छ्याप लेठाड भुम्या/भुयार द्याक कुसै पुर्खाके द्याक्च आले ?
(क) कुलपिट्रीको (ख) इमों पिट्रीको
(ग) जिवाचैलेच पिट्रीको (घ) डेउपिट्रीको

७. कानुड भूमीडेउटा भुयार मिरिक पाहाकारीकठा सेम मुख्य मुख्य घटनाकुड बुंदाको दुम्नी ।

८. कानुड भूमीडेउटा भुयार मिरिक पाहेस्म पाठओं सारांस रिक्म ठाप्काड सेटाक्नी ।

९. म्हाकाडो गिन्हाकों लोट्च जुवाफ रिक्नी :

- (क) कानुड रोसाड इसै भ्माओंडेउटा/भूमीडेउटा डेच कुन्हेच डेउटा आले ?
सेखाक्फो जाट्नी ।

- (ख) कानुड रोसाड कुन्हच कुन्हच पुर्खाकोके द्याक्च जाट्लेको ?
- (ग) कानुड रोसाड पुर्खाको हटै प्रकृतिके द्याक्च छ्याप ले डेच कुराके पाठों मिठापाड पुष्टी जाट्नी ।

१०. 'कानुड जिजुबाज्यू जिजुबज्यैकोई पुर्खा हटै प्रकृतिकोके द्याक्म राहाच छ्यापों विज्ञान कठा खाट्मले डेचठाड' नाकुड दुक्/टर्क डाम रिक्नी ।

११. लाङ्घाड लेच ढलिङ खाल्या द्याक्को बारेयाड ठाप्काड छलफल जाट्नी ।

हुट संरचना हटै आखर जोहोखाट

१. म्हाकाडो कोष्ठाड याहानाड लख वाक्य परिवर्तन जाट्नी :

- (क) होसै टिस्यानिङ छन्त्याचै इमाड नुडा । (भविष्यत काल)
- (ख) रोहन खेचै पाहेस्इम नुडा । (वर्तमान काल)
- (ग) खायाक्निङ डा सिंहदरबार डानुडाड । (भविष्यत काल)
- (घ) नाक्को टिस्यानिङ पाहेस्इम नानुडास् ? (वर्तमान काल)
- (ङ) डा इमाड नुड्ले । (भूतकाल)
- (ड) होसै सेहमकठा खेरले । (भूतकाल)
- (च) नाको ढलिङ त्वाडनी । (भूतकाल)
- (छ) नाको इमाड मुडनी । (भूतकाल)

मगर हुटाड वर्तमानकाल हटिङ भविष्यत कालाड जाटाक/क्रियापदओं रुप काटै छान्त्ने । पिहिन राहाच वा पिहिन डेनाड न्हनलाक राहाच फोड/फोडको केटा डेया भविष्यतका ल छान्त्ने (ढिन्हचो: पिहिनी नाम्लेस, खनाम्लेस, आप्परीस, राहाच ल्हेस आडि) । पिहिन या राहाच समय बुभइट्च समय माकेट्म चाहॉ/इन्हाड या छिनिङ वाञ्हाक्च फोड/फोडको केटा डेया वर्तमान काल छान्त्ने । (ढिन्हचो : छिनिङ, चाहॉ, इन्नाड) । होट छान्नाड मगर हुटाड भूतका ड अभूतकाल छान्त्ने । अभूतकालाड वर्तमानकाल ड भविष्यतकाल परिस्ले ।

२. पाठ पाहेस्म वाडा ओटा भूतकाल वाऱ्हाक्च जाटक पानिखिड नाकुड पाहाकारीके टनाक्नी ।
३. पाठ पाहेस्म होलाड लेच ५ ओटा अभूतकालों जाटक/क्रियापद पानिखिड रिक्नी ।
४. म्हाकाडो जाटाक/क्रियापदओं ढाटुइड भूतकालओं वाक्यको खास्नी ।
खेर्, ज्या, ह्वा, ढाँट् वाड्, मेस्, रिक्
५. म्हाकाड याहाच न्हिसखेप राहाच फोड्को डोस्म अरु ५ ओटा न्हिसखेप राहाच (द्वित्व) फोड/फोडको रिक्नी :

इमइम	सेसेहच	आनीबानी
लाङ्घालाङ्घा	मामार्हच	पालोसालो
जाप्चजाप्च	लालहो	डिसि
खाचखाच	खेखेरेप	ठूरीसुरी
न्होसन्होस	लोलोस	खाचसाच

काटै फोड/शब्द न्हिसखेप रहाम (दोहोरिस्म) मिनाम फोड खास्च प्रक्रिया न्हिसखेप राहाच (द्वित्व) फोड आले ।

५. म्हाकाड याहाच फोड्को पाहेस्म होसै फोड/शब्द केट्म बाक्य खास्नी :

माहाप्राण फोड/शब्द	कन्ठ्यस्पर्श फोड/शब्द
मिहन्के	जाअ्के
रिन्हके	राअ्के
न्हा	वोअ्के
न्होस	छाअ्के
ल्हा	फाअ्काट
डिङ्हारी	भाअ्के

मगर ढुटाड इह, न्ह, म्ह, य्ह, र्ह, ल्ह, व्ह ढिन्हचो माहाप्राण वर्णमाला ले ।
होट ज तनहुँ जिल्लाड कन्ठ्यस्पर्श (१) वर्णमाला ड ले । इसै कन्ठ्यस्पर्श
खसनेपाली ढुटो प्रभाव परिस्म “क्” वर्णलाक नुड्मले । खसनेपाली ढुटाड इन्हचो
माहाप्राण ड कन्ठ्यस्पर्श वर्णमाला माछान्ने ।

सेनिकिड डेके

१. सेच पाठ ५ सेनी, हटै म्हाकाडो याहाच गिन्हाकों जुवाफ डेनी :

- (क) कानुड रोसाड चन्डी द्याक डेच हि आला ?
- (ख) चन्डीद्याकाड सु-सुके द्याक्ले ?
- (ग) कानुड जिजुबाजीकोई कुट रोस खासा ?
- (घ) कानुड रोसाड भेजा डेच हि आले ?
- (ङ) कानुड रोसाड चन्डीठान कुलाड ठपना जाट्लेको ?

२. सेच पाठ ५ आड हि डेके पामले होचेउ बारेयाड डेनी ।

ग्योहोक/जोहोउपटा

- १. नाकुड लाङ्घाड केस्च कानुड रोसाड लेच काट द्याकों बारेयाड टुन्हच मिरिक
रिक्म नाहाकुड पाहाकारीके सेटाक्नी ।
- २. नाहाकुड बा-बोईके/अभिभावककोके काट द्याकों बारेयाड गिन्ह्म रिक्म ठाप्काड
सेटाक्नी ।

पाठ ६ : पान्हेस अघेर

इलाड लेच चित्रको डोस्म म्हाकुड गिन्हाकौ जुवाफ याहानी ।

(क) इसेको हिओ चित्र आले ?

(ख) नाहाकोइ सञ्चारों कुसे माद्वयम हटा साढन केट्च जाट्ले ?

भोयाके ठुरी

मिति : २०८१/०९/१५

ओहायो, जापान

डौ रोच भोया सोइड

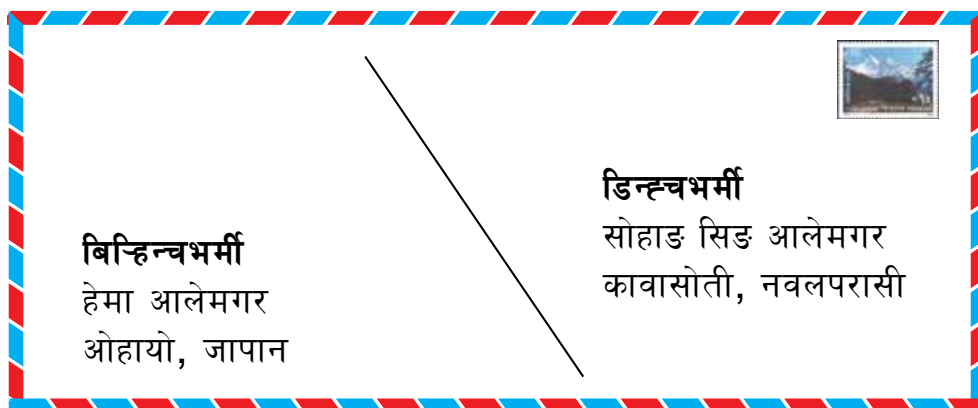
बिसासै आयु !

इसे ठुरी रिक्च याकटुड डा भेर्म न ले । इमाड नाहाको पट्टको न भेर्म आडुस् डेम डा सेन्ड छाब्डी बाराहाके जुहारीम मुले । डै भेर्म न ले । सेहेम पाहिस्के, काजुस्के जाट्म न ले डेम इमाड बोइमोइ हटै बिज्यैके सेटाक्म योहो । नए बिरिन्च ठुरी पारहेस्म डामरहाड ख्योहा । मिनाम कुराको पाहाके, डाडके मन छान्च बेला न आले इसे । डा र नाड लख इसे बेलाड इन्टच न लेआ । छिनिनक डा नाडके कानुड रोस, रेवस हटै छ्यापको हि आले ? कुटा आले ? लहै लाहाके हिम वार्के बाहाले डेम आडिसखाल रिक्ले ।

कान मगरको मिजा आले । मगरको र इस लिसौ काट रैठान्या आले । कानुड जिजु - च्याप्जुको ढलिड अघेर लकिड इसे भाड कोहोम, छोयो भेरेस्म, वाटाक्म र स्याच जेम टुक पिडाक्म जिवाम राहाचको आले । विज्ञान र प्रविधिओ विकास माछान्च बखटाड जिवाक कुडिक सकस लेआ हो ? टै कानुड पूर्खा - पितृकोई कहर ड सकसकठ जिवाचै कानुड हुट, रोस, रेवस ड छ्यापके जिवाट्म राका । कान मगरको कानुड बाज्यु विज्यै ड पितृकोके न आर्मिट्म भोर्ले, ह्याकले । कानुड देउ देउटा डेच न इसे नम, नमखान, डि, सिड बुटा, पहाड हटै मिपाडको आले । होट छान्म च कानुड कात्पनिक देउ देबीको माले । कानुड डिबाराहाकुड आशिष हटै इसे प्रकृतिके न सफा डाम सेहेटाका डेहाड कानुड भलो छान्ले डेच कानुड डिहि आले । होट छानम च कानै बाजेबिज्यै पूजा, चण्डि पूजा, भयार पूजाको जाट्ले ।

अब डा कानुड मुक्कुर चाडको हि हि आले डेच बाट रिक्ले । इट विचार जाट्नाड नाड्के कानै ढलिड चाडको मन्डिच लख सेले आउला । कान मगरको पट्टकुड रोस, रेवसके मनिटा जाट्ले । कानै सुके र हेला हिड्सा माजाट्ले । डेहाड र कानुड मुक्कुर चाडको इन्टच ले ।

माघ साहाकुड १ गतेआड मन्डिच इसे चाड कान मगरकुड पट्ट डेनाड कर्हाइच चाड आले । खास जाट्म सेहेच बाली नाली स्याटाकम याहाठाड डेउ, पितृकोके आर्मिट्चै मेनो चेलीबेटीको योट्म जाप्वकुर जेम मर्हाइले । नाम्या, चक्रया, कठै टेछो बारा खास्म जेके छ्याप ले । इसे याकाड लाङ्घालीको भुरुम छान्म मिनाम नियमको खास्के, डास्के सल्लाहा र जाट्ले । इसे याकाड न कानुड लिसुड किमफेनलाक मुच खाम मगरकोई टारो डाप्म र गेस्के जाट्ले । यिजाट्म गेस्नाड मेनै जाक्च आरनामके होम्के, यावा बाजीको जुम इनाम लाके र जाट्ले ।

भयार पूजा चैत, वैशाख साहाकलाक जाट्ले डेहाड, भुम्या पूजा चहिँ असार १ गते मन्डिच रोस ले । लुम्बिनी ड कर्णाली प्रदेशलाक मुच खाम मगरकोइ इसे चाडके खास मर्हाइम मन्डिले । जेठ मसान्ताड बुकिलाक सार दुम्के नुहूम, होसे सार न राकम डि, डमार, हटै यामडिके आरमिट्म भुम्या पूजा जाट्ले । खास जाट्म इसे भाके न मोए लख ज्याके, गाके, जिवाक याहाठाड भाके भोरले ।

वैशाख पून्याके चण्डि पूर्या ड डेम मन्डिले । कानुड लिसाड इसे चाडके पट्टकोइ बुद्ध पूर्णिमा, बुद्ध जयन्ति र डेले । इसे याकाड भगवान बुद्ध फुन्च, ज्ञान डिन्च, हटै महापरिनिर्वाण डिन्च डेम डिहिले । बुद्धलामीकोइ इसे याकाड मेहेकुड चलन अनसार मन्टर फलाकम, जुहार जाट्म, गुम्बा बिहारलाक सार, डि, मैनबत्ति, अगरबत्तिको जोमोक्म ह्याक्ले । इसे याकके ड मगरकोइ मेहेकुड कर्हाइच चाड मन्डिले । मेहेकुड चन्डि ठानाड नुहूम नमास फेर्म याहानि डेम जुहार जाट्ले । कानुड चाडबाडाड कानै सेन ड कानुड चेलिबेटी, कुटुम्बके माम्ह्याक्ले । होसेकोके योट्म माकास्थार कानुड चाड मन्डिच लख न माछान्ले ।

छिन्निक डै कानुड मुक्कुर चाडकुड बार्याड रिका । ठुरी ल्होट्म र छान्हा । नाङ्के पार्हेस्के मिलिक आख्योहै । आबो आस्काट ठुरीयाड आरिकै । इन्हाड डा डौ रिक्माके इलाड ज बाट्ले । सेहेम पार्हेस्के, पाहाके, मावारच गिन्के जाटो है बाबु । डा इमाड राहानाड नाङ्के सरबास गेट्माको राक्म याहाले । बोइमोए, बाज्युबिज्यै डेच खुरुखुरु मन्डिके है ? डा नुड जुवाफ वाड्म मुले । भोको रिको है ?

नाङ्के ह्याले न रोच,
नुड डेई

फोड ठाङ्गलोक

फोड	मगर ढुटाड ठाङ्गलोक	नेपाली
आडुस	लेउस	भवस्
बिरिन्च	बिन्काच	पठाएको
मुक्कुर	खास	महत्वपूर्ण, मुख्य
किमफेन	नमखान किम्वलाक	पश्चिम
बुकि	लेख	लेक
डमार	बन	वन
सरबास	ढलिङ	प्रशस्त
जाप्चकुर	जाप्च/जाक्च ज्याच कुरा	मिठो खानेकुरा
चक्रया/चकन्या	आलुलख भाम्हकनिङ स्याच नाम्या	सखरखन्ड
टारो डाप्के	ढनु र सर लाम गेस्च काट गेस	धनुष र बाण लिएर खेलिने खेल
बुद्धलामी	बुद्धके मन्डिचको	बौद्धमार्गी

फोडगोमोक

१. म्हाकाड याहाच फोडको लाकिङ शिष्टाचार ड सम्बोधन फोडको भाक्म रिक्नी :

रोह्च, भोर्ले, जेदो, जाक्च, बिसासै आयु, मिबु, जय छानुस, निर्णायक मण्डल, ढलिङ रोह, पाहाकारी, रिकाहारी, रिल्हिङग्या, भोरा, जदौ, सिमिडेपउ, जिलौ, सै सै

२. खाट्च फोडकठ ज्युली खटाक्नी :

(क) बिसासै आयु	बोई मोई
(ख) भोरा	जजा मिजा
(ग) ढलिङ रोह	डेउपिटर
(घ) सै सै	भया
(ङ) रोह्च	लाफा
	सेहेच

३. कोष्ठक लकिङ खाट्च फोड आर्साल्म खाली ठगानाङ पिडाक्नी :

- (क) मिनाम उपटा ठालाङ इसे उपटाङ ढलिङ उपटी.....नुहूस् डेम शुभकामना याहाले । (ओटै छान्म, छान्म, स्याम)
- (ख) कान डेनाङ मिभार भर्मीकोके कानै.....बाहाले । (माठानास्के, भोर्के, ढिके)
- (ग) पार्हेस्म, पाहाम आस्काट भर्मीकोके र पाहाक्चकोके पट्टकोइ..... जाट्ले । (हेला, भोर्ले, मनिटा)
- (घ) डसैयाङ टिका बुसाक्नाङ कानुङ बाज्यूए यिजाट्म आशिस याहाले -“त्वानाङ हिलाङ जू। गिनै आरमिट्च पट्टकुर ओल्म नुहूस् ।” (ओटै छाहुस्, माछाहुस्, टहुस्)

४. म्हाकाङ याहाच फोडको लकिङ वाक्य खास्निस् :

बुद्धलामी, फलाक्के, बुकि/ठगान, छ्याप, भुरुम छान्म, डिहि

वाह्र हटै वाह्रसेट

१. म्हाकाङ याहाच फोडको सेहेम पार्हेस्नी :

बाज्यूविज्यै, माकास्ठार, मेहेकुङ, यामडि, पिडाक्म, डामर्हाङ, जुहारीम, सरबास

२. भोयाके ठुरी पाठ गिनगिनाड पारहेस्ती हटै म्हाकाड याहाच विषयाड लाफाको कठ छलफल जाट्नी :

(क) ठुरीओ संरचना

ठाल्नाड (मिति, ठेगाना, सम्बोधन, शिष्टाचार)

इहासाड/मुक्कुर भाग (गेपमागेप सेहेगिन्या/विषयाड नुहूनाड, मुक्कुर कुरा, डुमुक्के)

न्हनलाकाड (चिठी डृचकठौ नाटा, रिकाहारीउ आरमिन)

(ख) ठुरीओ विषयवस्तु हटै पाहाक

३. म्हाकाड याहाच गिन्हाकौ काट वाक्याड जुवाफ रिक्ती :

(क) सोइडौ डए बोइमोइ हटै बज्याके हि सेटाकम याहाके डेम रिक्मने ?

(ख) कानुड डेउ डेउटाकुड आर्मिन हि हि आले ?

(ग) चन्डी पून्याड चन्डी ठानाड हि डेम ह्याक्के जाट्ले ?

(घ) माध्या सकराटीयाड हि हि ज्याके छ्याप ले ?

(ङ) कुस कुस बेलाड भयार/भुम्या ह्याक्के जाट्ले ?

४. म्हाकाड याहाच काछ्योट गिन गिनाड ज पारहेस्म बुली ओटा गिन्हाक खासनिस् ड लाफाकोके होसे गिन्हाकौ जुवाफ डिहिनी :

कान मगरौ मिजा आले । मगरको र इस लिसों काट रैठान्या आले । कानुड जिजु - च्याप्जुको ढलिङ अघेर लकिङ इसे भाङ कोहोम, छोयो भेरेस्म, वाटाकम र स्याच जेम टुक पिडाकम जिवाम राहाचको आले । विज्ञान र प्रविधिओ विकास माछान्च बखटाड जिवाक कुडिक सकस लेआ हो ? टै कानुड पूर्खा - पितृकोई कहर ड सकसकठ जिवाचै कानुड ढुट, रोस, रेवस ड छ्यापके जिवाट्म राका । कान मगरको कानुड बाज्यु विज्यै ड पितृकोके न आर्मिट्म भोर्ले, ह्याकले । कानुड देउ देउटा डेच न इसे नम, नमखान, डि, सिङ बुटा, पहाड हटै मिपाडको आले । होट छान्म च कानुड काल्पनिक देउ देवीको माले । कानुड डिबाराहाकुड आशिष हटै इसे प्रकृतिके न सफा डाम सेहेटाका डेहाड कानुड भलो छान्ले डेच कानुड डिहि आले । होट छानम च कानै बाजेविज्यै पूजा, चन्डी पूजा, भयार पूजाको जाट्ले ।

५. 'भोयाके ठुरी' पारहेस्म नाक्कोइ हि अक्किल डुपा होसै ठाप्काड सेटाक्नी ।
६. 'भोयाके ठुरी' पाठौ मिठापाड सोइड ल्हेस्म ठुरीओ जुवाफ रिक्नी ।
७. म्हाकुड मनिटा ठुरी पारहेस्नी ड लाङ्घा समाजसेवा जाट्म योगदान याहाच काट नाकुड छिम्याकीको याहाक काट मनिटा ठुरी रिक्नी ।

पाहाकारीके मनिटा

मनविर थापाज्यू,

नाक्कोइ इस ब्यागन लाङ्घौ शैक्षिक, भाषिक, सांस्कृतिक, सांगितिक हटै सामाजिक क्षेत्राड निस्वार्थकठ ढलिङ जुङ्कुट ड हिकाट काजुसको जाट्चै राहामले । लहौ लाङ्घाड केस्च लाहुर्या छान्के ह्योक्च अवसरके डाभ्याक्म लाङ्घुड पाहेस्इमाड पाहेसाक्म लहा फुन्च ठोगानौ उपटि जाट्ले डेम आडिसखाल निमेकाड काजुस्के ठाल्च लेआ । लाङ्घुड इस सत्यवति माविआड न्हिस चू डेनाड ढलिङ ल्हेस लाकिङ काट इमान्दार वापौ रुपाड पाहेसाक्चै राहाठाड छिनिक लिसै ढलिङ से सेहेच राजनैतिक, प्रशासनिक हटै प्राविधिक जनशक्ति डिन्ह्मने । यिजाट्म न श्रव्यदृश्य माध्यमिङ ब्यागन लाङ्घौ चिन्डियाक ल्हिङ रिक्म, ढलिङ मौलिक ल्हिङको भुरुम्म, टुन्च चलचित्रको खास्म इसे लाङ्घौ रोस, रेवस, छ्याप हटै मेजेस्माके जिवाट्के - स्याटाक्के नाक्कुड जुङ्कुटके कान गिन लकिङ ज मनिटा जाट्ले ।

नाक्कुड इसे सेहेच विचारके आबो राहाच मेजे जजामिजाकोई नाक्कोके डुट्चले । नाक्कुड सिस पाहाच ढलिङ से सेहेच उपटा जाट्के चोङ्च ले डेम कानै डिहिले । नाक्कुड सुस्वास्थ्य, ल्होट्च आयु हटै ढलिङ उपटा ओटै छानुस डेम सेगिन्या घनिङ याहाले । जिलौ !

२०८२, बैशाख २९ (चन्डीभयार पूर्न्या)

ब्यागन पर्यटन विकास समिति, देवघाट - २

८. नाकुड पालिकाड लेच कुसै ड सरकारी उपटाइमाड नाकोके कुसै ड काट छान्ह्म मुच उपटाओं बारेयाड सुचना चहिसा डेम काट ठुरी रिक्नी ।

९. नाकुड टोला या लाङ्घाड कुसै ड प्राकृतिक आपट/डसा परिस्नाड सरकारी निकायके राहात डिहिके पाहाकारीओं डुस लाम काट ठुरी रिक्नी ।

ढुट संरचना हटै आखर जोहोखाट

१. म्हाकाडो तालिकाड याहाच पाञ्हेस्नी हटै होलाड याहाच डेनाड बुली ओटा अपूर्ण जाटाक/क्रियापदको चाक्नी ।

अपूर्ण भूतकाल	अपूर्ण वर्तमानकाल	अपूर्ण भविष्यतकाल
गेस्चै लेया ।	गेस्चै ले ।	होसै पिहिन गेस्चै छान्त्ले ।
ह्वाचै लेया ।	ह्वाचै ले ।	होसै पिहिन ह्वाचै छान्त्ले ।
राहाचै लेया ।	राहाचै ले ।	होसै पिहिन राहाचै छान्त्ले ।
ज्याचै लेया ।	ज्याचै ले ।	होसै पिहिन ज्याचै छान्त्ले ।
मिस्चै लेया ।	मिस्चै ले ।	होसै पिहिन मिस्चै छान्त्ले ।

वाक्याड कुसै ड उपटा सुरु छान्त्तम माडुम्च अवस्था वाञ्हाक्च जाटाक/क्रियापदओं रुप अपूर्ण पक्ष आले । मगर ढुटाड इन्त्च अपूर्ण पक्ष खास्के जाटाक/क्रियाओं ढाटुआड “चै” चाक्चिस्म राहाले । इटज जाट्म “चै” ओ सट्टाड “मज” या “मन” जाक्म अपूर्ण पक्ष खास्च प्रचलन ड छान्त्ने । ढिन्त्चोः ह्वामज लेया (ह्वामन लेया) । गेस्मज ले (गेस्मन ले) ।

२. म्हाकाड याहाच तालिका डोस्नी हटै पूर्ण पक्षओं बारेयाड चिन्डिनी :

पूर्ण भूतकाल	पूर्ण वर्तमान काल	पूर्ण भविष्यत काल
(क) कानकोई ज्यागाटा ज्याम लेया ।	(क) कानकोई ज्यागाट ज्याम ले ।	(क) पिहिन कानकोई ज्याम छान्त्ले ।
(ख) होसै इमाड नुडम लेया ।	(ख) होसै इमाड नुडम ले ।	(ख) नाम्लेस होसै इमाड नुडम छान्त्ले ।
(ग) भोयै रिक्म लेया ।	(ग) भोयै रिक्म ले ।	(ग) पिहिन भोयै रिक्म छान्त्ले ।

मगर ढुटाड भविष्यतकालआड पूर्ण पक्ष ड अपूर्ण पक्षको वाच्हाकके भविष्यकाल वाच्हाक फोडको (ढिन्हचो : पिहिन, आप्परिन, नाम्हाकले, रायाच याक, आडि) केट्के परिस्ले । इन्हचो फोडको माकेटा डेहा वर्तमानकाल कठा भाक्के गाहारो छान्त्ने । आस्काटलाक भविष्यकालआड पूर्ण, अपूर्ण पक्षओं जाटाक/क्रियाओं रुप न्हुनिड राहाच साहायक क्रिया “छान्त्ले/माछान्त्ले” सर्वकालिक सत्यवाच्हाक घनिड आले । पूर्ण, अपूर्ण पक्षओं वर्तमानकालाड “ले” सहायक क्रियापद राहामले । होसै सहायक क्रियापदाड “छान्त्के” सहायक क्रियापद चाक्चिस्म “छान्त्ले/माछान्त्ले” छान्त्ने । होट ज, सामान्य पक्षआड भविष्यत र वर्तमान काटै रुप छान्त्ने । होचै जाट्नाड मगर ढुटाड वर्तमान ड भविष्यतकालाड क्रियापदओं रुपमा फरक माले ।

३. म्हाकाड याहाच वाक्यको कोस्टाड याहाच लामटनाक लख वाक्य परिवर्तन जाट्म ठाप्काड पाहाकारीके डेनी :

- (क) डै नाकोके पोस्टक याहाले । (वर्तमान : अपूर्ण पक्ष)
- (ख) होसको खोलाड रेस्के आना/आन्काड । (भूत : अपूर्ण पक्ष)
- (ग) पिहिन गिनसरा योलोड नुड्ले (भविष्यतः अपूर्ण पक्ष)
- (घ) बा उपटाइमीड राहालेको । (भूत : अपूर्ण)
- (ङ) नाकोई सेहेच पोस्टोक लोमा नाल्नी । (भविष्यत : अपूर्ण पक्ष)
- (च) कानको ओहोरा ज्याके नुड्के आले । (वर्तमान : अपूर्ण पक्ष)

४. म्याकाड याहाच जाटाकको पाहेस्नी हटै होसकोके केट्म बाक्य खास्नी :

ह्वाचै लेया, मिस्चै ले, राहाचै छान्त्लेको, रिक्चै लेया,
पाहेस्चै ले, रेट्चै छान्त्ले, स्याहाचै लेया, म्हाड्चै ले

५. कोस्टाड याहाच लामटनाकों मिठापाड मन्हल्याड लेच ठ्वा पिनिक्नी :

- (क) सुमने पोस्टक । (रिक् : वर्तमान, पूर्ण पक्ष)

- (ख) पिहिन नमाड ग्वा । (भुर् : भविष्यत, पूर्ण पक्ष)
- (ग) भयाको पाहेस्डम । (नुङ् : भूत, पूर्ण पक्ष)
- (घ) होचै चिट्ठ सेहेच । (खास् : वर्तमान, पूर्ण पक्ष)
- (ङ) टिस्यानड डा इमाड । (मु : भूत, पूर्ण पक्ष)
- (च) डा आस्काट ल्हेस ठाप्का ढ आड । (टाक् : भविष्यत, पूर्ण पक्ष)

६. पूर्ण पक्ष वाच्हाक्च फरक फरक जाटाकको केट्म ७ ओटा बाक्यआड लहे जाट्च उपटाकुड ब्याख्या जाट्नी ।

सेनिकिड डेके

१. सेच पाठ - ६ सेनी हटे म्हाकाड याहाच गिन्हाकौ जुवाफ याहानी :

- क) इलाड सु सु छान्म बाटचिट जाट्मने ?
- ख) युजिना कुलाक नुह्मन ले ?
- ग) खुमिसरा बज्यै कुडिक ल्हेसौ छान्हा ? बजेइ हि हि जाट्ले ?
- घ) खुमिसरा बजेइ हिओ अर्नी जेले ?
- ङ) बज्यैए आरुडच मकै टायाके ह्योक्ले टो ?
- च) कानके सेहेच जाट्च ज्याकोटको हि हि आले ?

२. युजिना ड खुमिसरा बज्याओ कुराकारी/बाटचिट सेम नाक्कोइ हि कुरा पाहा ?

ग्योहोक/जोहोउपटा

१. लाडघाड डुच नाक्कुड लाफाके कानुड रैठान्या वालीको कुडिकमन सेहेच आले अनि इसेकोके कुट जाट्म जिवाट्के डेम पाहाक्चै काट ठुरी रिक्नी ।
२. पत्रमन्जुसा हियाड प्रयोग छान्ने, नाक्कुड बोइमोइके गिन्म याबा सामाजिक सन्जालाड पाम रिक्नी ।

पाठ ७ : पान्हेस अघेर

भर्मी मिस्नाड माड/माडनम डाड्ले । भर्मी रिन्हनाड माड/माडनम डाड्ले । इसै जिवाकओं लक्छय आले । भर्मीकोई लहो-लहो माडनम डाड्लम जिवास्ले । रिन्हनाड खास्च माड/माडनाम डुप्के ढलिड ढामा जाट्के परिस्ले । नाकुड जिवाकआड हि छान्हच माड्नम ले होसै डाप्काड छलफल जाट्नी । हटै म्हाकाडो चिट्ठाड याहाच मन्हल्याड ठाउँआड नाकुड माडनमों चिट्ठा खास्नी :

माङ्गनम

- नारायण तारुङमगर (बैरागी नातामगर)

सेनिस्
बोई-मोई
छिन्निक डौ माङ्गनमाङ-
नाकोइ डाके भुरुका ।
कलाप डा बुरुका ।
घाङ्म घाङ्म नमाङ
टुगा हुम्म ह्वानाङ
डै ग्योहोटाङ टुसा ।
बल्ल छिन्निक छुसा ।
ढेमिङ पट्ट डाङ्च
कुडिक साङ गाङ्च
भाङ सार वाट्च
पिप्लाक भुर्म ह्वाच
राहानी भोया नानी
नमाङ भुर्म ह्वानी
माङ्गनम कुडिक जापा ।
डै फाक्का डापा ।
पाम टुगा मेन्हेस
जापा होस्यौ लोस
भाल्यै डाके इहोसा
गोराक छान्म लेउसा ।

फोड ठाऱ्लोक

फोड	मगर ढुटाड ठाऱ्लोक	नेपाली
माडनाम/माड	भर्मी मिस्नाड डाड्च घटनाको	सपना
छिनिक्/छिनिड	इन्हाड/चाहाँओं याक	आज
बुरुक्के	उफारिस्चै होएँके,	काँप्नु, काँप्दै हल्लिनु
टुस्के	हिलए ठाप्च उपटा जाट्के	टेक्नु
साड	हिडको जाट्ना आनन्द राहाच; ढिन्हच साड गाड्च	आनन्द, बिन्दास
पिप्लाक	माऱ्हच भाँपिलाप, छोसानलाक लइस्च मा-मार्च भुर्च डु	पतेरा, स-साना पुतली
फाक्का	होडिकै	व्यर्थ
मेन्हेस/न्हेस	पट्ट स्याहारिडिम ड रहिस्च, सिला	सिला; बाँकी रहेको वा शेष

आखरगोमोक

१. म्हाकाड याहाच वाक्यकोआड गाल/समूह वाऱ्हाक्च फोडको पाम रिक्नी :

- (क) इम खरेप म्हारों त्वाम ले । (बगाल, टाँटी, घारी)
- (ख) बाराहाठान म्हाक लेच गैराड हुँकओं ले । (घारी, भारी, बगाल)
- (ग) मिभारबाए भेंऱ्हाओं सैलुडलाक स्यासाक्के आल्ह्म लेको । (घारी, बगाल, सै)
- (घ) फोक्सिडों बुटाड आरगानों ... लेउलेसा आर्गानको भुऱ्ह्म मुमले । (घारी, पोला, भारी)
- (ङ) होसकोई नमस राहाच यामाड सिड् जुट्के डेम सिडों गिरिड्चै लेको । (चाड, भारी, बगाल)

२. म्हाकाड याहाच फोडको वाक्याड प्रयोग जाट्नी :

गाल, बगाल, टाँटी, भारी, घारी, चाड

वाह हटै वाहसेट

१. म्हाकाड याहाच फोडको सेहेमकठा डाकडेम् जाट्नी :

मेहेस, हेस, छेलेस, नाम्लेस, खनाम्लेस

राडक्वा, क्वाछो, माड्नम, माड, काड

२. माड्नम रिल्हड भाखा काम पट्टकोई डेनिस । हटै, माड्नम रिल्हडाड रिकाहारीकोई डाड्च माड्नमओं बारेयाड पाहाकारीकोकठा दुस लाम लफाकोकठा छलफल जाट्म ठाप्काड सेटाक्नी ।

३. म्हाकाड याहाच गिन्हाकों टुन्हच जुवाफ रिक्नी :

(क) माड्नमाड डाके कुचै भुरुका ?

(ख) माड्नमाड हिके बुरुका ?

(ग) माड्नमाड कुलाड टुसा ?

(घ) ठेमिड डोस्नाड गाड्च कुलाक लेया ?

(ङ) ठेमिड डोस्नाड सार कुलाड वाट्म लेया ?

(च) पिप्लाप कुलाड भुर्म ह्वामलेया ?

(छ) रिकाहारीकोई कुसके फाक्का डापा ?

(ज) गोराक छान्हच कुचै होंसा ?

४. पाहाकारीकोईड सेम डास्चिस्च फोडको पिनिक्म इसै रिल्हड खिन रिक्नी :

घाड्म घाड्म

.....दुम्म ह्वानाड

डै ग्योहोटाड ।

बल्ल छुसा ।

..... पट्ट डाङ्च
कुडिक साङ
भाङ वाट्च
..... भुर्म ह्वाच

५. म्हाकाङ याहाच रिल्हडों काट पुङ पाहेस्म होचेउ सेनाक्फो/ब्याख्या जाट्नी :

(क) घाङ्म घाङ्म नमाङ

टुगा दुम्म ह्वानाङ

डै ग्योहोटाङ टुसा ।

बल्ल छिनिक छुसा ।

(ख) पाम टुगा मेहेस

जापा होस्यौ लोस

भाल्यै डाके इहोसा

गोराक छान्म लेउसा ।

६. म्हाकाङ याहाच गिन्हाकों सही जुवाफ रिक्नी :

(१) माङनमाङ रिकाहारीके कुचै भुरुका ?

(क) नाकोईए

(ख) बोइमोईए

(ग) नानाए

(घ) डेईए

(२) रिकाहारीकोई माङनमाङ टुगा दुम्चै ह्वानाङ कुलाक टुस्के टाका ?

(क) नमखानाङ

(ख) टुगाङ

(ग) ग्याँहोटाङ

(घ) भाङ

(३) रिकाहारीको ढेमाङ भुर्नाङ कुलाङ सार वाट्च डाङ ?

(क) भाङ

(ख) ग्याँहोटाङ

(ग) समुन्द्रआङ

(घ) नमखानाङ

(४) रिकाहारीकोई मेहेकुड माइनम डाइनाड अरुके ड नमाड भुर्मह्वाके हिके डेकाड ?

(क) मन्हाइके

(ख) लहो लक्छ्य उडेस्य डाम होसके छुके

(ग) खेर्म ह्वाके

(घ) जाप्च ज्याके

(५) रिकाहारीकोई टुगौ मेहेस/रहेस पाम ह्वाके हिके बिन्हिन्हकाड ?

(क) जिवाकाड सेहेच प्रगटी जाट्के

(ख) मन्हाइम मुके

(ग) मुम ज्याके

(घ) डुख पाहाके

७. माइनम रिल्हिड पाहेस्म इचै डेके पाच कुराको जुवाफ राहामटोको सोम गिन्हाकको खास्नी ड ठाप्काड छलफल जाट्नी ।

८. माइनम रिल्हिड पाहेस्म पाठए डेके पाच भाव रिक्म ठाप्काड सेटाक्नी ।

९. पाठओं मिठापाड म्हाकाडो गिन्हाकों लोट्च जुवाफ रिक्नी :

(क) कानकोई जिवाकाड स्वाढा जाट्च माइनाम हिके लाके परिस्ले ? सेखाक्फो जाट्नी ।

(ख) रिकाहारीकोई माइनमाड भुर्म ग्याहोंट छुच हटै होलाड टुस्च डेच हि आले ? सेखाक्फो जाट्नी ।

(ग) कानकोई रिकारीकोई माइनमाड टुगा जेस्नाड लख कानुड जिवाक सेहेच खास्चके हि जेस्के परिस्ले । मौलिक जुवाफ याहानी

१०. “कानकोई लहो जिवाके स्वाढ्या हटै जुट्च खास्के कानकोई माइनम डाइम होसै लाके ढामा जाट्म उपटा जाट्के परिस्ले” नाकुड दुक/टर्क डाम टुन्च रिक रिक्नी ।

११. समाजाड आर्मिन केस्म सेहेमकठा जिवाके नाकोई कुन्च माइनम डाइमले होसे बारेयाड ठाप्काड छलफल जाट्नी ।

ढुट संरचना हटै आखर जोहोखाट

१. म्हाकाड याहाच तालिका पान्हेस्नी हटै ठाप्काड छलफल जाट्नी :

मिहार	कारक	सम्बन्ध/उपटा	विभक्ती	प्रत्यय/चिन्ह (खस नेपाली)	प्रत्यय/चिन्ह (मगर ढुट)
१	कर्ता	उपटा जाट्के	प्रथमा (काट)	ले, बाट, द्वारा	ए, इ, ऐ
२	कर्म	उपटाओं असर परिस्के	द्वितिय (न्हिस)	लाई	के
३	करण	काम जाट्च साढन	तृतीय (सोम)	ले, बाट, द्वारा	इड, ऐ
४	सम्प्रदान	जसके डेम उपटा जाट्चीस्ले	चतुर्थी (बुली)	लागि निमित्त	के, नाड
५	आपादान	भाच ठाउँ/सुरु छान्त्च समय	पञ्चमी (बाडा)	देखि, बाट	हुँडा, हौँडा, इड
६	सम्बन्धी	मुरुड/स्वामित्व टनाक्के	षष्ठी (छाङ्गा)	को, का, रो, रो, नो, ना आदि ।	ओ, ओं, औ, उड
७	अधिकरण	मिठाप याहाके	सप्तमी (साङ्गा)	मा	आड

जाटाक/क्रियापदकठा सम्बन्ध डाच आर्मिन ड पट्टर्मिन के कारक डेले । आर्मिनवान्हाक फोडको (आर्मिन, पट्टर्मिन र बिसेसन)ओं न्हुनलाक राहाम कारके भाक्च चिन्हके विभक्ती (Case maker) डेचिस्ले । विभक्तिए जाटाक/क्रियाकठा लेच सम्बन्धके स्पस्ट जाट्म टनाक्के डुस्ले । से-सेन कर्ता, कर्म कठा विभक्ती चिन्ह मालैस्के ड हेक्ले ।

२. ग्याच हुंगाल/उगाल लइट्च फोडों कारक ड विभक्तिओं आर्मिन रिक्नी :

होसको डै आखरको रिक्च डोस्म मुचैजाटोला । डा **हिलए** रिक्मा जिम्म रिक्कोला । होसकुड **विचारआड डाके डेउटाकोई** इसै **भाआड** लिला जाट्के विन्हीन्म लेया । **डेराआड** मुचकोई डौ कुरा जाटा । कानुड **इमाड डाके** डोस्के डेम ढलिड भर्मीको राहाके ठाला ।

३. म्हाकाड याहाच विभक्तिओं चिन्हको केट्म १० ओटा बाक्यओं काट काछ्योट रिक्म ठाप्काड सेटाक्नी :

ए, इ, ऐ, इड, ऐ, के, नाड, हुँडा, होंडा, आड, इड, ओ, आ, उ,

४. म्हाकाड याहाच काछ्योट पाहेस्म ग्याच हुंगाल लइट्च फोडको तालिकाड भाक्म रिक्नी :

टिस्यानिड माह्च भाइए डा~~लाक~~ ~~खिन खिन~~ मिक् छ~~ह्याक्म~~ डोसा । डै होस~~लाक~~ माडोस्म लहो पोस्टक~~लाक सरसरटी~~ मिक्ए ओंसा । होचै डौं सारखोक~~डेम~~ हुट ~~डाम~~ डाके ~~कारोम~~ डाहाका । डै होसलाक ल्हेस्म म्हाइचै होचै डेनाड ~~लख~~ जाट्तास भोया ~~मेसेक्क~~ रेता ।

नामयोगी (आर्मिनचाक)	क्रियायोगी (जाटाकचाक)

छिनिड, टिस्यानिड बाहिरी, न्हुनलाक, अडिजा, वेस्मरी, सुटुक्क, पाहेस्म/पाहेस्नकिड, डानाकिड/डाम, छान्चए ढिन्चो फोडकोई जाटाकए जाट्च उपटाओं समय, ठगान, परिणम, रीति, कारण आडिको वाह्हाक्ले । इन्हच फोडको क्रियोगी (जाटाकचाक) आले । - आर्मिनवाह्हाक (नामिक) फोड/शब्द न्हुन चाक्चिस्नीकिड राहाच कठा, लाक, लख, अन्तरगत ढिन्चो फोड नामयोगी (आर्मिनचाक) आले ।

५. म्हाकाड याहाच काछ्योट पाहेस्म क्रियायोगी (जाटाकचाक) ड नामयोगी (आर्मिनचाक) फोडको तालिकाड भाक्म रिक्नी :

टिस्यानिड मोई इमबाहिरी नुड्म लेकाड । इमाड नानी डाजैकठा गेस्चै लेया । होसै ढलिड रन्छिलेसा । होसै रन्छिनिकिड खाखिन राप्के ठाला । फिन्हचइम भिट्टरी ज्यागाट लेउलेसा । डाजैए भोंको ज्यागाट नानीके याहा । नानीए ज्याटास डाजैकठा मेसेक्क रेता । डाजैओं उपटा डाइम मोई म्हाइए फुरुड्छ छान्त्काड ।

सेनिकिड डेके

१. सेच पाठ ७ सेनी, हटै म्हाकाडो याहाच गिन्हाककों जुवाफ डेनी :

- (क) “बडाप” रिल्हिड गोमोकाड बडाप रिल्हिडाड हि सेटमिन रिहिम ले ?
- (ख) बाहिरीओं भर्मीकोई कानकोके कुट बडाप खास्के ह्योक्ले ?
- (ग) इसै रिल्हिड गोमोक पोस्टक कुचै रिक्च आले ?
- (घ) रिल्हिङ्गयाकोई कुन्त्च खाल्या रिल्हिडको रिक्म लेको ?
- (ङ) इसै बडाप रिल्हिड गोमोक हिके पाहेस् जोगरओं ले ?

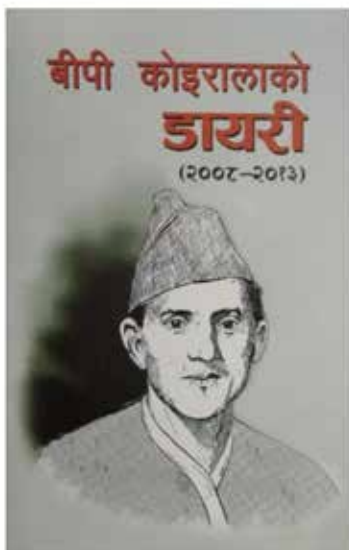
२. सेच पाठ ७ ए रिल्हिड गोमोक पोस्टकओं बारेयाड हि डेके पामले होचेउ बारेयाड डेनी ।

ग्योहोक/जोहोउपटा

१. नाकोई नाकुड जिवाकआड हि उपटा जाट्म इसै गुइह्याड/समाजाड जिवाके हटा समाज सेवा जाट्के पामनाली ? हिके ? टुन्त्च रिक् खास्म नाकुड पाहाकारीके ठाप्काड सेटाक्नी ।
२. म्हाकाड याहाच शिर्षकआड नाकोई जाक्च काट शिर्षक लाम रिल्हिड रिक्म ठाप्काड सेटाक्नी :
- (क) लहो लाङ्घा
 - (ख) कानुड हिमाल
 - (ग) कानुड योलोड
 - (घ) कानुड लिस

पाठ ८ : पान्हेस अघेर

कानकोई यलोडाड ढलिङ भर्मीकुड डायरीओं पोस्टकको डुप्के हेक्ले । याकआड छान्हेच घटनाको हटै जाट्च उपटाको दुम्चै आना डेया पोस्टक टयार छान्हेने । म्हाकाड याहाच न्हिस डायरीओं बारेयाड नाकुड पाहाकारीके गिन्हम् वान्हाक लानिस् ।

मित्रसेनको त्यो डायरी

मोइबोयो आशिस हटै पारहेसाक्चकुड पाहाक

मिति : २०८१-०८-१८

छिनिङ डा लुहिङ न सोआ । छिनिङ डौ जिल्लास्तरीय डाक्चबाजी ले । डामराङ, डाचोङहास हटै बिरिस च गोराकिङ न लेआ । गोराकुङ सढा जाट्च पट्ट काजुस जाट्म डै कलाप छिनिङ डौ शिर्षक 'मिभार भर्मीकोलाक डौ कर्तव्य' आङ काखेप डाक्म डौ बोइमोङके सेटाका । डौ बोइमोए डाके चेक ढलिङ सेहेम डाक्के तरिकाको पाहाका । डा छिनिङकुड जिल्लास्तरीय डाक्चबाजीआङ अघेरा छान्के हिम्मत डाम ८:३० लाक लहौ कोठालाक

नुहा । कोठाङ टाहानिखिन छाम कोर्याट्चै होस न डाक्चबाजीओ अभ्यास जाटा । अनि गोराकुङ छो जेके नुहा । जेम बान्नाङ ९ डाहाम भ्याट्लेसा । डा पाङ्हेस्डमाङ बिल्च बढिन बिल्म लाहाके चहिस्च अट्टरबाहासको लाम पाङ्हेस्डमलाक लासा । पाङ्हेस्डम नुहूच लामाङ डौ खाट्च लाफा सुनामीओ इमाङ पिढिम योटा हटै कान कठ ख्योहा । कान पाङ्हेस्डमलाक ह्वाचै जाट्नाङ डै आसेके र डौ डाक्च बाट सेटाका । आसेङ र “सेहेच ले । जुम राहाना है” डेआ ।

कान पाङ्हेस्डम पिढिच गलाम केल्ले माभेट्नाङ न ‘कुन्च ले तयारी ?’ डेचै लाफाको राहा । डै ‘सेहेच न ले’ डेम जुवाफ याहा । कालापवेराङ गिलिङ/घन्टी डाहा । डा छिनिङ गुरु वन्दना ड राष्ट्रगान ल्हिङके मानुहा । हिके डेहा डाके छिनिङकुड डाक्चबाजीओं ह्याले न बिरिस ख्योहोमन्या । हटै अभै अभ्यास र जाट्के लेआ । अघेरुङ पाठ पारहेस्नाखिन डाके पाहाकारीए योटा । हटिङ कान छिनिङकुड काजुसभ्युल छान्च ठोगान ‘मनकामना आमा समूह भवनाङ’ टाहानाङ च नवलपुर जिल्लौ ८ ओटा स्थानीय तहलकिङ काट/काट डा

लख न प्रतिष्पर्धीको राहाम मुमनेसा । छिनिक पाहाकारी मापाकुड र डाक्चबाजी लेउसा । आसको र पाहाम न लेआ । डा डेहा होलाड पाहाम माडुम, माहालास्म मुआ । डौ वापै डाके हिम्मत याहामन लेआ । काटछिनाड पट्टको न टाराहा अनि काजुसभ्युल सुरु छान्हा ।

छिनिक पाहाकारीकुड डाक्चबाजी अघेर छान्के निठ्यान छान्लेसा । होनाड आडिसखाल भर्मीकोई मेक्कुड कुरा सेटाका । निर्णायक मण्डलै निर्णय मूल्याङ्कन हटै नियमको सेटाका । होसन्हुनिड पाहाकारी मापाकुड पालो गोलाप्रथा जाट्म खाटाका । अघेर चहिँ गैंडाकोट नगरपालिका लेउसा । आसको पाहाकारीए ह्याले न सेहेम डाका । होलाड पालैपालो पट्टकुड मिडाक छान्हा । पट्ट पाहाकारीकोइ डाक्च डै सेहेम सेआ । पाहाकारीकोइ डाक्म डुमुक्नाड च नामसिनौ न्हिस डाहाम भ्याट्लेसा । होसन्हुनिड होलाड अर्नी पुङ्के ठाला । अर्नी जाप्च न सेहेच लेआ । टै बिरिहिम आहुला डाके जेजे मासेमन्या । हि लेहाड र जेच कुराके हेला जाट्के माछान्ले डेच आर्मिट्म डै डाके याहाच अर्नी जेम बानाका । अर्नी ज्यानिखिन काजुसभ्युल सुरु छान्हा । कानुड लागि र गोलाप्रथा लकिड न पालो निठ्यान जाटा ।

कानुड शिर्षक लेआ 'मिभार भर्मीकोलाक डौ दायित्व' । होस बेलाड बहिरी मिभार भर्मीकुड भजन किर्तन केस्मन लेआ । कुन्च सन्जोग परिस्व । डौ पालो अघेर ज लेआ । डौ गिन चोड्हास्मन्या कठकठै बिरिहिमन्या र । डौ आर्मिन राहानिखिन डा अघेर नुहूम डौ मिडाक सेटाका । ठाल्नाड अघेर च बिरिस ख्योहोमन्या, न्हुनिड डै दुक्ककठ डाका । पट्टकोई डाके नाड न प्रथम छान्ले डेम आसा टनाक्मन्या । आसकाट प्रतिष्पर्धी लाफाकोइ र मेहेकुड मिडाक सेटाका । पट्टकुड सेनाड पट्टको न अघेरा छान्त्ले जोकर सेमन्या । नगरपालिका हटै गाउँपालिका लकिड जुम राहाच कान पट्टकुड मिडाक सेहेच लेआ । होलाड पट्टको न डा लख न बिरिहिच लख डाड्मन्या । निर्णायक मण्डल निर्णय तयार जाट्के बहिरी नुहा । कलापवेर होलाड खिन मन्तव्यको छान्हा । अनि निर्णायक मण्डलै निर्णय सेटाक्के ठाला । निर्णय ड पाहाकारीकुड ज अघेर सेटाका । डेओचुली नगरपालिका लकिड राहाच पाहाकारीए जुटा डाक्चबाजी । आबो पारहेस्मीकुड पालो । तृतीय लकिड सेटाक्च नतिजाड दोस्रो ड माछान्नाड डा कलाप मामन्हाड्म सेआ । डा च अघेरा न पो छान्लेसा । डा च कलापवेराड न डामर्हाड ढान्के माह्योक्ले लख छान्हा । डा अघेर नुहा, स्याबासी र इनाम ला, ढलिड फोटोको र लाके याहा । बहिरी आडिसखाल पत्रकारकोइ हिकाट गिन्मन्या । डै जुवाफ याहा । होडिकाड न डौ बोइ र टाराहा । कानै पट्टको लकिड स्याबासी कठ सेहेगिन्या डुपा । पट्टकोइ प्रदेशाड छान्च डाक्चबाजीआड जुके

ह्योकोस डेम सेहेगिन्या याहा । होसपछि बोईकठ डा इमाड राहा । इमाड टाहाच बेर माछान्म न इसे सेटमिन च पट्टलाक टाहालेसा । पट्टकोइ स्याबासी याहा । इट मोबाईल खोल्नाड र सरबास भर्मीकोइ डौ फोटो डामनेसा । होस न्हुनिड डा डौ किताबौ गिन्हाक जुवाफ पारहेस्के ठाला । जेच कुर जेच बेला छान्निखिन डा जेके नुहा । जेम भ्याट्नाड द डाहालेसा । डा खिन प्रदेशाड छान्के लेच डाक्केबाजीओ लागि पाहाके ठाला । आबो प्रदेशाड नुहूके डिन्ठाड ढलिड चोड्मने । डा फेरी र प्रदेशाड जुम राहाके आँटकठ पाहाले । इटजाट्म डौ छिनिकौ याक सेहेच छान्हा ।

२०८१-०८-१९

गोराक डा भोको न रिन्हा । टिस्यानिड नबिलाक इमाड कानुड लहौको, आरचिम पारचिमाड मुचको कानके बढाइ अनि सेहेगिन्या याहाके राहामन्या । होट छान्म छो जेम मिसके नुहूनाड ढिलो न छानमन्या । टै मज्जरो मिस्लेसा । रिनन्हाड गिन कुडिक ख्याड्च, सेहेच लान्मन्या ।

डै पट्ट काजुसको बेला बेलाड न जाता । काट न्हिस ठवाड जुम न डा म्होरके माछान्ले डेम डै वार्मने । ‘सुख डिनन्हाड म्होरके, दुख डिन्नाड हालास्के’ माछान्ले डेम डाके डौ पाहाकारीकोई पाहाक्मने । सढा लख न डा पाहेस्इमाड नुहा । लाफाको, पाहाकारीकोइ हाम कुहूम बढाई याहा । गोराकुड भुरुमाड कानुड मिबु वापै माइक लकिड डौ आर्मिन योट्म डाके पाहेस्इम लकिड मनिटा जाता । छिनिक डाकठ डौ मोइके ढरी ग्याच टिका हटै सारभ्युल बुसाक्म मनिटा जाट्च लेआ । होडिनाड डै डाडमन्या, डौ मोयो मिटाहाँ मिमरहाडै ट्याडच छान्मन्या अनि मिमिकाड मिकडि पिडमन्या । यिडिकमन काजुस्या हटै गेरच नानीमिजा छान्ठाड डौ मोइके पट्टकोइ बढाई बढाई डेम न लेआ । डौ बोइमोयो आशिष, अर्ति हटै सेहेम होरोक्ठाड डा जै माहाले डाके फुनाक्च डौ मोइके ढरी मनिटा याहाठाड डाके ढलिड मरहाड लसा । होडिनाड डौ गिनाड डै इसे डेनाड चेक काजुस्ले, डौ बोइमोइके मिमरहाड हटै मनिटा याहाले डेच लसा । पाहेस्इमाड र डा हटै डौ मोइके माभाड डाम फोटो सेसन छान्हा । आहा, कुडिकमन डामरहाड लासोन्या डाके ! डौ मोइ डै पारहेस्च पाहेस्इमाड न काट पाहाकारी आले ।

पट्ट विषयको सेहेम न पाहेसा । अर्नी जेच बेलाड डै पुस्तकालय नुहूम काट पोस्टक राक्मने प्रभावकारी भाषणकला बार्याड लेच । आबो प्रदेशस्तरुड बाजीयाड नुहूके ले ।

पारहेस्के, इसे तयारी र जाट्के जाट्नाड चेक म्हुडाक्च लख सेमने । डेहाड र डै डुख जाट्के न बाहाले । हिम डेहाड डा ढलिङ अघेर टाहाके ले । जिवाकाड काट न काट खास भर्मी छान्के ले । होट बाटी डै पट्ट काजुसको मेनो बेलाड न जाट्के बाहाले ।

फोड ठाऱ्लोक

फोड	मगर ढुटाड ठाऱ्लोक	नेपाली
लुहिङ न	गोराकै	बिहानै
डाचोड्हास	डौ चोड्हास	मेरो उत्साह
अट्टरबाहास	हिकाट चिजबिज	सामाग्रीहरू
महालास्म	माबिरिहिम	नआत्तिइ
आडिसखाल	काट डेनाड ढलिङ	केहि
मिडाक	डाक्च बाट	वक्तव्य
भुरुम	भुरुम्च	भेला

फोडगोमोक

१. म्हाकुड ठाऱ्लोक याहाचे फोड पानी :

- (क) मिनाम कुरा पाहाके/पाहाक्के इम
- (ख) कुसे र काट विषयाड पट्ट डेनाड सेहेच डाक्म जुच बाजी
- (ग) औपचारिक कार्यक्रम
- (घ) माबिरिहिम, गिनके गाडाक्म
- (ङ) लहौ इम खरेप लेच इमको
- (च) आर्चाड सुटा काम सारको चाक्म खास्च कुर

२. आढिन्चवाऱ्हाक/पर्यायवाची ठाऱ्हलोक याहाच फोड पाठ लकिड पाम रिक्नी :

(क) कागोराकै	(ख) होट लख	(ग) सिहिँम
(घ) बानाक्के	(ङ) जुट्के	

३. खालाप/विपरित ठाऱ्हलोक याहाच फोडकठ जोरोप जाट्नी :

लहोको	रिन्हके
मिस्के	कुहुके
डभ्याक्के	फोको
छुम्च	सिप्के
पिङ्के	ट्याङ्च
	याहाके

४. म्हाकाड याहाच फोड लकिड वाक्य खास्नी :

काखेप, खाट्च, बिरिस, जुवाफ, लेहाड र, कलाप, सेटेमिन, ट्याङ्च

वाऱ्ह हटै वाऱ्हसेट

१. म्हाकुड फोडको सेहेम पारहेस्नी :

म्हुकाक्च, जिवाकाड, कुडिकमन, लासोन्या, पारहेस्च, होरोक्ठाड, सारभ्युल, टिस्यानिड, छान्निखिन, बिरिहिम

२. मोइबोयो आशिस अनि पाऱ्हेसाक्चकुड पाहाक पाठ याहाच समय भिटरीयाड पालैपालो सावट छ्युक्म पारहेस्नी अनि पाठौ विषयवस्तुओ बार्याड छलफल जाट्नी ।

३. म्हाकाड याहाच गिन्हाकौ काट वाक्याड जुवाफ डेनी :

- (क) डाक्च बाजीओ शिर्षक हि लेआ ?
- (ख) रिकाहारीओ खाट्च लाफौ आरमिन हि आले ?

- (ग) सुनामीए रिकाहारीके कुठिन्च सेहेगिन्या याहा ?
- (घ) हि आरमिट्म रिकाहारीए मेनो अर्नी जेम बानाका ?
- (ङ) डाकबाजी पार्हेस्चकोके जै आलेआ टि पाहेसाक्चकोके र लेआ ?
- (च) रिकाहारीके डाकबाजी जुच मिपिहिन मेनो पाहेस्डमाड कुजाट्म मनिटा जाट्च लेआ ?

४. म्हाकाड याहाच गिन्हाकौ टुन्च जुवाफ रिक्नी :

- (क) रिकाहारी डाकबाजीयाड नुहूके अघेर गोराकुड भुरुमाड मानुहूम हिम मेनो ठाप्काड न मुआ ?
- (ख) सुख्वाड माम्होरके, दुख्वाड माहालास्के डेच हि आले ? ठाह्लोक रिक्नी ।
- (ग) रिकाहारीओ मोयो मिकाड मिकडि लेनाड र मिटाँहा हिम ट्याडच लेआ ?
- (घ) डाकबाजी जुच मिपिहिन गोराक रिकाहारीओ गिन हिम ख्याडच लख सेआ ?
- (ङ) रिकाहारी कुठिन्च खन्नुड भर्मी आले ?

५. सेनाक्फो/व्याख्या जाट्नी :

- (क) होस बेलाड न बहिरी मन्दिराड मिभार भर्मीकुड भजन किर्तन केस्म न लेआ । कुन्च सन्जोग परिस्च ।
- (ख) डै दुख जाट्के न बाहाले । हिम डेहाड डा ढलिड अघेर टाहाके ले ।

६. 'मोइबोयो आशिस, पाहेसाक्चकुड पाहाक' डेच पाठके सेहेम पार्हेस्म यिच्यौ सार ठाप्काड सेटाक्नी ।

७. म्हाकाडो गिन्हाकों ल्होट्च जुवाफ रिक्नी :

- (क) 'मोइबोयो आशिस, पाहेसाक्चकुड पाहाक' डेच पाठाड रिकाहारीए समय सदुपयोग कुजाट्म जाट्मने ?

(ख) 'जिवाकाड काट न काट खास भर्मी छान्केले । होटबाटी डै पट्ट काजुसके मेनो बेलाड न जाट्के बाहाले ।' इसे मिडाकके सेहेम वाराक्के जाट्म रिक्की ।

८. नाक्कुड पाहेस्डमाड छान्च कुस र काट काजुसभ्युलौ बार्याड कायाको याकओरिक(दैनिकी) रिक्की ।

९. 'मोइबोयो आशिस, पाहेसाक्चकुड पाहाक' डेच पाठ लकिड नाक्कोइ हि पाहाके डुपा ? १०० फोडआड रिक्म ठाप्काड सेटाक्की ।

ढुट संरचना हटै आखर जोहोखाट

१. म्हाकाडो काछ्योट पाहेस्म कुस कुसै मिचाक (संयोजक)को ले होसै चिन्डिमा डेनी :

खिमा ड डा इमों समानको लोके डेम योलोड नुडा । बजाराड बढिनको, ज्यागाटको, मेसिनरी समानको, गानमेट हटिड कुराको लेया । कानको योलोड छह्याचै नुडा हिकेडेहा कानुड गिने जाक्च समानको माडिन्टम लेया । लोके डेमा सामानको डोस्नाड याबा होसै सेहेच आले याबा माहाले भाक्के माहेकोला । सामानको सेहेच डुपा द्याड्ड मालोआ हिकेडेया मुल्य माखाटा । इटआले डेहा कानको ढलिड छह्याके परिस्ले लख ले । छिटो योलोडइड लेस्के ले हिकेडेहा डा घनिड डाजैकठा निमौ इम नुड्के ।

ढुटाड फोड, बाक्य या बाक्यपुड/वाक्यांश चाक्च अब्यय फोडके मिचाक/संयोजक डेले । मिचाकए न्हिस या होसै डेनाड ढलिड फोड/शब्द, पदावली, बाक्य या बाक्यपुडकोके चाक्च उपटा जाट्ले ।

२. म्हाकाड याहाच मिचाक/संयोजक फोडको केट्म बाक्य खास्नी :

हटै, घनिड, ड, हिकेडेहा, द्याड्ड, डेहा, याबा..याबा, आल्ह्याड, लेह्याड

३. पाठ सेहमकठा पाहेस्म पाठाड लेच ५ ओटा मिचाक फोडको दुम्म ठाप्काड सेटाक्नी ।

४. म्हाकाडो बाक्यको पाहेस्नी हटा हि फरक ले ठाहा डिन्ही :

(क) सठा इट जाट्म सेहम पाहेस्के
परिस्ले ।	स्याबास ! सठा इट जाट्म सेहम
पाहेस्के परिस्ले ।
(ख) डै च भोरोक्कै म्याक्लेस्या ।	आच्या ! डै च भोरोक्कै म्याक्लेस्या ।
(ग) इलाड च फुहुर लेउलेसा ।	छ्या ! इलाड च फुहुर लेउलेसा ।
(घ) इलाक राहानी च ।	एई ! इलाक राहानी च ।
(ङ) नाको हि छान्च आले ?	आच्या ! नाको हि छान्च आले ?

हुटाड मन्हाड, सेहेड्, साड, चिन्टा, डुख, विहाक ढिन्ट्च बिस्मयको वान्हाक्च फोडको बिस्मयाडिवान्हाक फोड आले ।

५. म्हाकाड याहाच विस्मययाडिबोधक फोडको केट्म बाक्य खास्नी :

एई, आच्या, स्याबास, छ्या, आया, ओई, ओहो, आइयु

६. म्हाकाड याहाच बाक्याड निपात चिन्डिनी :

- (क) नाकोई हि जाट्च आले डाके च ठाहा माछाना ।
(ख) होचई इचेउ बारेयाड डेच कुरा ठिक आले ठे ।
(ग) डै डेच माहाले मन् होडिक डेच आले कै ।
(घ) होचै ठाँट्च आले ब्यारे ।
(ङ) होसै गिनसरा ज आले ।

ढुटाङ बाक्यकुड ठाह्लोक स्पष्ट खास्के या बाक्यआङ मिजाप/मिठास चाक्नाङ केट्चीस्च अब्यय फोङको निपाट आले ।

७. म्हाकाङो निपात फोङ केट्म बाक्य खास्नी :

ज, च, ढे, नक, नि, हक, कै, ड, टा, ब्यारे

सेनिकिङ डेके

१. सेच पाठ - ८ सेम म्हाकाङ याहाच तालिका पुरा जाट्नी :

मिहार	आर्मिन	फुन्च ठल	योगदान

२. आस्काट र सरबास मगरको ले इन्हच न प्रतिभा लेच हटै योगदान याहाच । नाक्कुड मोइबोइके गिन्म याबा हिकाट सामाजिक सन्जालकोलाक पाम काट मगर प्रतिभौ बारेयाङ रिक्नी ।

ग्योहोक/जोहोउपटा

१. नाक्कोइ मन्डिच कुसै ड काट चाड आरमिट्म कायाकौ याकोरिक् रिक्नी ।
२. नाहाकुड लाङघाङ छर्याहाके, डोस्के ज्योस्च ठगान कुसे कुसे ले ? इलाक आलाक गिन्नीसिङ रिक्म नाक्कुड ठाप्काङ पालैपालो सेटाक्नी ।

पाठ ९ : पाञ्हेस अघेर

म्हाकुड चित्रको डोस्ती । इसेको सु आले ? हिके नेपालीकोइ इसेकोके आरमिट्के बाहाले/परिस्ले ? लाफाको कठ छलफल जाट्नी ।

अघेरा सहीद लखन थापामगर

- शिवलाल थापा गुरुछान मगर

मेनो लिसौ लागि ज्यान याहाचके सहिद डेले । हिके ज्यान याहाच डेके ह्याक - मेनो राष्ट्र, राष्ट्रियटा, राष्ट्रिय एकटा, राष्ट्रिय एकीकरण, स्वतन्त्रटा, प्रजाटन्त्र ड राष्ट्रिय जीवनाड योगदान याहाच्यै, लोहो ज्यान लोहोच भर्मीके सहीद डेके ह्योक्ले । ढलिङ भर्मीकोइ काटै उद्देश्यौ लागि ज्यान लोहा ह्याक ड पट्टिनी अघेर लोहो ज्यान लोहोचके ना अघेरा सहिद डेले । भर्मीए ज्यान होटा ना मालोहोले । कुच्यै सेहेच काजुसो लागि ज्यान लोहा, होसेके ना सहिद डेले ।

मासेहेच कामाङ ज्यान लोहोचके सहिद माडेले । सहिद डेच अजम्बर छान्ने, सेन ड मासीले । राणा बिरोधी आन्दोलनाड पून्नाङ - पून्नाङ ज्यान लोहोच बाटे लखन थापा मगर अघेरो सहिद छान्च आले । होस्को कठ होसे राणा बिरोधी आन्दोलनाड पून्नाङ ज्यान लोहोच आस्काटको रा ल्या । डेहाङ र आन्दोलनो मिगुर भर्मी आले लखन थापा मगर । होटबाटे, होस्को अघेरो सहिद आले ।

होस्कूड जन्म बि.स. १८९१ ल्हेसाङ छान्च आले । लखन थापा मगरो पूख्यौली इम, कास्की अघौ आले । होसकूड बोइ भारटाङ भर्ती छान्म, सुबेदार पदीङ पेन्सन ख्योहोच आले । लखन थापा मगर जजा बखटूङ शिक्षा भारटाङ ना लाच आले । पेन्सन ख्योहोनाखीन मिजाको लखनवाङ पार्हेस्च बाटे मेको रा होलाङ ना डूच बिचार जाटा ।

न्हूनिक लखन थापा मगर काचोट छार्ह्याके डेम काठमाडौंआङ राहाच लेआ । होसे बेलामाङ ना नेपाली सेनाङ ड भर्ती फोमन्या । टुँडिखेलाङ सिपाहीको पिटी परेड गेस्च डोस्नाङ भर्ती छान्च बिचार जाटा । लखन थापा मगर शरीर डाङ्म पल्टनुङ साहेबको खुशी छान्म भर्ती र छान्हा । सिपाहीयाङ भर्ती छान्नाखिन लोहो व्यक्तीटौ र विकास छान्हा । होसको

टामास्ना मेहनटी ल्या । टून्च बेलाड ना होसको गोरखगणो क्याप्टेन छान्हा । होसकुड पट्ट खाटा खाट्के ह्योक्च स्वभाव ल्या । हटियार केट्के मात्रै माहाले, घोडा खेराक्के र वारमन्या । कूसे रा समस्याड भोको निठ्यान लाके ह्योक्च, माबिरिहिच खन्नुड ल्या ।

पल्टनाड लखन थापा मगर कठ खाट्च काट लाफा ल्या - जयसिङ चुमी राना मगर । होसकुड इम गोरखा जिल्ला, बुङकोट- ४, काउले, भङ्गार डेच लाङ्घाड ल्या । लखन थापा मगर ड जयसिङ चुमी राना मगर काठवाड ना भर्ती छान्म गोरखगणाड काठवाड ना क्याप्टेन छान्च आले । जयसिङ चुमी राना मगर लखन थापाकठ बेला बेलाड लखनौ नुहुके राहाके जाटोला । टै होसे बेलासम्म लखन थापा मगर मेकुड लाफा जयसिङ चुमी राना मगर इमाड सेन ड महानमन्या । बि.स. १९२६ ल्हेसाड जयसिङ चुमी राना मगर कठ गोरखालाक छर्याहाके डेम लखन थापा मगर नुहुमन्या ।

होसे बेलाड जङ्ग बहादुर राणौ क्रूर ड कठोर शासन ल्या । कुलाक डेनाड रा अत्याचारे छान्म जनटाकै दुख डिन्य अवस्था ल्या । राणा शासनो विरोध जाट्के ह्योक्च अवस्था ना माल्या । लखन थापा मगर ड जयसिङ चुमी राना मगर गोरखा, भङ्गार राहानाखिन जङ्ग बहादुर राणौ कठोर शासन कुजाट्म लोहोके डेम सल्लाहा जाट्के ठाला । छुट्टी डुम्हके पानाड र होसेको पल्टनाड हाजिर छान्के माहान्च विचार जाटा । जङ्ग बहादुर राणौ विरुद्धाड विद्रोह जाट्के सुरु जाट्लेसा । डेहाड र शान्तिपूर्ण आन्दोलन जाट्म ज राणाकोके लोहोके माह्योक्के डेम लखन थापा मगरै वारमन्या । आखिरीयाड हटियार घोम न अघेर नुहुके सल्लाह छान्हा । होसेकै मेहेकुड बलै काउले, भङ्गाराड काट मजुडो दरबार खासा । दरबार खेरेप ना काट मन्दिर र खासा । लखन थापा मगरै मेकूड तान्त्रिक ज्ञाने गोरखाकालीका, गोरखनाथ ड मनकामना देवीके मन्दिर भित्री डालेसा । मनकामना, गोरखाकालिका ड गोरखनाथो आशिरवाद डुच्य बाटे लखन थापा मगरके ड जयसिङ चुमी मगरके पट्ट लाङ्गालीकै डिहिओला । लखन थापा मगरै - पट्ट मगर ड गुरुङकोके सेनाड भर्ती जाट्म टालिम याहाके ठाला ।

होसकोइ सिपाहीकुड रेखदेख ड तालिमो व्यवस्था खाटाक्के जिम्मा जयसिङ चुमी राना मगरके याहामन्या । हातहतियार ड रासन पानीयो सेहेम कठ व्यवस्था जाट्मन्या । गोरखालीकै लखन थापा मगरके- सेहेम कठ डूस्मन्या । होस बेलाड जङ्ग बहादुर राणौ भक्तको र ल्या । होसेकुड न चुक्लि सेम जङ्ग बहादुर राणाए लखन थापा मगर ड जयसिङ चुमी राना मगरके साट्के हुकुम याहा । होसे नाम्बीक रानीये - माङनाम डाङ्लेसा । फोक्सा बोम मिम्हुर लेच काट बुढा भर्मी रानीओ खेरेप ज राहाम डेलेसा - “लखन

थापा मगरके साट्के माछान्ने । लखन थापा सिया द्याक होच्यौ ठीक ७ याकनीड नो लेम्जा जङ्ग बहादुर राणा ड सीले ।” होट छान्म रानीए लेन्जा जङ्ग बहादुरके “लखनके मासाट्नी” डेम जुहार जाट्लेसा । तै जङ्ग बहादुर राणै वास्टा माजाट्लेसा । रानी कायल छान्म जङ्ग्यौ मिहिल घोम राप्लेसा । जङ्ग बहादुर राणा हि जाटीड - माजाटीड छान्नेसा । सिपाहीको लखन थापा मगर ड जयसिङ चुमी राना मगरके साट्के नुहूम भ्या । हि डेल्ट्याक ड, लखन थापा मगर ड जयसिङ चुमी राना मगरके मासाट्के बिन्नेसा । होसे सिपाहीको गोरखा, काउले भङ्गाराड टाहानाड च लखन थापा मगरके बेलाउटीयो हागाड ड जयसिङ चुमी राना मगरके खिरौ हागाड च्योलोक्म भ्याट्लेसा ।

लखन थापा मगर ड जयसिङ चुमी राना मगरके च्योलोक्म साट्के टा डेच खबर सेम, लाङघालीको भुरुम छान्म राप्के ठाल्लेसा । होसे बेलाङ लखन थापा मगर पट्ट लङघालीकोके डेलेसा - “सूड माराप्नी । लोकटन्ट्रौ लागि कान रेटेरेटे सिके टयार ले । कायाक प्रजाटन्ट्र राहाले । डाके च्योलोक्च डोरी सेहेम कठ डानी । डा कायाक ल्हेस्म राहाले । डौ शरीर घेल्म, जिम्है ज्याम, चोक्टा चोक्टा छान्म भाङ भाला द्याक सीलेसा डेम वार्नी । होटा माछान्म, डौ च्योलोस्च ज्यान छिन्निक डेनी पिहिन भन मार्च छान्म, होसे च्योलोस्च डोरियाड ना म्हाटा द्याक लखन थापा मगर मासिमने डेम वार्नी ।” होटा जाट्म ना लखन थापा मगरौ शरीर डोरियाड ना म्हाटा डेम सेके डुप्ले ।

मेकूड सेनै लखन थापा मगर ड जयसिङ चुमी राना मगरके च्योलोक्म साट्च खबर डूप्नाखिन जङ्ग बहादुर राणाके पस्चाटाप छान्नेसा । गोरखा टाहानाखिन लखन थापा मगरौ सीच सिवाट कठ माफ डेल्लेसा । हटै बेनिघाटो लाम छान्च्यै वि.स. १९३३ फागुन ९ गट्यौ याकनीड काठमाण्डौ लाक ल्हेस्च लेउसा । धादिङ जिल्लौ बेनिघाट खेरेप टार्हानाड मेन काल्च घोडा टकिनिङ काट फोक्सा बोच राघुए जङ्ग बहादुर राणाके साट्च आहान ले । यिटा जाट्म लखन थापा मगरके साट्च ७ याक न्हूनिक जङ्ग बहादुर राणौ हट्या छान्चए प्रस्ट छान्ने - लखन थापा मगरके वि.सं. १९३३ ल्हेस फागुन २ गटे च्योलोक्म साट्च आले । होडिनाङ लखन थापा मगर ४२ ल्हेसो ज ल्या । जङ्ग बहादुर राणौ विरुद्ध गोरखाली जनटाकोके भुरुम जाट्म, संगठन खास्म, लोकटन्ट्र राक्के डेम राणाको कठ पून्च अघेरो भर्मी लखन थापा मगर आले । लीसो लागि पट्टिठिनी अघेर मेकूड प्राण याहाच भर्मी लखन थापा मगर छान्च बाटे होसको नेपालो अघेरो सहीद आले । होसबेलाङ लखन थापा मगर लाम माटानाक्च द्याक न्हूनिक २००७ ल्हेसाङ क्रान्ति ना माछानोला ।

होस बेलाड लखन थापा मगरे जागिर डास्म गोरखा, काहुले, भङ्गाराड रेन्भाकोके भर्ती जाट्म ना ल्या । कुलाक रा असफल छाना द्याक उत्तर तिब्बट लाकीड भोट्या सिपाहीको डोनोक्म काठमाण्डौआड ना आक्रमण जाट्के योजना खास्मन्या । टर मानाम पूरा माछान्म ना लखन थापा मगर सहीद छान्हा ।

राणाकुड होडिन्च म्हे ढाच बेलाड राणा विरोधीको भुरुम जाट्म, सशस्त्र सेना गठन जाट्के ह्योक्च लखन थापा मगर काट सामान्य, शक्तीहीन, योजना बिहिन भर्मी माहाले । नेपाल मोयो काट सच्चा मिजा आले । नेपाली जनतौ चाहना ड भावना अनुसार शासन व्यवस्था फुनाक्के छान्ने डेच हक्की भर्मी आले लखन थापा मगर । राणाकुड विरोध मात्रै माहाले कि पट्ट नेपालीको कठ खाट्म, काम जाट्के परिसले डेम पट्टकोके खाटाक्म विद्रोह जाट्च होसको डेनी अघेर सूड माल्या । होसकै ना निरङ्कुश सट्टाके लोहोके पाइला केट्च आले । होसको सीम नुहूल्याड र होसकुड आर्मिन नेपालो नूड्चाहानाड ग्यौ आखरै रिक्मने । लखन थापा मगर चिहिटूड संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालके फूनाक्च भर्मी आले । होसकोके २०७२ असोज ३ याकनीड अघेरो सहिद डेम सरकारे घोषणा जाता । होसचिनिक असोज ३ याकाड ना संविधान सभै नेपालो संविधान जारी जाट्च आले । होटबाटे असोज ३ गटे मगर गुइयौ लागि मुक्कुर याक छान्च आले ।

फोड ठाऱ्लोक

फोड	मगर ढुटाड ठाऱ्लोक	नेपाली
पुन्ट्के	डाबोरोस्के	संघर्ष गर्नु
मर्हाड मर्हाड	कुडिक र सकस मासेम	खुशीसाथ
भुरुम	काट ठवाड छान्म	एकजुट
रेटै रेटै	सुए र कर माजाट्म	हाँसीहाँसी
घेल्के	घेरेल्के	कुहिनु
जिम्ह्के	मज्जरोकठ घोके	पक्रनु
सिवाट	सिच भर्मी	लश
गुइयाँ	लाङ्घा	समाज
च्याक्के	सावट छ्युक्म डाक्के	चिच्याउनु
नुडचहानाड	नुहूम भ्याट्च यामाड	विगतमा

फोडगोमोक

१. उदाहरणाड लख म्हाकाड याहाच फोडकठ अनुप्रास खाट्च फोड पाठ लकिड पाम रिक्नी :

उदाहरण : कोहोच = लोहोच

डेले = हुप्ले = साटा = ग्याक्के =

पा = छेस्च = गोहोके = फेट्च =

पाहाच = भाल्च = डाडके = डुस्के =

२. म्हाकाड याहाच फोडकुड खालापवाऱ्हाक/विपरितार्थक डाक पाठ लकिड पाम रिक्नी :

लाके, गोहोच, न्हुनलाक, ल्होट्च, पिडिहिच, राहाके, याडनाम, जिवाट्के, मिस्के, काल्हा

वाऱ्ह हटै वाऱ्हसेट

१. म्हाकाड याहाच फोडको सावट छ्युक्म पार्हेस्नी :

याहाच्यै, मालोहोले, पुन्नाड, फुनाक्मन्या, ख्योहोनाखिन, डूम्हा, माह्योक्ले, न्हूनिक, च्योलोक्म, कर्हाड्च, डोनोक्म

२. अघेरो सहिद लखन थापामगर पाठ पालैपालो पार्हेस्नी अनि लखन थापामगरकोइ जाट्च काजुसौ बार्याड छलफल जाट्नी ।

३. म्हाकाड याहाच गिन्हाकों काट वाक्याड जुवाफ याहानी :

(क) लखन थापा मगर कुसे ठगनाड फुन्हच आले ?

(ख) लखन थापौ पूख्यौली इम कुलाक आले ?

(ग) गोरख गणाड भर्टी छान्नाड लखन थापामगर कुडिक ल्हेसौ लेया ?

- (घ) लखन थापा अघेर खेप नेपाल छर्याहाके राहाच कुरा कुसे अनुच्छेदाड ले ?
 (ङ) लखन थापा मगरके तानाशाही राणाकोइ सेन च्योलोक्च आले ?

४. अघेरो सहिद लखन थापामगर पाठ पारहेस्म म्हाकुड वाक्यको खाट्च माखाट्च भाक्नी :

- (क) वि.सं. २०७२ असोज ३ औ याक मगर गुइयौ लागि खास याक आले । ()
 (ख) चहियुड संघिय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालके फुनाक्के लखन थापा मगरों योगदान माले । ()
 (ग) कुच्यै सेहेच काजुसौ लागि ज्यान लोहा, होसेके न सहिद डेले । ()
 (घ) लखन थापामगर टुन्च बेलाड न गोरखगणों क्याप्टेन छान्हा । ()
 (ङ) लखन थापा मगरौ बोइ भारटाड भरटी छानल्याड र जजा बखटुड शिक्षा नेपालाड न लाच आले । ()
 (च) पलटनाड लखन थापामगर कठ खाट्च लाफा ल्या जयसिड चुमी रानामगर । ()

५. म्हाकुड गिन्हाकों टुन्च जुवाफ रिक्नी :

- (क) कुठिन्च भर्मीके सहिद डेचिस्ले ?
 (ख) लखन थापा मगर टुन्च बेलाड न क्याप्टेन कुट जाट्म छान्हा ?
 (ग) लखन थापा मगर भारताड फुन्म पारहेस्च भर्मी कुट जाट्म नेपाल टाराहा ?
 (घ) लखन थापा मगर ड जयसिड चुमी मगर छुट्टी डुम्निखिन र पलटनाड हाजीर छान्त्के माहान्च बिचार जाता ?
 (ङ) लखन थापा मगर ड जयसिड चुमी मगरके साट्के डेम सिपाहीकोके हिम बिन्हा ?
 (च) जङ्ग बहादुर राणै लखन थापा मगर ड जयसिड चुमी मगरके साट्के बिन्नाड मेक्कुड रानीए मासाट्नी डेम हिम बिन्टी जाता ?
 (छ) चहिटुड संघिय गणतान्त्रिक नेपाल खास्के अघेरो सहिद लखन थापा मगरौ कुठिन्च योगदान ले ?

६. पाठौ न्हिसरा काछ्योट पार्हेस्म बुली गिन्हाक खास्नी ।

ढुट संरचना हटै आखर जोहोखाट

१. म्हाकाड याहाच वाक्यको पाऱ्हेस्नी हटै होलाड हि फरक ले डेनी :

करण	अकरण
(क) ढनबहादुर पाऱ्हेस्के सहेच ले ।	(क) ढनबहादुर पाऱ्हेस्के सहेच माले ।
(ख) टिस्यानिड कान्को पाऱ्हेस्डिम नुडा ।	(ख) टिस्यानिड कान्को पाऱ्हेस्डिम नुडा ।
(ग) होसको बाराहाठान लुङ छऱ्त्स्यात्वाके नुङ्चलेको ।	(ग) होसको बाराहाठान लुङ छऱ्त्स्यात्वाके मानुङ्चलेको ।
(घ) इसै उपटा हाचै अट्जाटे ।	(घ) इसै उपटा हाचै मट्जाटे ।
(ङ) नाको हिके खेर्च ?	(ङ) नाको हिके माखेर्च ?

मगर ढुटाड “म”, “मा” फोडए अकरण/माजाट् वाऱ्हाक्ले । जाटाक अघेर “म”, “मा” चाक्चिस्म राहा डेहा होसै अकरण वाक्यको छान्त्ने ।

२. म्हाकाड याहाच वाक्यको करण लेढ्याड अकरण हटिड अकरण लेढ्याड करणआड खास्नी :

- (क) टिस्यानिड कानकोई कानुड इमों बायु द्याक जाटा ।
- (ख) कानको छिनिड आम्ह्याके मानुडिड ।
- (ग) आप्परिन कानको पट्ट जहानको बाजीबज्यै द्याक जाट्के ल्हुम्प्याक डाँडा नुङ्क्याले ।
- (घ) छिटो राहानी कै, ढिलो छाना डेहा डै मारुड्ले ।
- (ङ) इसै उपटा होचै मट्जाटे ।
- (च) मण्डली ठानआड कानकोई कानुड पुर्खाकोके द्याक्लीड ।
- (छ) इसै ढोलीकोटुड रुप्को आल्केआला नाकोई हुटे मारुप्नी कै ।

३. म्हाकाड याहाच वाक्यको पाऱ्हेस्नी हटै होलाड हि फरक ले डेनी :

सामान्य वाक्य	गिन्हाक/प्रश्नवाचक वाक्य
(क) नाको पाऱ्हेस्डिम नुड्नी ।	(क) नाको पाऱ्हेस्डिम नुड्नी ?
(ख) होसको आड्डीलाक ह्वाच ।	(ख) होसको आड्डीलाक ह्वाच ?
(ग) नाकोइ इस उपटा माजाटा ।	(ग) नाकोइ इस उपटा मटजाटास् ?
(घ) नाको इमिड ह्वा ।	(घ) नाको इमिड नाह्वास् ?
(ङ) होसै ज्हाए घाँस ज्या ।	(ङ) होसै ज्हाए घाँस ज्या ?

हुट डाक्नाड या रिक्नाड कुसै ड सूचना या तथ्य डिहिके परिस्नाड गिन्हाक वाक्यको केट्चीस्ले । इन्हचो वाक्यओं न्हुनलाक ? (गिन्हाकवाऱ्हाक) चिन्ह राहाले ।

४. म्हाकाड याहाच फोड/फोडको केट्म वाक्यको खास्नी :

हिके, हि, कुलाक, कुट, सेन, कुन्हच, कुडिक

५. म्हाकाड याहाच सन्दर्भको पाऱ्हेस्नी हटै बचनाड वाक्य परिवर्तन छान्हच ख्याल जाट्नी :

पुरुष	काटबचन	ढलिडबचन
प्रथम	डा इमाड मुलाड ।	कानको इमाड मुलिड ।
द्वितीय	नाड पोस्टक पाऱ्हेस्डै । नाको इमाड नुड्ले । नाकोको योलोड नुड्डनिस् ।	नाक्कोको पोस्टक पाऱ्हेस्डनिस् । नाकोको इमाड नुड्ले । नाकोको योलोड नुड्डनिस् ।
तृतीय	इसै ह्वाले । होसै रिल्हिड पाऱ्हेस्ले ।	इसैको ह्वाले । होसै रिल्हिड पाऱ्हेस्ले ।

६. म्हाकाड याहाच सन्दर्भको पाऱ्हेस्नी हटै मनिटा/आदरों बारेयाड डेनी :

म्हाक्च मनिटा	मद्वयम मनिटा	ढेम्च मनिटा	ढलिड ढेम्च
नाड पाऱ्हेस्डै ।	नाको पाऱ्हेस्डनी ।	नाक्कोको पाऱ्हेस्डनिस् ।	नाक्कोको पाऱ्हेस्के आछाने ।
होस पाऱ्हेस्ले ।	होसको पाऱ्हेस्ले ।	होसको पाऱ्हेस्ले ।	होसको पाऱ्हेस्के छाना ।

मगर ढुटाड ठाउँ अनुसार मनिटाको फरक फरक ले । कुडिक ठाउँआड न्हिसखाल्या मनिटाओ तह ले । कुलाक सोम खाल्या मनिटा ले । पाल्पा जिल्लाड बुली खाल्या मनिटाओं टह डुप्ले । इटज मगर ढुटाड लिङ्गओं मिठापाड जाटाक/क्रियापद परिवर्तन माछान्ने । लिङ्गभेद माले ।

सेनिकिड डेके

१. सेच पाठ ९ सेम म्हाकुड अभ्यास जाटनी :

फुन्च ठल	जुलाई २२
फुन्च याक	माडनाम डेनाड आर्मिट जाप्च
पितृकोलाक नुहूच याक	कलकत्ता
सांगितिक एल्बम	जनवरी ६
मगर ढुटौ ल्हिड	द बेष्ट अफ अरुण

२. सेच पाठ ९ खिन सेनीखिन म्हाकुड गिन्हाकको लाफाके गिन्नी :

- (क) अरुण थापा मगरौ बोइमोइ नेपाल ल्हेस्म राहानाड होस्को कुडिक ल्हेसो लेआ ?
- (ख) अरुण थापा मगरै एसएलसी कुलाकिड जाट्च आले ?
- (ग) अरुण थापा मगर आइए भर्ना छान्नाड र हिम पार्हेस्के माह्योका ?
- (घ) अरुण थापा मगरै ल्हिङ्च ल्हिडको हि हि आले ?
- (ङ) लखन थापा मगरै भोको न इसे भिन्टा डास्म पितृकोलाक नुहूनाड कुडिक ल्हेसौ लेया ?

ग्योहोक/जोहोउपटा

१. नाक्कुड बोइ याबा मोइओ बार्याड काट जिवाकरिक रिक्म नाक्कुड ठाप्काड सेटाक्नी ।

२. म्हाकाड याहाच बुंदौ ठापाड जिवनी तयार जाट्म ठाप्काड सेटाक्नी ।

- नाम : गोरे बहादुर खपाङ्गी मगर
- फुन्च : वि.सं. २००३, साउन २५
- फुन्च ठल : तावाछिरी - ४, उदयपुर, ढल्केनी लाङ्घा
- मोइ : पदम माया खापाङ्गी मगर
- बोइ : अमृत बहादुर खपाङ्गी मगर
- माहाजा : विद्या खपाङ्गी मगर
- मिजा : २ नानी, २ बाबु
- पाह्नेस/शिक्षा : स्नातकोत्तर (अंग्रेजी)
- सेवा/योगदान : (क) शिक्षण तथा नेतृत्व, गौरीशंकर माध्यमिक विद्यालय,
रामेछाप (वि.सं. २०३० - वि.सं. २०३६)
- (ख) आदिवासी जनजातीकोके लहौ चिन्डियाक हटै लोयाटौ
बारेआड रिन्हाक्च ।
- (ग) मन्त्री, महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण
मन्त्रालय ।
- मनिटा : (क) ताम्रपत्र कठ मनिटा, आदिवासी जनजाती महासंघ
- (ख) मगर जा माहाले पट्ट आदिवासी जनजातीकोइ
राजनैतिक, सामाजिक अनि धार्मिक जागरण राक्च
समाजवादी नेता डेम आर्मिट्ले ।
- सिच : वि.सं. २०७३, भदौ ११ (दुर्गघटनाड परिस्म उपचार जाट्चै
लेनाड)

પાઠ ૧૦ : પાન્હેસ અઘેર

મ્હાકાઢ યાહાચ ચિટ્રઆઢ કુસ કુસે હિ હિ જાટ્મ લે ? ડેની ।

ढुट कानुड काट सांस्कृतिक सम्पदा

(छिन्निक अन्तराष्ट्रिय मोइढुट याक आले । इस अवसराड पाहेस्इमाड मिडाक बाजी केस्मन ले । इस बाजी आधारभूत तहुड पारहेस्चकोके केट्के पाच आले । इस बाजीयाड मोल्त्के ढलिङ चरण जुम राहाच पटाकसार हटिङ ढुकुरसार इमुड न्हिस पारहेस्मीको मन्वाङ राहाम डुमने । बाजीओ मिबु छान्म डुमले पाहेस्इमुड मुक्कुर पाहाकारी । मन्वाङ निर्णायक मन्डल र राहाम डुमने । बाजीओ घोक काच भर्मी छान्मने ७ ठाप्काड पारहेस्च लहिङ राना मगर । घडियाङ बेला डोस्के जिम्मा मनसरा बुढाके याहामने ।)

घोक काच भर्मी/उद्घोषक

इस काजुसभ्युलौ मिबु, मनिटा लेच पाहाकारीको हटै इलाङ पट्ट लाफाको । पट्ट डेनाङ अघेर डा इलाङ लेच पट्टकोके मनिटा जाट्चै भोरले । डा आबो इस काजुसभ्युलाङ डाक्चकोइ मन्डिके बाहाच नियमकुड बार्याङ मेसेरेक याहाले ।

(क) डाक्चकोइ ५ मिनेट्टुम जै डाक्के डिन्ले । डाक्के ठाल्च बुली मिनेटाङ मेसेरेक गिलिङ डाहाले । होचेउ काट मिनेटाङ बेला बान्च गिलिङ डाहानिखिन डाक्च भर्मीए मेनो मिडाक बाट्के बाहाले ।

(ख) डाक्चकोइ डाक्नाड कुस र भर्मी, जाति, भाषा, धर्म, रोसरेवसके डुहुम डाक्के माडिन्ले ।

(ग) डाक्चकोइ कुसे र टिपोट डोस्म डाक्के माडिन्ले ।

(घ) निर्णायक मण्डलै जाट्च निठ्यानके न अन्तिम मन्डिके बाहाले ।

आबो डा अघेरा डाक्च भर्मीओ रुपाड पटाकसार इमुड बिहिसरा मस्राङ्गीके मेक्कुड मिडाक डाके मन्वाड योट्ले ।

पटाकसार

इस काजुसभ्युलौ मिबु, पाञ्हेसाक्च पाहाकारीको, निठ्यानाहारीको, बेला डोस्के डुच लाफा हटै पट्ट लाफाकोके भोरले !

छिनिड डा 'हुट काट कानुड सांस्कृतिक सम्पदा' डेच विषयाड डाल्लहौ मिडाक योल्हम न ले । पट्टकोइ ठनास्म आयाहै डेम आशा डामने ।

पट्ट डेनाड अघेर, हुट डेच हि आले टो ?

हुट डेच कान भर्मीकोइ लहौ गिनहुक, मनिटा, अनुभव हटै अकिल काट आस्काटकठ योस्के बाहास आले । कान रिक्म, डाक्म याबा मिसानै र हुट बह्याट्ले । टै र हुट डाक्के बाहास जै माहाले । इस चो कानुड चिन्डियाक, नुडसेट हटै रोस रेवसो जिवाच दसि आले । कान कुस ठोगानौ आले, कुस खन्नुड भर्मी आले, कानुड छ्याप, कानुड रोस, कानुड बढिन, कानुड ल्हिड -इस पट्ट कुर हुट लकिड सरिस्ले, जिवाले अनि राहाच याकाड टाहाले र । कान नेपालीको भाग्यमानी ले । हिम डेहाड कानुड लिसाड ढलिड जातजातीको ले र पट्टकुड मे - मेल्लहौ हुट ले । जस्तो कि, नेवार हुट, थारु भाषा, मगर हुट, राई भाषा, लिम्बु भाषा, तामाङ भाषा, गुरुङ भाषा हटै अरु र ले ढलिड । इस पट्ट भाषा कानुड लिसौ ढलिड मुल्यवान रत्नको आले । इसे भाषाको कानुड सांस्कृतिक सम्पदा आले ।

आबो नुहिड सम्पदा डेच हि आले ?

सम्पदा डेच यिढिन्च चिज आले टि होचेड मोल न माछान्ले । इसे कानुड गौरव छान्ले, र होसके कानै जिवाट्म डाके बाहाले । ग्यो, रुपि, हिरा भौतिक सम्पत्तिको आले । टै

दुट कानुड सांस्कृतिक सम्पत्ति आले । कानुड आहान, धर्म, छ्याप, खिस्सा ड आहान - इस पट्ट कुर दुट लकिड न राहाच आले । कानै कानुड दुट म्थ्याक्म नुहा डेहाड इस पट्ट कुर र म्हाट्म नुहले । आर्मिट्नी न, यदि कानुड बाज्यू - बज्यैकोइ सेटाक्च आहानको कानै वार्के माट्योक्ले डेहाड कानुड आर्का कुलाक ले डेम कुजाट्म वार्ले ? छिनपिहिन ढलिड जजाको हटै रेन्भा आरनामको मेहेकुड न दुट म्थ्याक्म नुहूमन ले । ढलिड लखको अंग्रेजीआड मात्रै डाक्के पाले । लहौ दुट डाकनाड मिकरा ख्योहोले । इसे सेहेच माहाले । कान पट्टकोई लहौ दुटके रोह्के बाहाले । दुट पाहाके बाहाले । डाक्के बाहाले । आस्काटके पाहाक्के बाहाले । कानुड दुटै कानुड लहौ आर्का आर्मिटाक्ले, लहौ चिन्डियाक आर्मिटाक्ले, हटै कानुड लाङघुड विविधता हटै सुन्दरटाके टनाक्ले ।

लाफाको,

कान पारहेस्चको आले । कान छिनिकुड जै माहाले, पिहिनौ र नागरिक आले । यदि कानै चाँहा लकिड न दुटौ महत्व वार्हा डेहाड कानुड रोसरेवस जिवाले । होट छान्म, दुटके जिवाटिड, लिसौ गौरव फाटिड ।

(बेला टुरके पाच गिलिड डाहाले)

न्हुनलाकाड, डा यिडिक जै डेके जाक्ले, दुट माले डेहाड चिन्डियाक माले, चिन्डियाक माले डेहाड कानुड भविष्य माले । होट बाटी, दुट कानुड सांस्कृतिक सम्पदा आले । इस के जिवाटाकिड, रोह्इड डेचै डा नाहाकुड इहास लकिड भाहाले । जिलौ !

(गिलिड डाहाले)

घोक काच भर्मी

मेक्कुड मिडाक सेटाक्म याहाठाड लाफा बिहिसराके जिलौ ! आबो डा दुकुरसार इम/सदनओं आस्काट डाकाहारी खुम बहादुर सोती मगरके रहोक्ले ।

दुकुरसार

इसे मिडाकवाजी काजुसभ्युलो मिबु, इलाड मुच पाहुनाको, निठ्यानाहारीको, घडिआड बेला डोस्के मुच लाफा, कानकोके पाहेसाक्च पाहाकारीको हटै पट्ट लाफाकोके भोरले ! डा खुम बहादुर सोती मगर दुकुरसार इम लकिड डौ मिडाक सेटाक्के नाहाकुड इहासाड टोडमने । मिडाकौ विषय ले 'दुट काट कानुड सांस्कृतिक सम्पदा ।'

हुट डेच कानुड डाक्च तरिका आले । कान लहै आर्मिट्च हटै लास्च हुक आस्काटके हुट लकिड न वार्हाक्ले । तै हुट डाक्के जै माहाले, इस च कानुड संस्कृति हटै चिन्डियाक र आले । होट बाटी कानै कानुड हुटके रोह्के बाहाले ।

कानै इमाड कानुड मोइहुट डाक्के बाहाले, लाफाको कठ हुटाड न डाक्के बाहाले, अनि सेनसेनको रिक्के जुडकुट र जाट्के बाहाले । इट जाट्नाड कानुड हुट जिवाले ड कानुड संस्कृति र जिवाले । कानुड हुट कानुड कुडिक कर्हाडच सम्पती आले डेम च डा डेनाड अघेर डाक्च लाफाए नाहाकोके सेहेम डेम नुहूमने । डा र आबो कानै कानुड हुटके हिम जिवाट्के बाहाले डेम डाक्ले ।

काट कारण च कानुड छ्याप, रोसरेवस म्हाट्के मायाहाके आले । होट जाट्म न हुट वार्के डेच काट चिन्डियाक अनि आत्मविश्वासौ चिज र आले । हुट मावाह्ले डेके डेनाड वार्ले डेके कुडिक आले कुडिक सेहेच लास्ले । कुडिक सरबास हुट वार्हा होडिक न ढलिड अकिलको राहाले ।

हुट वाह्त्नाड, हुटाड डाक्नाड सु डेल्याड र भोको न लहो, मेनोको लख सेले । मज्जरोकठ भ्याम्के ह्योक्म कानुड सम्बन्धको सेहेच छान्ले । लहै न वार्च लहौ हुटाड डाक्नाड लहौ हुक सेहेम डेके ह्योक्ले अनि वार्हाक्के र ह्योक्ले । पारहेस्चकोके आसेकुड न हुटाड डाक्म पाहाका डेहाड भोको सेहेम पाहाले । लहौ हुटाड कुचेउ रा डकस मालेम डाक्के डिन्च भर्मीए फोकुड हुटके ड मनिटा याहाले । यिजाट्म बेग्लैबेग्लै हुट डाक्चको र खाट्म मुके ह्योक्ले । यिचइ कानुड लाङ्घा अनि लिसके न्हुनिडहुड उपटा लामाड ह्वाके डुस्ले । टुनाक्म डाक्नाड, मोइहुटके जिवाट्के डेच कानुड चिन्डियाक, संस्कृति अनि नुड्सेटके जिवाट्के आले । इसे कानुड हुट माहाले कानुड जिवाक ड अस्तित्व आले ।

यिडिक मुक्कुर लेच कानुड हुटके जिवाट्के हि हि जाट्के टो डेम रा डा न्हिस सोम बाट सेटाक्के जाक्मने मिबुज्यू ।

पट्ट डेनाड अघेर डेइड, पारहेस्के डेम नुहुच पारहेस्मीकोके मेहेकुड हुटाड न पाह्नेसाक्के बाहाले । होसेके डेम पारहेस्च पोस्टकको र मोइहुटाड न रिक्म केट्के बाहाले । इसे कुरा पट्टके वार्हाक्म र्होक्के बाहाले । इस कठकठै हुटके संचार क्षेत्राड र ढलिड डेनाड ढलिड बाहाडिके जोड याहाके बाहाले । इम, लाङ्घाड कठकठै सामाजिक मिडिया ड डिजिटल प्लेटफर्माड र मोइहुट केट्के टाहाक्के बाहाले । जुसे जाट्म हुट जिवाट्के अनि स्याहान्के डुस्ले ।

कानै बेला बेलाड दुटाड काजुसभ्युल ड मेलाको केट्के ह्योक्ले । मोइ दुटाड रचना सेटाक्के, डाकडाप मेला केटनाड दुटोरिकाहारी, रिल्हडग्या, कलाकारकोके मनिटा याहानाड दुट भन् स्याहान्के ह्योक्ले । यिजाट्म न होसेकुड दुटाड रिक्च मिरिक, पोस्टक प्रकाशन जाट्म दुटोरिकके भन् स्याटाक्के ह्योक्ले ।

(बेला टुर्के पाच गिलिङ डाहाले)

छिनपिहिनौ बेला पोस्टक डेनाड र मोबाइल, कम्प्युटर, इन्टरनेट लख प्रविधिआड भर्मीको सजिलो सेके ठाल्मले । दुटके रोच कानकोइ आबो दुटके प्रविधिआड आल्हके बाहाले । इसे छान्हा कानै जाट्के ह्योक्च जुडकुटको । यिजाट्म न समुदायकठ खाट्म सरकारी स्टराड दुटो नीति नियमको खास्के जरुरी ले । यिडिक डेचै डा डौ मिडाकके इलाड न बाट्ले । जिलौ !

(गिलिङ डाहाले)

(घोक काच भर्मी : दुट कानुड काट सांस्कृतिक सम्पदा डेच विषयाड छान्च मिडाक बाजीओ न्हुनलाक चरणौ डाकाहारीके जिलौ ले । आबो निर्णायक मण्डल लकिङ निर्णय सेटाक्के छान्ले । हटै छिनिकौ मिबुओ हुटै जुच लाफाको स्याबासी अनि पुरस्कार पुङ्च काजुस छान्ले । न्हुनलाक मिबु लकिङ मेक्कुड न्हिस सोम मिडाक डाचै इस काजुसभ्युलके डुमाक्के छान्ले । इडिकबेर डाके सेम याहा । नाहाकोके जिलौ डेचै छिनिकके डा र भाहाले । जिलौ !

फोड ठाङ्लोक

फोड	मगर दुटाड ठाङ्लोक	नेपाली
दुकुरसार	बसन्त ऋतुआड आस्काट सिडाड लाहाम वाट्च सार	सुनाखरी
गिलिङ	कुसै र कुरौ मेसेरेक याहाके डाहाके खाट्च काट बाहास	घण्टी
वाट्के	डास्के, बाहाके	रोक्नु, विसाउनु
डुहुम	डाच्युट्म, ढिम	चोट पर्नेगरी
योलमन	याहामन	पस्किदै
ठनास्म	ध्यान याहाम सेम न	गम्भिर भएर सुन्दै

मिसान	हुट ड मिटाहौ हाउभाउ	इशारा
आर्का	मिजरा	जरा
फाटिड	लहोडोकिड	थपौ
स्याहान्के	स्याम, लहोडम नुहुके	फैलनु, बढनु

फोडगोमोक

१. म्हाकुड ठाऱ्लोक ड होसेकठ खाट्च फोङ्कोके जोरोप जाटनी :

(क) बाट्के	(अ) ठनास्के
(ख) ध्यान याहाम सेके	(आ) बाहाके
(ग) लहोडम नुहुके	(इ) डुहूम
(घ) डाच्युट्म	(ई) स्याहान्के
(ङ) कसे र काट विषयाड ममेल्लहौ कुरा डाके	(उ) दुटोरिक्या
(च) दुटाड रिक्च भर्मी	(ऊ) डाकडाप
(ए) गिलिड	

२. म्हाकुड ठाऱ्लोक याहाच फोड पानी :

- (क) काजुसभ्युल केट्च भर्मी :
- (ख) याहाके अनि लाके :
- (ग) गिनाड लेच दुक :
- (घ) चिन्डियाक्च चिज :
- (ङ) खायाक खायाकुड कुरा :
- (च) बोच उगाल लेच गहनाको खास्च धातु :

३. म्हाकाड याहाच फोडौ ठाऱ्लोक डेनी :

मिडाक, मिरिक, रिल्हडग्या, बाहाडिके, उपटा, छ्याप, निठ्याना, डाकाहारी, बह्याट्ले, ठाप्का

४. म्हाकाड याहाच मिडाक लकिड वाक्य खास्नी :

ढुट, जिवाट्के, रोह्के, मिकरा, आहान, कुजाट्म, नुडसेट, बाहास, ठनास्के, योस्के

वान्ह हटै वान्हसेट

१. म्हाकाड याहाच फोडके पारहेस्नी :

डाहाले, मिडाकके, आल्हके, छान्हा, रिल्हिङग्या, स्याहान्के, काजुसभ्युल, मज्जरोकठ

२. 'ढुट काट कानुड सांस्कृतिक सम्पदा' पाठ हाउभाउ कठ पालैपालो सावट छ्युक्म पारहेस्नी ।

३. 'ढुट काट कानुड सांस्कृतिक सम्पदा' पाठौ अघेरलाकुड न्हिस काछ्योट पारहेस्म म्हाकुड गिन्हाकौ जुवाफ रिक्नी :

- (क) इसे डाकबाजी काजुसभ्युल कुसे प्रसंगाड आयोजना छान्के पामने ?
- (ख) डाकबाजी काजुसभ्युल सेन छान्मन ले ?
- (ग) डाकबाजी काजुसभ्युलौ विषय हि आले ?
- (घ) काजुसभ्युल कुस कुस इम खाट्म छान्मन ले ?
- (ङ) डाकाहारीकोइ मन्डिके बाहाच ठिटिको हि हि आले ?

४. पाठौ ठापाड डाक्च भर्मी चिन्डिनी :

- (क) इडिकबेर डाके सेम याहा । नाहाकोके जिलौ डेचै डा भाहाले ।
- (ख) छिनपिहिनौ बेला पोस्टक डेनाड मोबाईल, कम्प्युटर, इन्टरनेट लख प्रविधिआड भर्मीको सजिलो सेके ठाल्मले ।
- (ग) मोइ ढुटाड रचना सेटाक्के, डाकडाप मेला केट्नाड ढुटोरिकाहारी, रिल्हिङग्या, कलाकारकोके मनिटा याहानाड ढुट भन् स्याहान्के ह्योक्ले ।
- (घ) कान नेपालीको भाग्यमानी ले । हिम डेहाड कानुड लिसाड ढलिङ जातजातीको ले र पट्टकुड मे - मेल्लहौ ढुट ले ।

(ड) छिनपिहिन ढलिङ जजाको हटै रेन्का आरनामको मेहेकुड न ढुट म्थ्याक्म नुहूमन ले । ढलिङ लखको अंग्रेजीआड मात्रै डाक्के पाले ।

५. म्हाकाङ याहाच गिन्हाकौ जुवाफ रिक्नी :

(क) ढुट काट सांस्कृतिक सम्पदा कुट जाट्म आले ?

(ख) नाक्कुड लाङघाङ ढुटौ अवस्था कुडिन्च ले ?

६. पाठाङ अघेरा डाकाहारीए डेच न्हुनलाकुड काछ्योट टुनुक्म ठाऱ्लोक रिक्नी ।

७. मिभार भर्मीकोलाक कानुङ दायित्व शिर्षकौ डाकबाजीआड डाक्के डेम मुक्कुर बुंदाको तयार जाट्नी ।

८. ढुटके हिम जिवाट्के अनि ढुटके कुट जाट्म जिवाट्के थ्योक्ले डेम नाक्कुड बिचार रिक्नी ।

९. पाठाङ लेच खुम बहादुर सोती मगरौ मिझाक कुटा ले होट न रिक्नी ।

१०. म्हाकाङ याहाच सन्दर्भ पारहेस्नी अनि डेच लख जाट्नी :

गुनिसरा मोबाइल लकिङ गुगलाङ लेच नेपालुङ जातजाती सम्बन्धि वाराक्माको सर्च जाट्मन लेआ । काचोट फोनौ रिङटोन डाहानाङ छुनजुरुक गान्हा । मेनो मामैए जाट्च फोन लेउसा । गुनिसरै फोन सोटा : मामै, डै भोरा है !

मामै : भाग्यमानी नानी ! फोन च नै सोटा टो नानी । मोई कुलाक ले ?

गुनिसरा : अँ मामै, मोई इमाङ न ले । मेटको केल्डिम न ले । मोयो मोबाईलाङ डौ पारहेस्च कुराको सर्च जाट्के डेम डै लाच आले क्या ।

मामै : ए आले र ? ल खाटा होट डेहा चो । पारहेस्के डास्म मोबाइलाङ जै भुल्के माछान्ले है ।

गुनिसरा : छान्ले मामै । अनि मामै लाङघाङ पट्टको भेर्रम न आहुला नि ? डुढू बजेइ हि जाट्मने ?

मामै : अँ नानी । कान पट्टको न भेर्रम न ले । बजेइ चो पटोट आरज्याक्म न ले नानी । काभुन र होट न माङुले ।

गुनिसरा : डै डुढू बजेइके टमस्सै आरमितमने । गुनिए गिन्मन्या डेम याहानी है मामै ।

मामै	: ल ल । डैकठ माडाक्च र काम्हुन छान्हा । नाहाकुड हालखबर र सेके जाक्च ।
गुनिसरा	: इन्हाड सम्म पट्ट न सेहेच ले मामै ।
मामै	: ए खाटा । इलाक र सेहेम न ले । होसस्टेआड का हुल पाहुनाको राहामने । होसेकोके गोराकुड अर्नी कास्मन लेआ । आबो घिचिन ओडारलाक छर्याक्के आल्हके पाच । ल सेहेमो पाहेसो नानी । मोई, बोई, डाजे, भयाकोके कान पट्टकोइ आरमिट्मने डेम योहो ।
गुनिसरा	: छान्हेले मामै । ल भइड है ।
मामै	: ल ल डउ ।

ढेमाडौ कुराकानीयाड गुनिसरा ड मामै फोनाड डाक्च लख न नाक्कुड गिनाड लेच बाट/कुराको मोलोकम्म इन्हच न काट कुराकानी तयार जाट्नी । अनि होसके नाक्कुड ठाप्काड सेटाक्नी ।

ढुट संरचना हटै आखर जोहोखाट

१. म्हाकाड याहाच तालिका पाहेस्नी हटै होन्हचो ज अरु बुली/बुलीवटा फोडकुड सुची खास्नी :

आर्मिन	पट्टर्मिन	विशेषण	जाटाक
गिनसरा	डा, कान/कानको	स्वाढ्या	नुड्ले
ग्याँहोट	नाड/निड, नाको,	मास्वाढ्या	ज्याले
मानसिड	नाक्को	सेहेच	ह्वा
बलिहाड	होसे, आसे	मासेहेच	रेसा
रोह	होसैको, आसैको	जाप्च	गेस्चै ले
मन्हाड	इसै, इसैको	खाच	गेस्म ले
डुख	मेन, मेक्को	कान, सोम, बुली, भोड कानुड, होसकुड	रिक्चै लेया नुड्चै छान्हेले

२. म्हाकाड तालिकाड याहाच अडिजाड १० ओटा फोड केट्म नाकुड काट छह्याह्वा वर्णन जाट्म रिक्म ठाप्काड सेटाक्नी :

आर्मिनचाक / नामयोगी	जाटाकचाक / क्रियायोगी	संयोजक / मिचाक	बिस्मायादि- बोधक	निपात
कठा, लाक, पट्टी लाकिड, लख, ढिन्हचो,	अघेर, न्हुन, म्हाक, म्हाकाड, ढेम, बाहिरी, छिनिड, टिस्यानिड, छान्त्नाकिड, ज्यानाकिड, पिटिक्कै, भज्याट्टै ढलिड, बेम्मरी, सेहेमकठा	हतै, घनिड, ड, हिकेडेहा, दयाडड, डेहा, याबा..याबा, आल्दयाड, लेदयाड	एई, आच्या, स्याबास, छ्या, आया, ओई, ओहो, आइयु	ज, च, ढे, डे नक, नि, हक, कै, ड, टा, ब्यारे, क्यारे

३. म्हाकाड याहाच फोडको कुसकुस फोडवर्गआड परिस्ले भाक्म रिक्नी :

बेस्मरी, कठा, लख, घनिड, ड, दयाडड, बलिहाड, रोह, मन्हाड, डुख, च, ढे, डे, एई, आच्या, नक, ज, छ्या, आया, आल्दयाड, अघेर, न्हुन, म्हाक, लेदयाड, छान्त्नाकिड, ज्यानाकिड, पट्टी, लाकिड, लख, ढिन्हचो, स्वाह्या, मास्वाह्या, सोम, बुली, नाड/निड, नाको, नाक्को, ज्याले, ह्वा, रेसा

४. म्हाकाड याहाच फोडको केट्म बाक्क खास्नी :

आड, ढेम, म्हाक, अघेर, न्हुन, लाक, पट्टी, वारलाक, पारलाक, भिटरी, बाहिरी, टाक

आर्मिन, पट्टर्मिन न्हुनलाक राहाम फेन, समय, ठगान, ठगानां सम्बन्धको टनाक्के या कुसै ड वस्तुओं चिन्डीयाक जाटाक्च फोड या फोडओं समूहको परस्थानिक शब्द (Preposition/postposition) फोडको आले ।

सेनिकिड डेके

१. सेच पाठ - १० सेनी हटै, म्हाकाड याहाच वाक्यको खाट्च माखाट्च रिक्नी :

- (क) मिमिक ठापा मगर ७ ठाप्काड पारहेस्ले ।
- (ख) होसेकुड पाहेस्इमाड ठाप्का १० सम्म पाहेसाक्ले ।
- (ग) मिमिकै शुक्रवारनिड र ढ पिरियड पारहेस्ले ।
- (घ) होसेकोइ गणित न्हिस खेप पारहेस्ले ।
- (ङ) मिमिकै गोराकाड १०:२५ लकिड स्थानीय विषय पारहेस्ले ।

ग्योहोक/जोहोउपटा

- (क) 'मिजाकाके पाहाक्के वाराक्के विषयाड बोइमोयो मिढायाट' डेच विषयाड मिडाक खास्म ठाप्काड सेटाक्नी ।
- (ख) नाक्कुड लाडघाड कुन्च सामाजिक समस्याको ले ? होस बार्याड छलफल जाट्म सामाजिक समस्याके म्हाटाक्के उपायको सेटाक्नी ।

पाठ ११ : पान्हेस अघेर

ठाप्काड म्हाकाड याहाच ठाउँओं चिट्ठाआड छलफल जाट्नी । पाहाकारीके होसै ठाउँओं बिसेसटा हि ले डेम गिन्ह्नी । पाहाकारीए डेच मुख्य बुँडाको दुम्नी ।

भेडेटार, धनकुटा

कन्याम, इलाम

लुम्बिनी

म्याग्दी बेनी

तकसेरा, रुकुम

बाराहा ठान टाक्नाड

छहत्याह्वाके डिन्नाड डाके ढलिड मन्हाड खेउले । छहत्याह्वानाड लामाड ढलिड कुराको डाङ्के डिन्हने । ढलिड कुराओं वाहेस/ज्ञान लाके डिन्हने । छहत्याह्वानाड आरिक कुराको पाके, हेस्के डिन्हने । कानकोई पाहेस्के या पाहिस्के डेलिड इसे डाक्फोड आड पाके हटै हेस्के डेच न्हिस फोड मोल्हमले । कानुड दुटाड हेस्के डेच सजिलै माडाङ्च, आर्चिच या डास्चिस्च कुराको पाके छान्हने । छहत्याह्वानाड इन्हचो हेस्के डिन्हने । कान्को ड मगर लाङ्घालाक मगर दुटआड पाहेसाक्के पाठ्यपुस्तक खास्के अभियान केट्नाड मगरकुड डेउपिट्नी बाराहा ठानको टाक्के डिन्हा । रोल्पा थवाडों जलजला हटै बाग्लुड ढोरपाटनों बाराहा ठान टाक्म डेउपिट्नीकोके जुहार याहाके डिन्हा । इसै छहत्याह्वाआड इसै कुराकोके समेटडीम ले ।

छहत्याह्वाच कानुड गाल वि.सं. २०७९ चैत्र २४ याक गोराकों छो ज्याम कानकोइ रिजर्व जाट्च गाडियाड काठमाडौँइड ह्वा । कानुड गालआड भाषाविद हटै भाषा आयोगों माननीय सदस्य अमृत योजन-तामाड, जिवनप्रवेश रोकामगर, श्याम रानामगर हटिड डा डा. विष्णु कुमार सिङ्जालीमगर लेया । पोखराइड पत्रकार मनोज घर्तीमगर लेया । होसै याकनिड कान्हको बाग्लुड बुर्तिबाड टाक्म बास मुच कुरा छान्हमलेया । हिकेडेया पिहिनलख गोराक ११ बजे निसीखोला गाउँपालिका वडा नं. ६ भल्कोटाड कार्यक्रम लेया । काठमाडौँआड गाडिओं गुरुजीए गाडियाड सिडि पिनिक्म काकाड । लामाड ढार्केआड चिया गाचिसा । हटै मुग्लीडाड त्रिशुली गान्डी चेस्म मर्स्याइदी छेउआड लेच काट रेस्टुरेन्टआड गाडि बाट्म अर्नी काज्यास । कान्हको आँबुखैरहनी, डुम्प्या, दमौली छान्हचै खैरेनीलाक टाक्नाड गाडियाड समस्या राहा । दुलेगौँडा टाक्म काट ग्यारेज डुपा । ग्यारेजाड ड्राइभरए गाडी टनाका । साँभ परिस्के पानाड होलाड टाक्च गाडि खास्ना नबीओं ११ डाहा । गाडीओं पाटपुर्जा पोखराइड राक्म गाडी खास्के परिस्च आइस्या । होट छान्हम ढिलो छाना । पोखरा टाक्नाड नाम्बी ल्होड्म भ्याट्मलेया । पोखरा अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल खरेप काहुँखोला किनाराड मनोज घर्तीमगरों इमाड ज्यागाट ज्याम घन्चमन्च मिस्चीसा । हटै गोराक सोम वजेलाक सोम कान्हको बुली वजे ह्वा काँडे छान्हचै लुम्ले खरेपलाकीड मोदीखोला लाक टाक्च बेलाड फ्याङ्गड ट्याङ्म लेया । ढेमफेनलाक हिमालको डाङ्के डिन्होला । कान्हको कुस्मा बजार छान्हचै म्याग्दी बेनी आन्च लाम डास्म चिक्चगान्डी टारिस्म बाग्लुड बजार टाका । बाग्लुडाड सेन राजै मेनो माहाभा मिजाके याहाच डेउटा ठान ले, चाहौँ होसके परिवर्तन जाट्म कालिका मन्दिर खास्म ले । होलाड कान्हको मापहिसा ।

कानुड बगाल मध्य पहाडी राजमार्ग छान्हचै बुर्तिबाड लइसा । डाँडालाक टाक्नाड वाट्च पटाकसार, डाङ्च हिमालको डोस्चै अघेर ह्वा । कान्हको गलकोट हटिया छान्हचै बुर्तिबाड टाका । बुर्तिबाडइड निसीखोला गाउँपालिका उपटाइमको लेच डेबीठान छान्हच भल्कोट टाका । भल्कोटआड होलाडों मगर दुटाड पाच्हेस्डिमआड पाच्हेसाक्के डेम पालिकाओं कार्यक्रम लेया । होलाड पालिकाओं मिबा सूर्यबहादुर घर्तीमगर, वडा नं. ६ मिबा हेम बहादुर बुढामगर, वडा नं. १ ओं मिबा हटै पालिकाओं सामाजिक विभागओं मिबा चन्द्र बहादुर रामजाली लगायटओं ढलिड लाङ्घालीको ड लेया । कानकोई होलाड स्थानीय पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक हटै मगर खामआड पठनपाठन कुट केट्के डेम टनाक्केडेके जाता हटै छलफल छाना । होसे याकओं बुली डाक्च बेलाड कार्यक्रम डुम्हा, हटै कान्हको चियानास्ता ज्याम ह्वा । हटै ऐरीछेंडा/पाटीसारकाके ठाउँआड टाक्म चिया गा । होसे

ठगानाड ४/५ पाँच याक अघेर परिस्व हिउँ अझ लेउलेसा । हटै रुकुमलाक लईसा, लुगुम, खाबाड छान्त्तम मध्यपहाडी डिपलाम डास्म महतलाङ्घा छान्त्तचै थबाड टाक्म बास मुवा । साँझ परिस्वए जाट्नाड इलाकआलाक डाङ्के हिड माडिना ।

वि.सं. २०७९ चैत्र २६ गट्याओं याक गोराक सोम, हटै डेर मेस्म, सिलाम हटै महओं अर्नी ज्या । हटै, कान्को थबाड काछन्त्यास । फोटो काखिच्छीयास । थबाड ठेम लेच बर्मान बुढाओं लाङ्घा ड काटाकास । काभारोक इमको लेच, ठगान, इन्हाड आहुनिक इमको खास्मलेच, पहिलाओं छ्याप म्हाचै आन्च डाडा शहरीकरण छान्त्तचै आन्त्तम लेउलेसा थबाड । बर्मान बुढाओं लाङ्घा डेहा मेनो चिन्डीयाक जिवाट्म लेया । कान्को होटलाड ल्हेस्म ज्यागाट ज्याम थबाड गाउँपालिकाओं उपटाइम नुडा । मिनाम इम खास्म माभ्याचए जाट्नाड कान्को मुच होटल ड पालिका खेरेप लेया । होलाड भोरक छान्त्तच पाहाकारीको, पाहेस्डम जोहो जाट्च समितिओं मिबाको, जनप्रतिनिधिको लेया । होलाडें कार्यक्रम भ्याटास कान्त्को फुन्टीबाड, उवा छान्त्तचै पोबाड टाका । लाम अफ्यारो लेया । इसे लाम थबाड हटै रुकुमलाकओं भर्मीको सुलीचौर छान्त्तचै मढेस ह्वाच डिपलाम लेया । खायाकों हिलए ह्वाके परिस्व बेलासम्म इसे लामाड भर्मीओं लस्कर छानोला टा । चैत्र २७ गट्या सुनछहरी गाउँपालिकाड मगर ढुटाड पाहेसाक्च गोष्ठी जाता । पालिका अध्यक्ष धन बहादुर पुनमगर हटा पट्ट जनप्रतिनिधिको, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत हटै कर्मचारीको, हेडसरको, पाहाकारीको, वि.व्य.स.ओ भर्मीको लेया । कार्यक्रम भ्याटास कान्को लिबाड टाक्म बास मुवा । होलाड बलबहादुर घर्तिमगर घलिड मोल्हाहाकाड ।

चैत्र २८ गते कान्को गोराक लिबाड बजार, मान्डीबाड छान्याहा । पहाडाड लेच यलोड भ्यु डाङ्च ठगानको पाम डोसा । मज्भुम ट्वा लेया । छो ज्याचपार होलाड समृद्ध रोल्पा फाउण्डेशनओं काट कार्यक्रमआड अमृत योज्जन-तामाड, बल बहादुर घर्तिमगर हटै डै तालिम याहा । होसे कार्यक्रम मास्टोकोके लेया । कान्कोई नमसीन लिबाड डासा । माडिखोलौ लाम छान्त्तचै कच्ची लाम ह्वा । न्हिसखोला, गराङ्भीम छान्त्तचै मिरुलटुटु टाका । होसै खोलाके ठेमलाक बाङ्माखोला डेउले । टुटु लाङ्घा खोंच लेउलेसा । घाङ्चघाङ्च पहाडकोई वलिम्तै टाञ्च । काट मामाञ्च होटेलाड ज्यागाट ज्याचपार बिनोद बुढामगरओं इमाड घन्चमन्त्तच बास मुवा ।

चैत्र २९ गट्या गोराक ज कान्कोई बाक्लो बेस्काम, मेट अर्नी ज्या । ठेमाड ज्याकेगाके डुप्च लाङ्घा मालेचए जाट्नाड कानकोई बेस्काम, डि, सफ्ट ड्रिङ्क्सको बुवा । बाराहा

ठान लेच ठेमाडों लेक ३५०० मीटर ठेनाड ढलिङ लेया । होट छान्त्म कानकोई बन्दागोभी ड बुआ । कानकोके गाडीए भिट्ठीबन डेच लाङ्घा सम्म टाहा । अमृत योज्जन-तामाङ पहाड काल्त्के मान्काड । होट छान्त्नाड होसको ड ड्राइभर थवाड ल्हेस्काड । कान्को ठेमलाक ह्वा । उकालो लाम ह्वाचै जाट्नाड होलाङ स्कूल, हेल्थपोष्टको डुपा । जटि ठेमाङ टाक्ले, होटै ढलिङलाक डाङ्के हेकोला । लाङ्घा डुम्टाङ बन राहा । होलाङ पटाकसारको ढकमक्क वाट्म लेया । घाङ्चलाक नुङ्चै जाट्नाड ग्याच पटाकसारको गुलावी हटै बोच डुप्चै नुङा । उकालो काल्त्नाड म्हुङ ढलिङ ज राहामलेया । म्हुङ बाट्चै, ह्वाचै जाट्म बुक्सीदह भञ्ज्याङ टाका । होलाङ भेंन्हा स्यासाक्च माहाय्याकुङ गोठ लेया । भेंडाको लेया । लाङ्घालीकोई लाक्चभा कोहोचै लेया । होटै हिमाल सेहेच डाङ्म लेया । होलाङ भेंन्हा बथानकोकठा फोटो लाचै कान्को चेक्क ठेमाङ नुङा । चौपारी लेउलेसा । ह्वाच सोम घण्टाखाल छान्त्म लेया । म्हुङ बाटा । म्हाकिङ आल्हच बेस्काङ काज्यास् ।

अडिस्काल टर्पायँ टर्पायँ उकालो काल्हा । हिमाल हटै रोल्पा रुकुमों लाङ्घाको डोस्चै ह्वा । सेन सु न्हुन डास्चीस्ले सेन सु छान्त्चै ह्वा । काट डाँडाङ्ग खेरेप ज डाङ्ले बाराहाठान ठेमओं घामागोङ (धरमपानी), आस्काट डाँडाङ टाक्नाङ होडिक ज लोस डाङ्ले । सिकुमबाङ छान्त्चै अघेर ह्वा । ढलिङ ज ह्वाटास दङ्नाई डेच ठाउँ बाराहाठान जलजला आन्त्के हटा घामागोङ/घामिरी लेक नुङ्के भाच ठाउँ रहोले । लामाङ ह्वानाङ ढलिङ खाल्या बुटाको, सारको, पटाकसारको लेया । हटै ठाउँठाउँआङ हिउँ जाम्हच डुप्मलेया ।

कान्को अघेर घामागोङ (धरमपानी) काल्त्के ह्वा । रोल्पाली लफाको जिवनप्रवेश हटै बलबहादुर बाहेक कान्को सोम श्याम, मजोज हटै डा ढलिङ ज म्हुङ्म लेया । ठेमलाक नुङ्चै जाटा पश्चिमलाकों सिस्ने हिमाल हटै धवलागिरी, माछापुच्छ्रे, अन्नपुर्ण हिमाल डेनाङ फेरफेनलाकओं हिमालको मज्भुम डाङ्मलेया । लामाङ हिउँ हटै ढलिङ खाल्या पटाकसारको, लेकाली बुटाको लेया । नमवाक/बँदेलए कोहोच डोबको ड डुप्म लेया । ठेमाङ नुङ्नाङ लेक लइस्म अक्सिजन कम छान्त्म छाटाकोले । ह्वाके जाट्के गाहारो छानोले । फेरी होलाङो भूगोल डोस्नाङ खेरेप डाङ्ले द्याङ ड ह्वाचै जाट्नाङ आस्काट डाँडा खेउले । होलाङ टाक्नाङ होडिक ज लोस डाङ्ले । करीब ७ घण्टा ह्वाम चुलीआङ टाका । होलाईङ बुली फेनलाक डाङ्के हेकोले । सिजस्तम्भ खास्मोलेउलेसा । माओबादीको सरकारकठा पुन्त्च बेलाङ भूमिगत रेडियो केट्च स्टेशन ड लेउलेसा । काटघन्टाखाल कान्को ठेमाङ टुप्पाङ ज भुला । इलाकाआलाक छयाहा । फोटोको ला । हटै कानको भाल्के ठाला । लामाङ हिउँआङ कागोसास् । काट डिओं मूल लेउलेसा होलाङ डि ड कागास ।

भाल्के ढलिङ डुख छाना । लेक लइस्चए जाट्नाड वोलास्च खास्मलेया । श्याम रानाके च गाहारो छाना । होसकोई लेक लइस्म वका । बुनिखिङ म्हाकाङ भालाक्के परिसा । म्हाकाङ बाराहाठानों लुङ भाल्चपार होलाओं मुख्य बाराहाठान वामापुक मनोज र श्याम नुङ्के माहेका । होसको थवाङ भाल्च लामओं चौरआङ मिसा । कानको सोम नुङा । आढा घन्टाखाल लइसा । होलाङ टाक्नाङ नम्मरा । सोलार बत्ती कामलेउलेसा । ठान पुरै छ्याहा । पुक क्हाङ्च लेउलेसा । बाराहा ठान खेरेप क्हाङ्च आङ्दी लेउलेसा । टाल खास्म पर्यटकको राक्के हेक्च जोगरओं । इलाङ बैसाख, भदौ, मंसीरे पुर्नेआङ कराङ्च राम/मेला लइस्च लेसा । बाराहा लुङाङ कानको छ्त्थ्यानाङ ज भुपुक्के छुम्हा । कानकोई बुच डि, ज्याचकुराको ज्या । हटा थवाङ भाल्के तयारी जाता ।

चुपाक छुम्हच । कान्को बाराहा लुङइङ थवाङ भाल्के पानाङ नबीओं ढ डाक्म भ्यामलेया । कान्को टर्च, मोबाइल जुम्ह भाला । लामा ढलिङ ओरालो लेया । हिउँ परिस्च ठाउँठाउँआङ । आर्भेट्च लेया । नबी छान्त्चए जाट्नाङ इलाकआलाक डोस्के, पटाकसार दुम्के माडिना । म्हुङ्चए जाट्नाङ नबी १२ बजे टिजीबाङ छान्त्चै चल्लाबाङ भाला । होलाङ कानके लाके गाडि राहा । गाडियाङ थवाङ नुङ्म मिसा ।

वि.सं. २०७९ चैत्र ३० गते गोराक सोम कान्को गाडियाङ बुर्तीबाङ राहा । हटै बोबाङ छान्त्चै ढोरपाटन खेत्वा । होलाङ नुङ्के निकुञ्जके पैसा याहाके परिसोले । टिकट लामा कानको ढोरपाटन बाराहा ठाना टाका । होलाङो ठानाङ छानी मालेया । होसके कान्छी बज्यु बाराहा डेउले । बाराहा ठानके ढ्याक्म कोही लफाको घोंडा काल्हा । कान्को उपत्यका छ्याहा । नबी पुरानो एयरपोर्ट खेरेपओं काट सामुदायिक होटेलाङ बास मुआ । नेपाली मिनाम ल्हेस लेया खुब रमाइलो जाट्चीसा । २०८० बैसाख १ गट्या गोराक सोनाङ हिउँ परिस्म लेया । गाडि स्टार्ट जाट्के गाहारो छाना । गोराकों अर्नी ज्याम कानको होटई ल्हेसा । बाग्लुङओं काट होम स्टेआङ सुरेश आलेकुङ टिम डुपा । कठा होमस्टेआङ छो ज्या । कानको काठमाडौं लइसा, होसको काठेखोलालाक । काठमाडौं टाक्नाहानाङ नबी छान्त्मलेया ।

फोड ठाऱ्लोक

फोड	मगर ढुटाड ठाऱ्लोक	नेपाली
छऱ्याह्वारिक	छऱ्याम ह्वानाडओं रिक	नियात्रा
छऱ्याह्वा	छऱ्याम ह्वाच उपटा	भ्रमण, यात्रा
हेस्के/रहेस्के	अन्तकुन्टर पाके	सिला खोज्नु, खोजी
		कार्य गर्नु
फऱ्याङ्ङ	गोराक ज नम फोम ट्याङ्च	बिहान छ्याङ्ग
		उज्यालो भएको
बगाल	बडा गाल, कर्हाङ् समूह	ठुलो समूह
गाल	ढलिङ भर्मी वा बस्टुके काभोरो छान्त्च	समूह
मिबा	मिमुरुङ जाट्च बा, पट्ट डेनाड कऱ्हाङ्च	प्रमुख, अध्यक्ष
	मनिटा जाट्के परिस्व भर्मीओं पद	
छ्याप	केस्म राहाच कुराको,	चलन, प्रचलन, रीति
वलिम्टै	इलाक आलाक पट्टलाकइङ घेरिस्च	गोलो घेरामा, वरिपरि
		गोलो गरेर
स्यास्याक्के	आर्छाके; स्या छान्त्चके कास्के	चराउनु
माहाऱ्या	डिङाबस्टोको आर्छाच/स्यास्याक्च भर्मी	गोठाला
बेस्काड/बेस्काम	बेभोकओं काड/ज्याचकुरा	रोटी
बाराहा	मगरकुङ पुर्खाको, मगर पुर्खा राजाको	मगरको पुर्खाराज
नमवाक	डम्हार/बनआड डिन्त्च वाक	बँदेल, जङ्गली
		सुङ्गुर
डिपलाम	बडा लाम, कऱ्हाङ्च हटै केस्च लाम	मुख्य बाटो, राजमार्ग
यलोड	यस्च लोच ठाङ	बजार, मार्केट
पटाकसार	ग्याच वाट्च लेकाड छान्त्च काट सार	लालीगुराँस
चेमला	चेमल्हा, बोच पटाकसार	सेतो गुराँस
पुक/पु	लुङओं घाँगर, ओडार	ओडार, गुफा

१. म्हाकाड याहाच सन्दर्भको पाहेस्म लहो फोड हटै राहाच फोड (आगन्तुक शब्द) बारेयाड वाचाक लानी

कानुड पाहेस्मो सारबारीयाड सारको सेहेच वाट्मले । सारओं छयो ड सेहेच परिलेसा । कानुड ठाप्काओं डेस्क बेन्चको मज्जुम ले । होलाओं कालोपाटी के इन्हाड ह्वाइटबोर्ड खास्मले । प्रोजेक्टर ड लइट्मले । कोइकोई पाहाकारीकोई ल्यापटपइड प्रोजेक्टराइ टनाक्म पाहेसाक्लेको । पाहेस्ममाड कम्प्युटर ल्याब ड ले । कानुड हेडमास्टर ड सेहेच लेको । कान्को पट्टकोके रोम कासेउ व्यवहार जाट्लेको ।

लहो फोडको	राहाच फोड
कानुड सार, पाहेस्म, वाट्के, छयो, सेहेच, ठाप्का, मज्जुम, होलाड, इन्हाड, खास्के, लइट्के, पाहाकारी, टनाक्के, पाहेसाक्के, पट्टको, ले, जाट्के, रोम, कासेउ	डेस्क, बेन्च, कालोपाटी, ह्वाइटबोर्ड, प्रोजेक्टर, ल्यापटप, कम्प्युटर, ल्याब, हेडमास्टर, व्यवहार

कानुड दुटाड खयाक खयाक हुँडा ज केस्म राहाच, कानुड पुर्खाकोई खास्च डाकफोड/फोडको कानुड मौलिक हटै लहो फोडको आले । कानुड दुटाड लेच फोडको अक्षरिक (Syllabic) छान्ने । फोडाड ले हरेक अक्षर (Syllable) ओं ठाह्लोक खेउले । कानुड दुट बाहेक अरु दुटकोइड राहाच फोडको राहाच फोड डेचिस्ले । ढलिड फोडको अँग्रेजी, नेपाली, हिन्दीलाकिड ड राहामले ।

२. म्हाकाड याहाच फोडकोइड लहो फोड हटै अरुकुड दुटलाकिड राहाच फोडको भावनी :

डिडावस्टो, आड्डी, कप्युटर, मोबाइल, छ्याप नाम्सा, नाट्ले, टेलीफोन, भा, लहुड, डेउटा, भगुमान, द्याक, ढार याहाके, छ्याप, नाम्सा, नाट्ले, सटाक, गलाम, ढोका, साँघर, साँखर, पराल, चाउमिन, चाउचाउ, बिस्कुट, बेस्काड,

ज्यागाट, मेट, स्या, सटाक, घोर्ली, बेलौटी, बिर, सन्तौला, मोचा, स्याउ, एभोकार्डो, किबि, काफल, रेस्टुरेन्ट, गिलास, ठाप, हिल, कुक्कर, ग्याँस, चुल्हा

वाह्र हटै वाह्रसेट

१. म्हाकाड याहाच फोडको सेहेमकठा डाक्डेम् जाट्नी :

छत्त्यात्वाके, ल्होड्म, छान्त्म, आन्त्म, काल्त्के, स्यासाक्के,
ह्वाटास, वाह्रेस्, पाह्रेस्डिम, पाह्रेसाक्के, डाँडालाक, भाङ्ज्याड

२. पाहाकारीकोईड सेम डास्विस्च फोडको पिनिक्म इसै डेचडाक फेरी रिक्नी :

चैत्र २९ गट्या ज कान्कोई बाक्लो बेस्काम, मेट अर्नी ज्या ।
ज्याकेगाके डुप्च लाङ्घा मालेचए जाट्नाड बेस्काम, डि, सफ्ट ड्रिड्क्सको
बुवा । बाराहा ठान लेच ढेमाडओं लेक ३६०० मीटर ढेनाड लेया । होट छान्त्म
कानकोई बन्दागोभी ड बुआ । कानकोके भिट्नीबन डेच लाङ्घासम्म टाहा ।
अमृत योज्जन-तामाड पहाड मान्काड । होट छान्त्नाड होसको ड ड्राइभर
थवाड ल्हेस्काड । कान्को ढेमलाक ह्वा । उकालो लाम ह्वाचै होलाड स्कूल,
हेल्थपोष्टको डुपा । जटि ढेमाड टाक्ले, होटै ढलिडलाक डाङ्के हेकोला । लाङ्घा
डुम्टाड बन राहा । होलाड पटाकसारको ढकमक्क लेया । घाङ्चलाक
जाट्नाड ग्याच पटाकसारको गुलावी हटै बोच डुप्चै नुडा । उकालो काल्हनाड
म्हुड ढलिड ज राहामलेया । म्हुड बाट्चै, ह्वाचै बुक्सीदह भञ्ज्याड टाका ।
होलाड भेंन्हा स्यासाक्च माहाच्याकुड गोठ । भेंडाको लेया । लाङ्घालीकोई भा
लाक्चभा कोहोचै लेया । होटै हिमाल सेहेच लेया । होलाड भेंन्हा बथानको
कठै फोटो लाचै कान्को चेक्क नुडा । चौपारी लेउलेसा । ह्वाच सोम
घण्टाखाल लेया । म्हुड बाटा । म्हाकिड आल्हच काज्यास् ।

३. पाठओं ठापाड म्हाकाड याहाच गिन्हाकों टुन्हच जुवाफ रिक्नी :

(क) इसै रिकाड रिकाहारीको कुलाक नुङ्चै लेया ?

(ख) रिकाहारीको निसीखोला गाउँपालिकाओं भल्कोट हिके नुडा ?

- (ग) रोल्पाओं थवाड लाङ्घा हि छान्चै लेया ?
- (घ) बर्मान बुढाओं लाङ्घा कुन्चो लेया ?
- (ङ) ढेमाड बाराहा ठान लेच पहाडाड ज्याचकुराको माडिन्ने डेम हि हि बुकाड ?
- (च) घामागोड (धरमपानी) पहाड काल्ट्के सु-सु नुडा ?
- (छ) घाङ्च पहाड काल्ट्नाड सु-सुके समस्या राहा ?
- (ज) बाराहाको मुच पुक इलाकआलाक कुन्च लेउलेसा ?
- (झ) कान्छी बज्यु बाराहा कुलाक लेउलेसा ?
- (ञ) रिकाहारीको नुङ्च गाडिक कुलाक बेगारडिसा ?

४. पाठओं ठापाड म्हाकाड याहाच बाक्यको पाहेस्म खाट् माखाट् भाक्नी :

- (क) रिकाहारीको बाराहा ठान नुङ्नाड मध्यपहाडी डिपलाम (राजमार्ग) छान्म नुडा । ()
- (ख) निसीखोला गाउँपालिका भल्कोट डेच लाङ्घाड पाहेस्डमाड मगर खाम पाहेसाक्के डेम मासबार डामलेया । ()
- (ग) बाग्लुङ, रुकुम ड रोल्पा जिल्लाको छुच ठाउँ ऐरी छेंडा डेच भाङ्ज्याडाड रिकाहारीकुड गाल टाक्नाड होलाड हिउँ मालेउलेसा । ()
- (घ) रोल्पा जिल्लाओं थवाड लाङ्घाड अघेरों लख मौलिक चिन्डीयाक बुच इमको इन्हाड घनिड पट्ट इमको लेया । ()
- (ङ) रोल्पा जिल्लाओं बाराहाठान नुङ्नाड रिकाहारीको गाडियाड ठान लेच ठगानसम्म टाका । ()

५. म्हाकाड याहाच मिरिकों पुड पाहेस्म गिन्हाकों जुवाफ याहानी :

कान्को अघेर घामागोड (धरमपानी) काल्ट्के ह्वा । रोल्पाली लफाको जिवनप्रवेश हटै बलबहादुर बाहेक कान्को सोम श्याम, मजोज हटै डा ढलिङ ज म्हुङ्म लेया । ढेमलाक नुङ्चै जाटा पश्चिमलाकों सिस्ने हिमाल हटै धवलागिरी, माछापुच्छ्रे,

अन्नपुर्ण हिमाल डेनाड फेरफेनलाकों हिमालको मज्झुम डाङ्मलेया । लामाड हिउँ हटै ढलिङ खाल्या पटाकसारको, लेकाली बुटाको लेया । नमवाक(बँदेल)ए कोहोच डोबको ड डुप्म लेया । ढेमाड नुङ्नाड लेक लइस्म अक्सिजन कम छान्त्सुम छाटाकोले । ह्वाके जाट्के गाहारो छानोले । फेरी होलाडो भूगोल डोस्नाड खेरेप डाङ्ले ढ्याङ ड ह्वाचै जाट्नाड आस्काट डाँडा खेउले । होलाड टाक्नाड होडिक ज लोस डाङ्ले । करीब ७ घण्टा ह्वाम चुलीआड टाका । होलाईड बुली फेनलाक डाङ्के हेकोले । सिजस्तम्भ खास्मोलेउलेसा । माओबादीको सरकारकठा पुन्त्च बेलाड भूमिगत रेडियो केट्च स्टेशन ड लेउलेसा । काटघन्टाखाल कान्को ढेमाड टुप्पाड ज भुला । इलाकाआलाक छ्याहा । फोटोको ला । हटै कानको भाल्के ठाला । लामाड हिउँआड कागेसास् । काट डिओं मूल लेउलेसा होलाड डि ड कागास । भाल्के ढलिङ डुख छाना । लेक लइस्चए जाट्नाड वोलास्च खास्मलेया । श्याम रानाके च गाहारो छाना । होसकोई लेक लइस्म वका । बुनिखिङ म्हाकाड भालाक्के परिसा । म्हाकाड बाराहाठानों लुङ भाल्चपार होलाओं मुख्य बाराहाठान बामापुक मनोज र श्याम नुङ्के माहेका । होसको थबाड भाल्च लामओं चौराड मिसा । कानको सोम नुङ । आढा घन्टाखाल लइसा । होलाड टाक्नाड साँभ परिसा । सोलार बत्ती कामलेउलेसा । ठान पुरै छ्याहा । पुक कन्हाङ्च लेउलेसा । बाराहा ठान खेरेप कन्हाङ्च आङ्दी लेउलेसा । टाल खास्म पर्यटकको राक्के हेक्च जोगरओं । इलाड बैसाख, भदौ, मंसीरे पुर्नेआड कराङ्च राम/मेला लइस्च लेसा । बाराहा लुङाड कानको छन्त्यानाड ज भुपुकै छुम्हा । कानकोई बुच डि, ज्याचकुराको ज्या । हटा थबाड भाल्के तयारी जाता ।

गिन्हाकको

- (क) रिकाहारीकुड बगाल अघेर कुलाक ह्वा ?
- (ख) घामागोड/घामिरी काल्त्च बेलाड सु-सु ढलिङ म्हुङ्म लेया ?
- (ग) घामागोड/घामिरी नुङ्च लामाड कुन्त्च बुटाको लेया ?
- (घ) रिकाहारीकोई नमवाकए हि जाट्च डुप्मलेया ?
- (ङ) घाङ्च चुलीको काल्त्चै जाट्नाड हि छान्त्सुम छाटाकोले ?
- (च) बाराहालुडों मुख्य ठान बामापुक कुन्त्चो लेउलेसा ?

६. म्हाकाड याहाच गिन्हाकों सही जुवाफ रिक्नी :

- (१) छऱ्याह्वानाड लामाड हि डिन्हने ?
(क) ठलिड कुराको डाङ्के ड वाऱ्के (ख) ज्यागाट
(ग) हिमाल डोस्के (घ) स्याहके ल्हिङ्के
- (२) रिक्काहारीकुड छऱ्याह्वच कुलाकिड सुरु छाना ?
(क) बाग्लुड (ख) पोखरा
(ग) काठमाडौं (घ) थवाड
- (३) छऱ्याह्वच सुरुओं याक रिक्काहारीकुड गाल कुलाड मिस्के टाका ?
(क) दुलेगौंडा (ख) पोखरा
(ग) कुस्मा (घ) बाग्लुड
- (४) रिक्काहारीको कुसै अभियानाड छऱ्याह्वाम लेया ?
(क) मगर दुटों ल्हिड रिक्के (ख) लाङ्घालाक राहात पुङ्के
(ग) भगवानकुड तिर्थयात्रा जाट्के (घ) पाऱ्हेस्डिमाड मगर दुटको पाऱ्हेसाक्के
- (५) रिक्काहारीकुड गालए कुसकुस पालिकाड मगर कुराड पाऱ्हेसाक्के उपटा जाट्मलेया ?
(क) सुनछहरी, निसीखोला हटै थवाड
(ख) थवाड, रोल्पा हटै निस्दी
(ग) गल्कोट, निसीखोला ड सुनछहरी
(घ) सुनछहरी, निसिखोला हटै बाग्लुड
- (६) कान्छी बज्यु बाराहा ठान कुलाड लेया ?
(क) रोल्पाओं जलजला (ख) पोखराओं फिवाटाल
(ग) ढोरपाटन (घ) तनहुँ जिल्लाओं छाब्दी
- (७) रोल्पाओं जलजलाड बाराहाकुड मुख्य ठान कुलाड लेया ?
(क) घामागोड/घामिरी (ख) डङ्नाई
(ग) बामापुक (घ) जलजलाओं आङ्डीआड

७. बाराहाठान टाक्नाड छत्त्याह्वारिक पाठ पाहेस्म नाकोई कुस कुस ठाउँओं बारेयाड वाऩ्हा होचेउ बारेयाड रिक्नी ।
८. बाराहाठान टाक्नाड छत्त्याह्वारिक पाठ पाहेस्म पाठों सारांस रिक्म ठाप्काड सेटाक्नी ।
९. म्हाकाडो गिन्हाकों लोट्च जुवाफ रिक्नी :
- (क) रिकाहारीकुड गाल हिके छत्त्याके खेउमलेया ? सेखाक्फो जाट्नी ।
- (ख) घामागोड (धरमपानी) पहाड नुङ्नाड रिकाहारीकोई हि हि डाङ्काड ?
- (ग) ढोरपाटनाड कान्छी बज्यु बाराहा ठान नुङ्नाड रिकाहारीकोई हि हि डाङ्काड ।
- (घ) बाराहा ठान टाक्नाड छत्त्याह्वारिकए हि सन्डेस याहाम ले ?
१०. 'छत्त्याह्वानाड कानकोई ढलिङ कुराको डाङ्के हटै वाऩ्हेके अवसर डिन्हे । होचै कानकोके पाहेस्टाड दुस्ले' डेचके नाकुड दुक टर्क डाम रिक्नी ।
११. नाकुड लाङ्घा खेरेप इन्त्चो छत्त्याह्वारेके ठगानकुड बारेयाड ठाप्काड छलफल जाट्नी ।

ढुट संरचना हटै आखर जोहोखाट

१. म्हाकाड याहाच बाक्ककोके काटठाड चाक्म (संश्लेषण) जाट्म काट बाक्क खास्नी :
- (क) गिनसरै ढलिङ ढामा जाट्मलेया । गिनसरा सफल छान्हा ।
- (ख) रिना इमिड बाहिरी खेह्वा । रिना भोरोकआड नुडा ।
- (ग) नमाड चढ्याङ्माकठा चिक्च डिबु राहा । इलाड नमस परिसा ।
- (घ) टिस्थानिङ ढलिङ नमस परिसा । पारलाक बारी हुला ।
- (ङ) मानसिङए ढलिङ उपटा जाट्म म्हुडा । मानसिङ चाँडै ज मिसा ।

२. म्हाकाड याहाच बाक्यकोके न्हिस बाक्याड भाक्म रिक्नी :

- (क) मनसराए ढलिड ढामा जाट्म पाऱ्हेस्चए सरकारी अढिकृट छान्त्के हेका ।
(ख) होचै इमउपटा भ्याले हटै बाबोई/बोईमोईके उपटाड डुस्ले ।
(ग) रोमसिडओं आरिक लफाको ले हिकेड्या होसै पट्टको कठा खाट्के हेक्ले ।
(घ) लाड्घाड स्यावाटओं बुटाको सोपोक्चिसा होटछान्त्म लटरम्म स्यामले ।
(ङ) डै जटाडिन्हा जे डिन्हा होसै ज्याचै ह्वाचए डाटुक बिहाका ।

३. म्हाकाड याहाच काछ्योट पाऱ्हेस्नी हटै वाऱ्त्नी :

कानुड बा बगैँचाड **स्यावाट** दुम्के नुड्मलेको । बोई/मोई **फिन्त्चइम**आड लेको ।
डै **राड्क्वाबेस्काड** बेस्मरी जाक्लाड । कानुड पुर्खा डेउपिटर डेउटाकोके ह्याक्के
सारपाटी चहिस्ले । होसको डि लाके **डिड्हार** नुम्मलेको ।

काभोरोक (समास) फोड भाञ्च (बिग्रह) फोड

स्यावाट स्याच वाट्च

फिन्त्चइम फिन्त्चओं इम

राड्क्वाबेस्काड राड्क्वाओं बेस्काड

बेस्काड बेभोकओं काड

सारपाटी सार ड पाटी

डिड्हार डिओं डार

४. म्हाकाड याहाच फोड काभोरोक लेढ्याड भाञ्च फोड हटै भाञ्च फोड लेढ्याड काभोरोक खास्नी :

उदाहरण : इलाक आलाक

इलाआलाक

फिन्त्चइम

फिन्त्चओं इम

इलाआलाक, अघेर या न्हुन, डेमलाक, सेटीब्यानी, म्हाक्च लाम, ज्यागाट, काल्हेस, ग्वाओं स्या

सेनिकिड डेके

१. सेच पाठ ११ सेनी हटै म्हाकाडो याहाच गिन्हाककों जुवाफ डेनी :

- (क) खयाक खयाक इलाड सु मालेया टा ?
- (ख) भर्मी मालेच बेलाड इलाड हि हि लेया टा ?
- (ग) उर/टुसारोआड सिटओं ठोपा भाल्वपार हि छाना ?
- (घ) डाँफ्याकोके कुचै लाफा खासा ?
- (ङ) मयुरके कुचै लाफा खासा ?
- (च) पट्ट डेनाड अघेरों लेन्जा ड मास्टो भर्मी कुलाक डुपा ?
- (छ) पट्ट डेनाड अघेरों लेन्जा ड मास्टो भर्मीकुड कुडिक जजाको फुन्तमलेया ?

२. सेच पाठ ११ ए हि डेके पामले होचेउ बारेयाड डेनी ।

ग्योहोक/जोहोउपटा

- १. नाहको छत्त्याह्वाच ठगानको हटै होलाड नुङ्नाड जाट्च उपटामिहारको खास्म काट टुन्तच छत्त्याह्वारिक रिक्म पाहाकारीके सेटाक्नी ।
- २. नाहकुड लाङ्घा इलाकाआलाक लेच छत्त्याह्वाके खाट्च पर्यटकीय लुङ (क्षेत्र, भूभाग) ओं बारेयाड इमाड बा-बोईके/अभिभावककोके गिन्तम रिक्म ठाप्काड सेटाक्नी ।

पाठ १२ : पान्हेस अघेर

म्हाकाड याहाच सारको ओंस्म होचेउ बारेयाड ठाप्काड छलफल जाट्नी ।

इसे काट सार

- खडक पाइमीआले मगर

वाट्मले सार कुडिक सेहेच होसे आभाए म्हाकिड,
छाज्यामले पिप्लाप फालप फालप होसे सार टाकिड ।
मिपुरुड सारके माहुम्नी सुए ड अभै सेहेम वाट्के ले,
ख्योहम मिपाहा अभै होलाड काट न काट फाट्के ले ॥

डुम लेया आर्चिम इसे सार टिसेनिड मिपुरुड्म न,
डाहाड्म ले वाट्च बल्ल छिनिक इलाड न ।
गेसा पुनम्हाक कुडिक टी भिलुम ड उर कठा,
जिवाट्म डा मिपुरुडकोके सेहेम कठा ॥

पाप लास्ले कान्के माडोसा डेहाड सारके,
माढिल्ले बोपरा ! पिप्लाफ्कोई आम्हुड्च मिडी लाके ।
छोक्ले मिपुरुड्म न सारै माढिना डेहाड ढायाट्मा
नुड्ले खेराड आर्मुच इलाड होटान ह्याट्म ॥

माकेट्नी सूए ड मा-माचा सारके डी भा कानी है,
हुट्म भार आलाकिड इलाकिड कोहोम याहानी है ।
घारम्के ह्योक्ले डु होलाड सेहेम कठा डोस्नी है,
सारके ज्याके पाच डुको लेल्या पाम म्हास्नी है ॥

काराङ्गले पिहिन इसे सारको सेहेमज वाट्के ले,
 अभै इलाड सेहेच टकिनिड मिआर्मुड फाट्के ले ।
 वाट्म ग्याच, वोर्च सार पिप्लाप इलाड योट्के ले,
 माहाड्म कानुड मैभा आर्मुड्च कठा रेट्के ले ॥

डानी जिवाट्म इसे सारके मिआर्मुड लोस जै टाहाके,
 माहाड माहाड्टै जाट्म कानुड मैभाके आहिन सेहाके ।
 सेनी पट्टै न इसे सारके याहानी डी भा काम,
 वाट्म डुओस ओटे इलाड काम्हन काम्हन आर्मुम ॥

(स्रोत : सेन टाहाके, रिल्हिड गोमोक, वि.सं. २०५०)

फोड ठाह्लोक

फोड	मगर ढुटाड ठाह्लोक	नेपाली
आभाए	भाके हेक्चले	छुट्टेला
पिप्लाप	भाँपिलाप	पुतली
आर्मुड	सेहमकठा नाम्च	बासना
काम्हन	कम्हन, लोट्च सयमसम्म	लामोसमय, धेरैसमय
पुरुड	वाट्केपाच सार	कोपिला
भिल्लुम	भेर्लुड,	असिना
उर	हिउँदओं यामआड सित परिस्म	तुषारो,
	जाम्हच डि	
पुनम्हाक	ढामा,	संघर्ष, मिहिनेट
डुके	मुके, उँके	बस्तु
आहिन	आर्हीक्न, आहीक्ज	अति नै, अचाक्ली
मा-माचा/मा-माह्च	माह्च माह्च,	स-सानो
डाहाड्म	डाङ्के जाटाक्के, डाहाङ्के	देखाउनु, देखिनु

फोडगोमोक

१. म्हाकाड याहाच भाका खाट्च फोडको पाहेस्नी हटै याहाच फोडओ भाखा/लय खाट्च फोडको पाम रिक्नी :

उदाहरण : म्हाकिड = टाकिड, डाकिड, डाकिड, जाकिड
इलाड, सारके, डोस्नी, वाट्के, स्याहाके

२. म्हाकाड याहाच फोड/शब्दके केट्म बाक्य खास्नी :

काम्हुन, पिप्लाप, मोईभा, आर्मुड, ह्याटके, भेर्लुड, आन्हिन

वाह हटै वाहसेट

१. म्हाकाड याहाच फोडको सेहेमकठा डाक्डेम् जाट्नी :

छत्त्याम, पुनम्हाक, आभाए, मादुम्नी, भिर्लुम, मान्हाड्म, हयोक्ले
आर्चिम, माडोसा, आर्मुड्च, पिप्लाप्कोइ, काराड्त्ले, आन्हिन

२. पाहाकारीकोईड सेम डास्चिस्च फोडको पिनिक्म इसै रिल्हिड फेरी रिक्नी :

डुम लेया इसे सार टिसेनिड न,
डाहाड्म ले बल्ल छिनिक् इलाड न ।
..... पुनम्हाक कुडिक टी भिर्लुम ड कठा,
जिवाट्म मिपुरुडकोके कठा ॥

३. पाठों मिठापाड म्हाकाड याहाच गिन्हाकों टुन्त्च जुवाफ रिक्नी :

(क) सेहेच सार कुलाकि भाके ह्योक्ले ?
(ख) वाट्च सारटाक हि छत्त्याम ले ?
(ग) पिपुरुड/पुरुड हिके मादुम्के ?
(घ) सार कुसकठा पुनम्हाक गेसा ?

(ड) सारके सेहेमकठा हिके डोस्के परिस्ले ?

(च) साराड लेच डुको हिके म्हास्के ?

(छ) सार वाट्नाखिड हि फाट्ले ?

(ज) सारओं बुटाके हि हि याहाके परिस्ले ?

४. पाठओं ठापआड म्हाकाड याहाच बाक्यको पाञ्हेस्म खाट माखाट भाक्नी :

(क) रिल्हिडाड सार सेहेम कठा वाट्म ले । ()

(ख) सारटाक पिप्लाप/भाँपिलाप फलाप फलाप जाट्चै छत्त्याम ले । ()

(ग) सार मादुमा डेहा अभा वाट्ले । ()

(घ) फ़िल्हुड/भेल्हुड ड उर कठा सार मापुना । ()

(ङ) सार आर्मड मायाहाले । ()

(च) ढयाट्मा माडिना डेहा सार छोकले । ()

(छ) सार ज्याच डुके म्हास्के माछान्ने । ()

(ज) सार ढलिड जिवा डेहा मिआर्मड लोस लोस टाहाले । ()

५. म्हाकाड याहाच रिल्हिडों पुड पाञ्हेस्म गिन्हाकों जुवाफ याहानी :

माकेट्नी सूए ड मा-माचा सारके डी भा कानी है,

हुट्म भार आलाकिड इलाकिड कोहोम याहानी है ।

घारम्के ह्योक्ले डु होलाड सेहेम कठा डोस्नी है,

सारके ज्याके पाच डुको लेल्या पाम म्हास्नी है ॥

काराड्हले पिहिन इसे सारको सेहेमज वाट्के ले,

अभै इलाड सेहेच टकिनिड मिआर्मड फाट्के ले ।

वाट्म ग्याच, वोर्च सार पिप्लाप इलाड योट्के ले,

माञ्हाड्म कानुड मैभा आर्मड्च कठा रेट्के ले ॥

गिन्हाकको

- (क) मा-माञ्च सारके डि हटै भाको हिके काके परिस्ले ?
- (ख) सारओं इलाकआलाक हिके कोहोम याहाके परिस्ले ?
- (ग) सारके सेहेमकठा हिके डोस्के परिस्ले ?
- (घ) सारओं बुटाके हिक कञ्हाइके याहाके परिस्ले?
- (ङ) वाट्च साराड कुस्के योट्के ले ?
- (च) मञ्हाइम कुस कठा रेट्के ले ?

६. म्हाकाड याहाच गिन्हाकों सही जुवाफ रिक्नी :

- (क) वाट्च सारटाक फालप फालप हि छज्याचै लेया ?
 - (अ) आर्गान (आ) घोंस
 - (इ) पिप्लाप/भाँपिलाप (ई) भँवरा
- (ख) सारों मिपुरुड/पुरुडके हिके माहुम्के डेच आउले ?
 - (अ) इसै भोक्म भ्यामले (आ) इसै सेहेम वाट्केले
 - (इ) सिके पामले (ई) च्यास्म ले
- (ग) टिस्यानिड मिपुरुड छान्नाड कुसै आर्चिम लेया ?
 - (अ) मिल्हा/ल्हा (आ) जु
 - (इ) सार (ई) डाल्हा
- (घ) सार लाकिड पिप्लापकोई हि लाले ?
 - (अ) आम्हुड्च मिडि (आ) सारों स्या
 - (इ) स्यावाट (ई) छयो
- (ङ) सारके इलाक आलाक कोहोम हिके माल्के परिस्ले ?
 - (अ) जरा चेम याहाके (आ) भार लोहोम याहाके
 - (इ) हाँगाको चेके (ई) सारओं बुटा हुट्के

- (च) मा-माह्च सारओं बुटाको भा हटै डि हिके काम याहाके ?
 (अ) सारओं बुटा होरोक्के (आ) सारके उसाहा जाट्के
 (इ) हुस्के याहाके (ई) लोहोके
- (छ) सार सेहम वाटाक्म केस्च आर्मुङ्गए कुसके आरिक सेहम स्याहाटाक्के हेक्के ?
 (अ) मोइभा (आ) पेलिस
 (इ) रोस (ई) लाहा
७. इसे काट सार रिल्हिडाड रिल्हिङ्ग्याकोई सारओं बारेयाड कुट सेनाक्फो जाट्म लेको होचेउ बारेयाड रिक्नी ।
८. “इसे काट सार” रिल्हिड पाह्नेस्म ठाप्काड सेटाक्नी हटिड इसै पाठीड बाडा गिन्हाक खास्नी ।
९. म्हाकाडो गिन्हाकों लोट्च जुवाफ रिक्नी :
- (क) रिल्हिङ्ग्याकोई सारों कुट स्याहार सुसार जाट्के परिस्ले डेम डेमलेको ?
 (ख) सारए हि जाट्म कानुड मोइभाके सेहेच खास्के हेक्के ? सेनाक्फो जाट्नी ।
 (ग) इसै रिल्हिङ्गए हि सन्डेस याहाके पाम ले ? सेनाक्फो/व्याख्या जाट्नी ।
१०. ‘इसे काट सार’ रिल्हिड पाह्नेस्म नाकोके सार कुट होरोक्के हटै हिके होरोक्के परिस्ले ? नाकुड दुक् ड टर्क डाम रिक्नी ।
११. ‘इसे काट सार’ रिल्हिडाड सार होरोक्म जिवाट्म मोइभा सेहेच खास्के ह्योक्के डेच कुराड नेपालाड कुन्हच कुन्हच सार याबा कुराको डेच आउले ? नाकुड दुक् सेटाक्नी ।

ढुट संरचना हटै आखर जोहोखाट

१. म्हाकाड याहाच बाक्यको पाहेस्नी हटै होचेउ जाटाकों मिच्युहु ठाह्लोक वाह्नी :

नाको गेस्ले ।	सामान्य
नाको सेहेमकठा पाहेस्नी ।	आज्ञा/अनुरोध याहाच
नाको भोंको गेप्च अट्छाने ।	इच्छाबोधक
छिनिड डौ इमाड नुडिड ।	प्रस्तावबोधक
पिहिन नमस आपरिसे ।	पूर्वअनुमान
इसे उपटा जाट्नाड सेहेच छान्हचले	सम्भावनाबोधक

जेस्ले	रेसो	खेर्नीस्	नाराम्पनी	स्वाह्या
अट्छाने	अट्जाटे	अट्नुडे	अट्डीने	आछाने
आओले	आरहे	ह्वाचले	राहाचले	छान्हचले

मगर ढुटाड आज्ञा/अनुरोध वाह्नाक्के जाटाकाड 'ओ', 'न', 'उ', 'नि', 'निस्' प्रत्ययको लइस्ले । आज्ञा याहानाड र अनुरोध जाट्नाड डाक्च कुराड माटरै फरक परिस्ले, रिक्नाड कासेउ छान्ने । इच्छा वाह्नाक्के जाटाकाड अट+.....+ए (..ओस्, होस्)ओं रुप छान्हने । कुसके ड प्रस्ताव डानाड जाटाक/क्रियापदआड 'इड' प्रत्यय चाक्चिस्ले । कुसै ड कुराओं पूर्वअनुमान जाट्नाड जाटाक/क्रियापदआड "आ..... ए" रुप छान्हने । सम्भावनाबोधक भावआड जाटाकाड 'चले' प्रत्यय चाक्चिस्ले ।

२. म्हाकाड याहाच काछ्योट पाहेस्नी हटै गिन्हच गिन्हाककुड जुवाफ याहानी :

गिनसरा ड होचेउ बोई निनिओं इमाड नुड्ले । गिनसरै निनि पुसाईके डुपा । निनीपुसाईके भोरा । होसकोई गिनसराके 'नाडके पट्टलाक सफलटा अट्छाने' डेम डेया । गिनसरा ड बोईके होसकोई इमभिटरी नुड्ले डेम डेया । निनिए नमलाक डोस्म पिहिन च नम्बान आखाने डेम डेकाड । ज्यागाट ज्याचै जाट्नाड पुसाईए गिनसराको पाहैस्इमाड सेहेमकठा पाहानी डेम डेकाड । हटै अघेर होट जाटा नाकोड डेचटोको नाको सफल छान्हचले ।

(क) ढेमाडों काछ्योटीड पट्ट खाल्या मिच्युहु बुच जाटाकको चिन्डिम तालिकाड पिनिक्नी :

सामान्य	आज्ञा/ अनुरोध	इच्छाबोधक	प्रस्तावबोधक	पूर्वअनुमान	सम्भावना

२. म्हाकाड याहाच फोडको केट्म बाक्य खास्नी हटै कुस भाव आले होसै ड रिक्नी :
- जेस्ले, रेसो, खेर्नीस्, नाराम्पनी, स्वाद्या
अट्छाने, अट्जाटे, अट्नुडे, अट्डीने, आछाने,
आओले, आरहे, ह्वाचले राहाचले छान्चले

सेनिकिड डेके

१. सेच पाठ १२ सेनी, हटै म्हाकाडो याहाच गिन्हाककों जुवाफ डेनी ।

- (क) रिल्हिड रिक्म हिके डुस्के हेक्ले ?
(ख) “पल्भ पल्भै” डेच मगर दुटओ पोस्टक कुचै रिक्च आले ?
(ग) कानुड दुट मावाज्दयाड ड कुट दुटाड रिक् रिक्के ह्योकोले ?
(घ) कानुड प्रगटी/उपटी जाट्के हि जाट्के परिसोले ?
(ङ) फोकुड न्हुन न्हुन माटरै ह्वामा माछान्ने डेच हिके आउले ?
(च) कानकोई ढलिड वाहेस लाके हटै ढलिड पाहेस्के हिके परिस्ले ?

ग्योहोक/जोहोउपटा

१. कुसै ड प्रकृटीकठा सम्बन्डिट लेच कुराड काट रिल्हिड रिक्म ठाप्काड सेटाक्नी ।
२. नाकुड बा-बोई/बोइ-मोइ कठा काट खयाकओं ल्हिड गिन्ट्म होसके रिक्म ठाप्काड सेटाक्नी ।

पाठ १३ : पाङ्हेस अघेर

म्हाकाड याहाच चिटरको ओंस्म ठाप्काड छलपल जाट्नी । होसै चित्रकोआड हि हि डाङ्ले
होसै कुराको दुम्न पाहाकारीकठा छलफल जाट्नी ।

सोम कन्या माइयो आहान

- हेमा आलेमगर

खाइयाकाड काट मगर लाइघाड वैशाखे पुर्न्या मन्डिचै लेआ टा । मेहेकुड बाज्युबज्यैके आर्मिट्म द्याक्मलेया । भयारके द्याका । ढार याहामलेया । द्याक्के हटै ढार काके जाट्नाखिन पट्टको भुरुम छान्हा । ज्याके गाके जाट्मन लेया टा । लाइघाड द्याक्चपार ज्यामगाम हटा स्याहाम मन्हाइच छ्याप लेया । होस लाइघाड अघोर से-सेहेच सोम आरनाम नानीको लेआ टा । होस नानीकुड मिटाँहा जै माहाले, ल्हिइस्याहाड ढरी अघोर वाहोला टा । होसै चैत-वैशाख साहाकाड घाँटु स्याहाके छ्याप लेच । सोम नानीको मज्जरो घाँटु स्याहानाड पट्ट लाइघालीको भुरुम छान्म डोस्म न लेआ । हि माखाटा, हि छान्म आले छेना; कर्हाइच जब्बर आँढी राहालेसा । होडिक कर्हाइच नाम्सुहूँ भर्मीकुड इमुड छाजान भुरुका, सिड बुटाको फुटाका, पट्टकुर लटपट्टै खासाक्लेसा । न्हुनिड नामस, भिरल्हुम र राहाम लाइघालीकुड चामचम गिट्च मकै बुटाके पेचेट्लेसा । लाइघालीकोइ ह्याले ज कहर कठ होसे बेला चेसाका ।

नामस, नम्सुहू बाट्नीखिन पट्टकोइ मे मेल्लहौ इम, चिजबिजको, डेट, र्हाको पालेसा । कलापटारियाड ठाहा छान्हा, मज्जरो स्याहाम भर्मीकोके मिमर्हाड ख्योहाक्च होस सोम आरनाम नानीको कुलाक ड माले । मेनुड बोइमोइकोइ, लाफाकोइ घोक काम योटा । माडाका होसको।

लाङ्घाली हटै लहो खाट्म होसकोके पट्टलाक पानुडा । कुलाक ड माडुपा । कुलाक रा माडाङ्हा । स्याहाममुच सोम जना आरनाम नानीको म्हाट्निखिन पट्टकोकेके पिर लास्च ज छान्हा । खिन लाङ्घालीको खाट्म पट्टलाक पाके ठाल्लेसा । पाचै नुहुनाड डेओचुली लेठाड रा टाहालेसा । लाङ्घालीकोइ डेओचुलीयाड मेहेकुड डेउपिटरको ले डेम डिहिओला । लाङ्घालीकोइ होलाड टाहाम मेहेकुड डेउपिटरके जुहार जाटा -“कानुड होडिक सेहेच नानीको कुलाक ले ? कुटा ले ? कानके डेम याहानी ।”

खायाकुड बेला भर्मीको मेहेकुड डेउपिटरकोकठ डाक्के रा जाटोला टा । लाङ्घालीकुड जुहार सेनिखिन डेउपिटरकोइ डेलेसा -“नाहाकोइ कानकोके माआर्मिटा । लहौ छ्याप, रोस - रेवस सेहेम मामन्डिया । सेन डेहाड रा ज्याके गाके, ल्हिङ्के स्याहाके जाट्म भुला । उपटा जाट्के, जजामिजाकोके सेहेम पाहाक्के माजाटा । कान नाहाको कठ ममर्हाडमने ।”

डेउपिटरकुड कुरा सेम लाङ्घालीको मिकरा ख्योहोम टालु गुहाक्लेसा । सोम नानीकुड बोइमोए -“कानै मावार्हा बाज्युबज्यै । कानके छेमा याहानी । आबो लकिड नाहाकोके आर्मिट्ले । सेहेच ठगानाड डाले । कानुड नानीको कुलाक ले ?” डेम ढलिङ जुहार का ।

“सोम नानीकोके कानकोई न भुरुक्म इलाड राक्मने । आबो नानीको ल्हूम ल्हेस्म भेटा । इस चुलीओ न गुफाड नुहूम डोस्नी । नानीको डेउ ल्हेस्म भ्याट्मने । आबो लकिड नाहाकोइ इसे यामाड न इस ठगानाड राहाम द्याक्के बाहाले । अनि कानकोके मन्डियाक्के लहौ केस्म राहाच छ्याप माडास्नी । लाङ्घा सुग्घर डानी । जजामिजाकोके काजुस्के, डाबोरोस्के पाहाक्नी । अनि कान मर्हाडले ।” डेउपिटरकोइ इटा डेलेसा ।

मड्योहो न, लाङ्घालीको नुहूम काट गुफाड सोम ल्हूमको डाङ्ले । लाङ्घालीकोइ होस ठगानाड द्याक याहा, ढार का । होस लकिड न सोम नानीको मेहेकुड डेउपिटरको कठ डेओचुली, दन्त्यचुली ड बरचुलीयाड धिलधिल्टै छान्म डुके ठाला डेम आहान काले ।

लेके र डेओचुली डाडाड काट गुफा ले । होलाडौ रखवारी याबा पुजार्या डेइड न,

छिनपिहिन र होलाड मगरको न ले । होस बेला लकिड न टा, याम अनसार स्याहाके ल्हिडके जाट्के ठाल्च । होट बाटी कौरहा, भाम्स्या, भोराको स्याहाके बारिले । कुडिकबेला डेहाड र स्याहाके माजाट्ले । इसे मगरकुड आहान आले । थारुकुड र इन्हच न कासेउ खाट्के पाच आहान ले । होस आहान र सेनी है ?

ढलिड अघेर, इन्हाडौ नवलपरासी(पूर्व)आड काट थारु राजा लेआ । पूर्वी नवलपरासीके नवलपुर जिल्ला र डेले । नवलपुरके थारुकोइ ललपुर डेले । थारु भाषाड ललपुर डेच मिनाम ठोगान डेच आले । अँ, होसको राजाकुड आर्मिन महाराजा आले । होसको ढलिड शक्तिशाली लेआ । खायाकाड सुए जुआ होसे न कर्हाडच डेच लेआ । महाराजा राजाए यिजाट्म मेक्कुड जोडके ढलिड कर्हाडच खास्चै नुहूमन्या । होसकोइ र मेक्कुड इष्टदेवीके आर्मिट्के डास्मनेसा । हिके डेहाड राजा चो पुन्के र जुके जाट्म मेक्कुड जोड ल्होडाक्के दुनढान लास्मन्या । देवीए मेक्कुड काट दुतकठ राजाके सेटमिन र याडकाहालेसा । होसको दुतके थारुकोइ 'कुसुनापुत्र' डेले । कुसुनापुत्र नुहूम राजाके देवीओ सेटमिन सेटाक्नाड र राजाए देवीके मआरमिटा ।

मेक्कोके महाराजा राजै कुडिक न माडिहिच डाडम देवीके मिडाम्छो केसा । हटै होसकोइ महाराजा राजौ सोम नानी मिजाकोके भुरुक्म आल्हलेसा । महाराजा राजाके मेक्कुड नानी मिजाकुड पिर लासा । इलाक आलाक पा । भर्मीको लैडिम पा । पानाड पानाड चाँहाटौ डेओचुली डाँडाड आल्हम डामनेटा डेम राजै सेआ । पाके नुहूनाड मड्योहो न राजकुमारीको चो ल्हूम ल्हेस्म मुच लेउसा । महाराजा राजाए देवीकठ माफ डिहिया । देवीए न मेक्कोके मन्डियाक्च बिढि बिढान पाहाका । हि हि ज्याके गाके जाक्मने होस न डिहिटाका । माहाराजा राजाए पट्टकुर ओलोका । हटिड राजा लकिड मर्हाडच देबिए राजाके डेले -“नाड कान डेउपिटरकुड आसिषै न ढलिड शक्तिशाली छान्च आले । अबो लकिड सेन ड घमन्डि माछानके । लाहाके रोहच, आसिस् याहाच डेउपिटरकोके आरमिटके ।”

“नाक्को कानुड रक्षक, कानुड डेउ आले । डै नाहाकोके मआरमिट्म गल्टी जाता । माफ याहानी रा डौ नानी मिजाकोके जिवाट्म याहानी ।” - माहाराजा राजै जुहार जाता ।

“डेउपिटरकोइ भर्मीके काचोट ल्हूम खास्निखिन खिन जिवाट्के माज्योस्ले । बरुटै अबो लकिड डौ लख न नुड सोम नानीकोके रा भर्मीकोइ द्याक्के जाट्ले ।” डेम माहाराजै राजाके होम्म ल्हेट्ले । ल्हेस्के पानाड डेवीए महाराजा राजाके डेले -“इस पहाडुड काट

ठगानाड न्हिस चाँचुल ड पाँचुल डेच न्हिस टरबारको डाच ले । होसे नाडके पाहुर छान्हा । पाम आल्हो ।”

हटिड महाराजा राजा डेवीके भोर्म् ल्हेस्ले । डेवीए डेच लख पाहुर कुलाक ले हो डेम पाके लास्ले । पहाडाड टरबारको आर्च्युक्म डाच ठकन होसे डाँडा म्हाकिनिड लाडघाड मुच काट मगर लेन्जा भर्मीए टनाक्म याहाले । होसे चाँचुल ड पाँचुल आर्मिन लेच टरबारको मज्जरो सेहेच लेआ । होडिक सेहेच बाहास डिन्म महाराजा जजाको लख न चोड्ले । मेल्लाहाके डुस्थाड राजा होस मगर भर्मीकठ रा ढलिड मर्हाड ख्योहोले । हटै होसेको न्हिसान्चै मित साइनो लैडिम इष्ट छान्हा टा डेच आहान ले ।

इन्हाडो बेलाड डोस्नाड नवलपुर जिल्लाड लेच कावासोती नगरपालिका, वडा नम्बर काटाड लेच जडगलाड ‘माहाराजा ठान’ डेच काट ठान ले । इन्हाड होसे ठानके भर्मीकोइ माहाराजा मन्डिर र डेले । होसे ठानाड द्याक्के मुच मुक्कुर भर्मी थारु जातीओ आले । होट न जाट्म, नवलपुर थारुकोआड चौधरी थारुकुड मुढियार कठ काट टरबार ले । हटै थनैत थारुकुड मुढियारकठ आस्काट टरबार ले डेम सेले । डेबि मुच डेच गुफा र डेओचुली डाँडाड डाङ्के डुप्ले । होसे गुफाड मुच डेवीके द्याक्के इन्हाड र मगर भर्मी मुले । होसे भर्मीके थारुकोइ मेहेकुड भाषाड ढोकियान डेले । नवलपुराड मुच थारुको काट काट लाड्घा लकिड पालैपालो डेओचुलीआड लेच होसे गुफाड सोम कन्या डेवीकोके द्याक्के नुहूले । सोम कन्या माइकोके थारुकोइ सढा न वैशाख साहाकाड द्याक्क्याड र बाङ्गा - बाङ्गा ल्हेसाड चहिँ डेओचुली डाँडाड लेच होसे गुफाड द्याक्के नुहूले । होसे द्याक्के थारुकोइ कन्टरी पूजा डेले ।

थारुकोइ कन्टरी पूजा जाट्निखिन लाडघाड नामस राहाले डेच काट डिहि ले । वैशाख साहाको खडेरीआड नामस राहानिखिन भर्मीकोइ मकै भेरेस्के, मेट - गानकुड छोयो भेरेस्म गिताक्के याम राहा डेले । संयोग आले टि कुटा छेन्हा ? कन्टरी पूजा न्हुनिड टै - टै नमास राहाच न छान्ते । इलाक काट भनाई सेके डुप्ले : ‘पहाडाड सारु, मढेसाड थारु ।’ नवलपुर जिल्लाड ढेमाड पहाडाड मगरको मुले डेहाड म्हाकलाक न्हाम्च ठकनाड थारुको ले । मढेसाड मुच पट्ट थारुकुड पहाडाड काट काट मगर इष्ट लेच न छान्ते । मगरको ढाकर, गिन्हिड, न्हडगली जाहाम राक्ले । राहानाड सन्टोला, ब्युर, ह्याक, छेबोक लाम राहाले । होसेको छोसान कठ योस्म आल्हे । इसे सामाजिक साइनो डाडनाड महाराजा राजा र ढोकियान मगर मित लैडिनाखिन न इन्हच छ्याप केस्च आहुला लख सेले ।

फोड ठाऱ्लोक

फोड	मगर ढुटाड ठाऱ्लोक	नेपाली
खाडयाकाड	सरबास अघेरुड बेला	धेरै पहिले
अघघोर	ढलड	असाध्यै
ल्लिडस्याह	ल्लिडके स्याहाके जाट्च	नाचगान
जब्बर	अघघोर कर्हाडच	भयङ्कर
छाजान	इमुड ढेमाड खर, टायल हिकाटै जिप्च भाग	छाना
पेचेट्के	पच्याट्पिचिट् खास्के	तहसनहस गर्नु
म्हाट्के	डाडके माह्योक्च छान्के	हराउनु
डाबोरोस्के	लहै चिट्डिच डिन्के अघघोर जुडकुट जाट्के	सङ्घर्ष गर्नु
ढार काके	डेउ पिटरके आरमिट्म ढजा, डि याहाके	देवीदेउतालाई सम्भेर धजा, पानी चढाउनु
घिलघिल्टै	काट हारियाड मुच	लस्करी
ढुनढान	कुडिक न माडास्म लास्के	बेसरी/बेस्मारी
याडकाहाके	बिन्काके	पठाउनु
मिडाम्छो	मेड्हेरेक	रिस, रोष
माज्योस्ले	माखाट्ले	सुहाउँदैन, मिल्दैन
होम्के	भुलुक्के	फकाउनु
इष्ट	लहौको/मेनोको	आफन्त
मुढियार	मिगुर	थारु समुदायको मुख्य व्यक्ति
न्हाम्च	पट्टलाक कासेउ,	समथर
घाङ्च	टेम्च माछान्च	अग्लो

फोडगोमोक

१. म्हाकुड ठाऱ्लोक अनसार खाट्च फोड चिन्डिनी :

- (क) सरबास अघेरुड बेला
(अ) नुडसेट (आ) खाडयाक (इ) टिसिनिड
- (ख) अघघोर करहाड्च
(अ) सरबास (आ) ढलिड (इ) जब्बर
- (ग) पच्याट्पिचिट्
(अ) पेचेट्के (आ) दुस्के (इ) डुड्के
- (घ) काट हारियाड
(अ) घिलघिल्लै (आ) वालिम्टै (इ) जुनजुरुक
- (ङ) याडकाके
(अ) डाके (आ) बिनकाके (इ) दुस्के
- (च) कुडिक न माडास्म लास्के
(अ) ह्यालेन (आ) सरबास (इ) हुनढान

२. म्हाकाड याहाच फोड लकिड वाक्य खास्नी :

मिगुर, मेड्हेरेक, म्हाट्के, जब्बर, छ्याप, म्हाकलाक, मड्योहो, यिलाक आलाक

वाऱ्ह हटै वाऱ्हसेट

१. म्हाकाड याहाच डाककोके सेहेम पारहेस्नी :

मेड्हेरेक, म्हाट्के, म्हाकलाक, मड्योहो, न्हाम्च, याडकाहाके, ल्हिडस्याह, आल्ह्म, ल्होडाक्के, डेओचुली

२. सोम कन्या माइकुड आहान डेच पाठके सावट छ्युक्म पालैपालो पारहेस्नी ।

३. म्हाकाड याहाच गिन्हाकौ काट वाक्याड जुवाफ याहानी :

- (क) सोम कन्या माइकुड आहान थारु लाडघाड फरक - फरक लेच आले ?
- (ख) पट्टलाक पानाड र सोम नानीकोके माडाडनाखिन लाडघालीको कुलाक नुहुम जुहार जाटा ?
- (ग) मगर लाडघाड सेच ढेमाडो आहान कुलाक सेके डुप्ले ?
- (घ) मगर लाडघाड घाँटु सेन स्याहाक्ले ?
- (ङ) कन्टरी ह्याक कुठिन्च ह्याक आले ?

४. म्हाकाड याहाच गिन्हाकौ जुवाफ रिक्नी :

- (क) मगर लाडघाड केस्च आहान अनसार नम्सु राहाके अघेर सोम कन्या नानीको हि जाट्म न लेआ ?
- (ख) मगर लाडघा र थारु लाडघाड केस्च सोम कन्या माइकुड आहानाड हि हि कुरा खाट्के नुहुमने ?
- (ग) डेउपिटरको लाडघालीको कठ हिम डामछोस्च लेउसा ?
- (घ) मगर अनि थारु लाडघाड केस्च आहान अनसार होसबेला म्हाट्च सोम नानीको इन्हाड कुलाक ले डेम डिहिले ?
- (ङ) नवलपुरुड थारु ड मगरको कुट जाट्म इष्ट छान्हा डेच आहान ले ?

५. नवलपुर जिल्लाड केस्च 'पहाडाड सारु, मढेसाड थारु' डेच अरूठ हि आले ? पाठ पारहेस्म होचेउ ठापाड सेनाक्फो जाट्नी ।

६. सोम कन्या माइकुड आहान पारहेस्नाखिन नाक्कोके गिनाड लास्च कुरा रिक्नी ।

७. म्हाकाड याहाच डेचको वाराक्मटोको सेनाक्फो/व्याख्या जाट्नी :

- (क) “नाहाकोइ कानकोके मआरमिटा । लहौ छ्याप, रोस रेवस सेहेम मामन्डिया । सेन डेहाड र ज्याके गाके, ल्हिडके स्याहाके जाट्म भुला । उपटा जाट्के, जजामिजाकोके सेहेम पाहाक्के माजाटा । कान नाहाको कठ ममरहाडमने ।”

(ख) “नाक्को कानुड रक्षक, कानुड डेउ आले । डै नाहाकोके मआरमिट्म गल्ली जाटा । माफ याहानी र डौ नानी मिजाकोके जिवाट्म याहानी ।”

८. पाठौं अघेरलाकुड सोम काछ्योट पार्हेस्म पट्ट काछ्योट लकिड काट/काट गिन्हाक खास्नी ।

ढुट संरचना ड आखर जोहोखाट

१. म्हाकाडो तालिकाड याहाच बाक्यको पाहेस्नी हटै फरक भाक्म वास्नी :

कतृबाच्य	कर्मबाच्य	भावबाच्य
(क) भोयाए उपटा जाट्ले ।	भोयाइड उपटा जाट्चीस्ले ।	(नानीइड) इमाड नुड्चीस्ले ।
(ख) नानी इमाड नुड्ले ।		
(ख) रमीसराए ल्हिड ल्हिडा	रमिसराइड ल्हिड ल्हिडचीसा ।	(छाचभर्मीइड) सेहेमकठा मिस्चिसा ।
(घ) छाचभर्मी सेहेमकठा मिसा ।		
(ङ) रिना पाठ पढिस्चले ।	रिनाइड पाठ पढिचिस्चले ।	(होसैइड) इमाड मुचिस्चले ।
(च) होसै इमा मुचले ।		

कर्ता, कर्म र भाव (क्रियार्थ) मध्ये कुसै काटको मुख्य मन्डिम डेचिस्च कथन बाच्य आले । कर्ताओं बचन, पुरुष ड मनिटा/आदर अनुसार जाटाक/क्रियाओं रुप परिवर्तन छान्हच कतृबाच्य आले । बाक्यआड कर्मओ बचन, पुरुष र मनिटा/आदर अनुसार क्रियाओं रुप परिवर्तन जाट्म याहाच बाच्य कर्मबाच्य आले । होट ज बाक्यआड जाटाक/क्रियाओं भावके मुख्य मन्डीम रुप परिवर्तन जाट्च बाच्य भावबाच्य आले । ढेमाड तालिकाड उदाहरण याहाम ले ।

२. कोठकाड याहाच मेसेरेक/संकेतओं मिठापआड बाच्य परिवर्तन जाट्नी :

- (क) होसको उपटा जाट्लेको । (कर्मबाच्य)
- (ख) रमीसरै सटाक ज्या । (कर्मबाच्य)
- (ग) हरिबहादुरइड हिमाल काल्चीसा । (भावबाच्य)
- (घ) लफाको लाङ्घा आन्चलेको । (कतृबाच्य)
- (ङ) पाहुनाइड ज्यागाट ज्याचिसा । (भावबाच्य)

सेनिकिड डेके

१. सेचे पाठ- १३ सेम म्हाकुड गिन्हाकौ जुवाफ याहानी :

- (क) ग्याँहोटके लाङघाड हिम पट्टकोइ जाकोला ?
- (ख) लाङघाड हि सकस राहा ?
- (ग) ग्याँहोटै कुढिन्च अकिल छ्युका ?
- (घ) मिगुरै ग्याँहोटके हि इनाम याहा ?
- (ङ) इसे आहानौ पाहाक हि आले ?

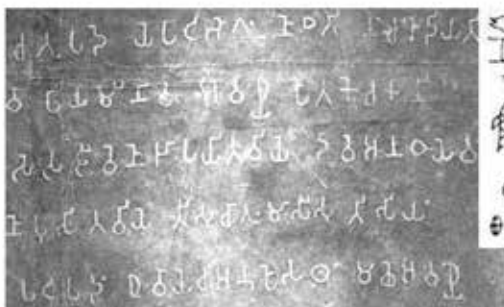
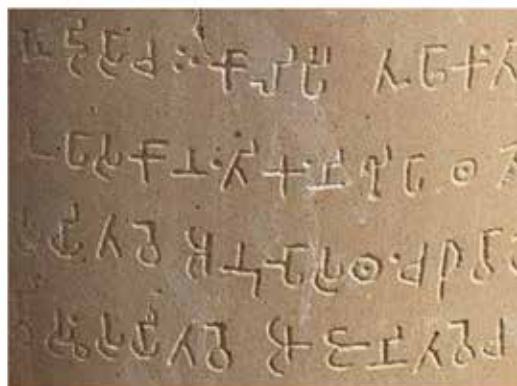
२. नाक्कोइ सेच याबा नाक्कोइ न रिक्च काट - काट आहान पालैपालो नाक्कुड लाफाकोके सेटाक्नी ।

ग्योहोक/जोहोउपटा

- १. नाक्कोइ सेच याबा पारहेस्च काट खाडयाकुड आहान रिक्म नाक्कुड ठाप्काड सेटाक्नी ।
- २. नाक्कुड लाङघाड केस्च कुस र काट लोक आहान पाम अनि रिक्म पारहेस्च कोठाओ भिट्टाड लाक्म याहानी ।

पाठ १४ : पाज्हेस अघेर

म्हाकाडों खाड्याकों लिपिको ओंङ्म ठाप्काड छलफल जाट्नी । कुस कुस लिपि आले ? कुलाडो लिपिको आले ? होसैको ड पट्टा लइट्नी ।

पाठ १४ : कानुड लिपि हटै इचेउ अभ्यास (८० ~ १ : फ१८८ ज१८८ ल८८ : ३०८ त१८८)

१. म्हाकाडो पाठ पाहेस्ती । (१ ख८८८ ८० ८१८८८)

ख८८८ १८ ल८८ : ३१८

फ१८८ ३८८८ ७३८ त१८८ ७८ ल८८ : १८ ३ . ८८ ७३८ फ१८८ ३८८८
 ७३८ ७८ ल८८ : १८८ १८८ ३८ ३८ . ३८ : फ१८८ १८८८ ३८ . १८ ल८८ :
 ७८८८८८ ४८८ ७८ १८ ८८८ १८८८ ३८ . ३८ : १८ १८८ ल८८ : ७८ ३८ :
 ४८ ८३८ ३८ . ३८८ ६ १८ ७३८ ३८८ ३८ . १८ १८८ १ ३८८ १८८८
 ८८ १८ ३८ . ४८८८ ८१८ : ३८ ३८ त१८ ०८८ ७३८ ७४ ६८८ : ८८८
 १ . ३८ त१८ १८८ ल८८ : ३८ ६८८ १८८ ३८ . ७८८ ८ ४८८८ ७८
 ल८८ : १८ १८८ ३८ ३८८८ ८३८८ ३८८ ३८ . ८८८ ३८ ल८८ : ८१८८८
 ८ १८८८ ३८८८ ४८८ ७८ ल८८ : १८८ ३८८८ १८८८ ८८८ ८८८
 ४८८८ ७८ ८८८ ६८८ ३८८ ३८८ ६८८ ६८८ ८८८ ८८८८ ८८८
 ८ ३८ . ४८८ १८ ल८८ : ७८ ६८८ ल८८ : ३८ ३८ ३८८ ३८
 ८८८ ६८८८ . ३८ : ८८८ ८८८ ८८८ ८८८ ८८८ ८८८ ८८८ . ३८८८
 ३८ ८८८ १८ १८८ ल८८ : ७८ ६८८ ८१८ . ८८ ७८ ८८८ ३८८
 ७८ ८८८ ३८८ ४८८ ६८८ ८१८ . ८८ १८ १८८ ४८८ ३८८ १८ १८८
 ४८८ १८८ १८८ १८८ ४८८ ६८८ ८१८ . ८८८ ८८८ ८८ ३८८८ ४८८
 ६८८ ८१८ ८८ ३८ : ३८८ १८८ ३८८ .

४८८ ७८ ८८८ १८८ ल८८ : ४८८ १८ १८८ ४८८ १८८ ३८८ ८१८ ४८८ .
 त१८८ ६ ३८८ ८८ ३८ : ७३८ ४८८ ३८ ? १८८ १८८ ८८ ६८८ ?
 ८८ : ८८ ८८ ४८ . ४८८ ७८ ल८८ : १८८ ८१८ ८१८ ३८८ ८८ ८८

अनुसूची

सेनिकिड डेके पाठको

सेच पाठ १

डै भाका खाट्च रिल्हिडको जाक्लाड । इन्हचो रिल्हिडको ल्हिङ्के खाट्ले । डै मगर दुटाड रिक्च रिल्हिडको पाऱ्हेस्के जाक्लाड । मगरकोइड रिक्च पट्ट डेनाड अघेरो रिल्हिड गोमोक जितबहादुर सिञ्जालीमगरकुड आला । इसकोई रेख बहादुर सारुकठा खाट्म “मगर भाषाड ल्हिड ड टुक्कावौ किताब” डेम छिक्मलेकाड । इसै रिल्हिड गोमोकाड मगरकुड रोस घनिड ले । इलाड २० ओटा रिल्हिडको ले । इसै पोस्टक डै पाऱ्हेस्मलेन । होसकोई कानको सोके परिस्ले, पाऱ्हेस्के परिस्ले डेम डेमलेको । लाङ्घाड हानरक्सी गाके हटै तमाखुको गाके माछान्ने, डेम डेमलेको । कानकोई लहो प्रगटी जाट्के ढामा जाट्के परिस्ले, डेम रिक्मलेको । होट छान्नाड डै इसै रिल्हिड गोमोक जाक्लाड ।

सेच पाठ २

ढलिड अघेर कानुड लाङ्घाड पाऱ्हेस्डिम मालेया टा । होसै बेलाड बाज्यू-वा कोई लेन्जा मिजाके लेन्जा भर्मीकोई जाट्च उपटा पाहाकोला टा । हटै बज्यू-बोइ(मोई)कोई माहाभा मिजाकोके मेनो सिप पाहाक्च छ्याप लेया टा । पट्ट सिपको पाहानाड होसै उपटा जाट्चै पाहाच छ्याप लेया टा । होन्नाडो भर्मीको आखर रिक्के माह्वाढ्याड ड मेहेकुड उपटौ सिपकोआड पाऱ्ह्म छानोला । ल्हिड स्याहाच, डाहाआम्हाट्ओं कुराको पट्ट मेङ्गेरए डेके हटै जाट्म पाहाच जमाना लेया । होन्नाड लाङ्घाड पाऱ्हेस्डिम फोम पाऱ्हेसाक्के ड माडिनोला टा । अडिस्काल भर्मीकोई माट्रै आखर पाहाच अवसर डुपोला टा । आखर पाहाके ड लोस लोस नुङ्के परिसोला टा । लाङ्घाओं ढलिड भर्मीकोई पाऱ्हेस्के माडुपोला । ढ्याड ड लहो सिप पाहाके, हटै सिपओं उपटा जाट्के च लाङ्घाड छानोला । ह्याडउपटा, डिडाबस्टो कोक्च उपटाकुड सिपको मा-मार्ह्च जजाकोई कऱ्हाङ्च भर्मीको कठा जाट्म ज पाहोला । खायाकों जमाना ड चाहँओं जमाना ढलिड फरक ले ।

कानुड लाङ्घाड खयाकों उपटा हटै इलम लहो हिलाड टोरोस्के हेक्च खाल्या लेया । आउरीकोई पामन्हेस्म कोहोके जाट्म ढो/आर, टामा, रुपा, गे ढिन्च ढाटुको छिकोला । लाहाके चहिस्च औजारको खासोला । भैरहा, रूहाको कोकोला । कपास ह्या छानोला । भाँगो, रानीघेउ/पुवा छानोला । बज्युकोई सुटा छिक्म बढिनको डाक्के जाहाके इलम जाटोला । लहो ह्याङ्गार छानोला । डिडाबस्टोको, ग्वाको कोकोला । अन्न, स्यावाट्, गानमेट हटै स्याको लहो इमाड ड लाङ्घाड छानोला । चिउरी, टोरी ढिन्चोइड सिडि चिप्के कोल्हु छानोला । ठाकखोला, भोटलाक छा डिन्होला टा । अन्न हटै अरु बस्टुकठा योस्के परिसोला टा । रेस्के हुर्के रिट्ठौं मिस्या छानोला टा । बडापाड फिन्म बढिनको हुरोला टा । बनाड गानमेट, स्यावाट्, म्हुगान छानोला । बन कोकोला केटोला । समय अनुसार बनाड ऐरी गेसोला । हटै आङ्दी, रह, गान्डीलाक डिस्या साटोला । औंसी, पुर्न्या, पुर्खा हटै प्रकृति ह्याक्माड, चाडपर्वआड नाट्ले जाटोला । हाट, राम लइस्च योलोड छानोला । लाङ्घौ भेजा छानोला । कानुड रोस, रेवस हटै छ्यापको ड चाहँ आडिक परिवर्तन छान्हा । लाङ्घा भर्मीकोई डास्चै ले ।

जिवाकरिक डेनाड कुस र भर्मीओ जिवाकाड मुक्कुर घटनाको, अनुभवको, शिक्षा, उपलब्धि अनि के योगदानकोके वर्णन जाट्के रिक आले । यिचेइ भर्मीओ जजाबखट लकिड लाम होसकुड जिवाकयात्रा, डाबोरोड ड सफलता बार्याड सरबास वाराक्मा याहाले । ढलिड लख जिवाकरिक आरमिन केस्च भर्मीकुड रिकचिस्ले, जुसेइ समाजाड आडिक सेहेच योगदान जाट्च छान्ने । जिवाकरिकै पारहेस्चकोके होसे भर्मीओ जिवाक लकिड आडिक प्रेरणा लाके याबा वार्के डुस्ले ।

जिवाकरिक रिकै पारहेस्चकोके जै शिक्षित खास्के माहाले, टै होसे भर्मीओ विचार, मूल्य ड डाबोरोडकुड दृष्टिकोण र टनाक्ले । पारहेस्चकोके जिवाकरिक पारहेस्के प्रेरणादायक छान्के ह्योक्ले । यिचेइ आसेकोके कडा मिहिनेत ड धैर्यओ मूल्य पाहाक्ले । अनि, नुडसेट ड ढुटोरिकौ अध्ययनाड र जिवाकरिक काट मुक्कुर स्रोतओ रुपाड प्रयोग छान्ने, जुसेइ समाज ड युगओ अवस्था वार्के मड्डट जाट्ले ।

सेच पाठ ५

कानुड रोसाड हिकाट द्याकको ले । इसैकोआड चैट बैसाख महिनाओं पुन्याड द्याकच चन्डीद्याक ड ले । इसै द्याक उभौली पुन्या यामलाक छान्त्ने । इसै द्याकआड भुयारँ ठान ठपना जाट्म इसै भा, नमस, डिबु हटै प्रकृति ड पुर्खाकोके द्याक्लेको । इसै द्याक इलाडो भा (भूमी)के मनिटा जाट्म द्याक आला । इसै भुम्या/भुयारँ द्याक आला । इसै भा (भूमि)ओं पट्ट डेनाड अघेरों पुर्खा चन्डी भुयारँ आला । कानुड जिजुबाजीकोई इलाडो भा हटै प्रकृतिके जोगइट्चै मेनो जिवाक केटा । ह्याडार खास्म खेटीपाटीको जाट्नाड, जिवाक केट्नाड कानुड रोसको ड खास्चै नुड । चन्डीद्याक कानुड डेउपिटर छान्त्म भ्याच भुयारँ पुर्खाको हटै इलाडो भा ड प्रकृतिके द्याकच द्याक आला । इसै द्याक केट्के लाङ्घाड चन्डी भेजा छान्त्ने । भेजाड पट्ट लाङ्घालीको मोल्हले । पट्ट लाङ्घालीको भोरोम कन्हाड्च सिङ्बुटौ मिहार्टुडाड ठान ठपना जाट्म द्याक्लेको । चन्डी फोड मगर आले टि माहाले ठाहा माले । द्याड ड, इसै भुम्या/भुयारँ द्याक आला ।

सेच पाठ ६

खुमीसरा - ए नानी, कुलाक ह्वाच आले ?

युजिना - बज्या भोरा है ! (बजेइ मेक्कुड न्हिस हुट यहाले हटै युजिनाए मेनो टालु गुहाक्ले)

खुमीसरा - बिसासै, नुड मनै चिट्डीच पट्टकुर ओलुस् ।

युजिना - बज्यै भेरम् न ले ? इमलाक पट्टकोके भेरम् न आउला नि ?

खुमीसरा - पट्टको न भेरम् न ले नानी । चेक बुद्ध्या डेच डा आले । इन्हाडसम्म न्हिस चु र्हाको लाम माहारा नुहूले । नमबिक ल्हेस्नाड काभारी सिड र बुम राहाले ।

युजिना - नाहाको च खायाक गानमेटको, आँटा, ढेंडा जेच छान्म आले चाँहाघरी काजुस्के ह्योक्च ।

खुमीसरा - होटा न आले टि कुट छेन्टो । कानुड मार्च जजाको च माजेले आँटा, ढेंडा । डोकानाड नुहा चाउचाउ लोआ, जेआ । होटै च घरि न घरि छाम उसाहा जाट्के आल्हके बाहाले ।

युजिना - आले हो टो बज्यै । कानै लाहाके सेहेच जाट्च ज्याकोट ड माज्याकोट मावारम्
डुख डिन्मने ।

खुमिसरा - डा च नानी, सेन ड हिकाट फिहिच गान फिन्म जेके आले । डोकानौ हिकाट
च जेके न माजाक्ले । बेस्काड जोम जेले । सेन मकै आरुडम जेले । होस न जाप्पु सेले ।

युजिना - आलेमन ? बिज्यै नाक्कोइ चाँहाघरी आरुडच मकै टायाके ह्योक्ले र ?

खुमिसरा - काट न्हिस मिस्याक च भाल्मने डौ र । अबो च डा बुली बिसा र खाडा ।
टायाम न ले ।

युजिना - बज्यै, नाक्कुड कुरा सेनाड कानै इमाड न फिन्च कुर जेके छान्ने डेम लासा ।
आबो लकिड डा र डोकानुड चाउचाउ, बिस्कुटको माजेले ।

खुमिसरा - आले, होट न जाट्के बाहाले । नए कुरा वार्हा । इस न मरहाड सेया डाके ।
वाट जाट्म भुलुका टि डै ?

युजिना - छान्ने बज्यै । सेहेम मुनि है ?

खुमिसरा - लो लो ।

सेच पाठ ७

म्हेए सिङ घाँसको जोसा देहा सिक्म बडाप/बराप छान्ने । “बडाप” रिल्हिङ गोमोकाड ड
बडाप रिल्हिङे होसै ज डेले । नाक्को ड कानको मिध्याड नम्सु पहिस्म कानकोई कुराकानी
जाट्के माहेक्नाड कानको पट्टकोके खटी छान्त्के हेक्ले । इलाड नम्सु डेच बाहिरीओं भर्मी
या सकटी आला । बाहिरीओं भर्मीकोई कानकोके पुनुक्म इलाड पट्ट बडाप खास्के ह्योक्ले
डेच इसै बडाप डेच रिल्हिङए डेमले । इसै रिल्हिङ गोमोकाड ३४ ओटा टुन्त्च, लोट्च
रिल्हिङको ले । इसै मगर ढुटओं रिल्हिङ गोमोक रिल्हिङ्ग्या विष्णुकुमार सिङ्जालीकोई
रिक्च आले । इसै पोस्टक वि.सं. २०६७ आड छ्युक्म लेया । इलाई कुलाक रिल्हिङ्ग्याकोई
छयो डेच आखर आले डेलेको । इसके गिताक्के परिस्ले डेलेको । कुलाक बाँभो लेच भास्म
सिर्जनाको जाट्के परिस्ले डेलेको । हटै इलाड गाड कुट छान्ने डेम विस्लेसन जाट्लेको ।
कुलाक रिक्च रिक्माकोके नासाट्नी डेम डेलेको । इसै रिल्हिङ गोमोकाड कानुड डुख सुख
हटै कान्कोई जाट्के परिस्च उपटाकोआड परिचर्चाको ले । इट छान्नाड बडाप रिल्हिङ
गोमोक ड पाहेस्के परिस्च जोगरओं पोस्टक ले ।

१. छिन्निक कान लिस जै माछान्म इसे भिन्टाभर मेनो बहादुरी, अकिल हटै मेहनतै योगदान याहाम पट्टकोके र प्रेरित जाट्च मगर लेन्जा अनि मास्टु भर्मीकुड बार्याड सेके है ?

पट्ट डेनाड अघेर कुरा जाटिड राणा शासन सेहेच माहाले । इस के लोहोके बाहाले डेम डाक्के ह्योक्च र विद्रोह जाट्ठाड सिके बाहाच कानुड अघेरा सहिद लखन ठापा मगर आले । गोरखा जिल्लौ बुडकोट डेच ठलाड फुन्च लखन ठापा मगरके राणाको मेहेकुड विरोध जाट्च डेम साट्च लेआ ।

२. अनि कुरा जाटिड बेलायत सरकारै याहाच कर्हाडच तक्मा भिक्टोरिया क्रस जुच भर्मी कुलबिर ठापा मगरौ बार्याड । गोरखा सिपाही डेम चिन्डिस्च ढलिड नेपाली रेन्भाकोइ इसे कर्हाडच तक्मा डुप्म भेट्मले । कुलबिर ठापा मगर भिक्टोरिया क्रस डिन्च पहिलो गोरखा सिपाही आले । पाल्पा जिल्लाड फुन्च कुलबिर ठापा मगरै पहिलो विश्व युद्ध छान्नाड मेक्कुड बहादुरी हटै मानवता टनाक्चवाटी डुप्च आले ।

३. अबो ले महाविर पुन मगर । इसकुड बाच्याड होडिक डेके मापरिस्ले आहुला । म्याग्दी जिल्लौ नाङ्गी लाङघाड फुन्च महाविर पुन कान पट्टकुड न प्रेरणा आले । अमेरीका ढिन्च लिसाड पारहेस्च भर्मी महाविर पुनकोई जागीर माजेम मेक्कुड लाङघा लकिड लिसौ उपटी जाट्के काजुस्म न ले । म्यागसेसे अवार्ड जुच पुन मगरै इन्हाड राष्ट्रिय आविष्कार केन्द्र खोल्म नेपाली युवाकोके उद्यमशिलताड प्रेरित जाट्मन ले ।

४. नेपाली राजनितिआड मगरकुड प्रतिनिधित्व जाट्च प्रतिनिधि सभा सदस्य बर्मन बुढा मगरके र म्थ्याक्के माछान्ते । होसकोइ मगर समुदायो हक, अधिकारौ बार्याड संसदाड पट्ट मगरकुड आवाज सोट्म पट्ट मगरकोके गौरव महसुस जाटाक्च लेआ । रोल्पा जिल्लाड फुन्म होर्च बर्मन बुढा मगर नेपाली कम्युनिष्ट पार्टिओ संस्थापक घनिड आले ।

अरुण थापामगर नेपाली ढुटों ल्हिङ्हारी हटै ल्हिङ रिकाहारी आले । इसको सन् १९५२ ल्हेस, जनवरी ६ याकाड भारतों कलकत्ताड फुन्च आले । अरुण थापामगर सोम साहाकुड

ज लेनाइ इस कुड बोइमोइ नेपाल राहाच लेआ । इसको काठमाण्डौंआइ होरा । हटै एसएलसी ड केल्लेका । अरुण थापामगर मार्च लेनाइ लकिड न ल्हिडको सेके, ल्हिडके जाटोला । पोखराओं पृथ्वीनारायण क्याम्पसाइ आइए पार्हेस्के भर्ना छान्ल्याइ ड होसकुड नेपाली ल्हिड संगिताइ ढलिड गिन बाहाचए पार्हेस्के डासा । क्याम्पस लकिड न ल्हिडके ठाल्व इसकुड ढलिड चर्चित ल्हिडको ले । ‘जति रोह लइटढयाइ ड....’, ‘ऋतुकोआइ नाको ...’, ‘चोट हि आले व्यथा हि आले...’ ढिन्हच खसनेपाली ढुटओं ल्हिडको पट्टकुड गिनाइ छाहाम मुमने । अरुण थापा मगरकुड न्हिस चर्चित एल्बमको ‘अरुण’ हटै ‘द बेष्ट अफ अरुण’ आले । इसकोइ मगर चलचित्र लिसराइ, ‘माइनाम टेनाइ आर्मिट जाप्च छान्हेने सुके ड लेन्नाइ...’ डेच ल्हिड ल्हिडमने । इट जाट्म नेपाली ल्हिड सेच पट्टकुड गिनाइ मुच, उपटिओ मिचुटाइ टाहाच बखटाइ इस कोके फोक्सो हटै कलेजो सम्बन्धि समस्या छान्म सन् १९९९ ल्हेस, जुलाई २२ याकनिड इस भिन्टा डास्म नुहा । सेहेच भर्मीके भगुमानइ भोको न, ४७ ल्हेसौ लेनाइ सेन्ड माल्हेस्के जाट्म आल्ह्याइ र कान पट्टकुड गिनाइ मुम मुमने ।

सेच पाठ १०

भोरले !

डा मिमिक ठापा मगर । डा ठाप्का ७ आइ पार्हेस्ले । डा पार्हेस्चइमौ आर्मिन फेर्च नमखान आधारभूत विद्यालय आले । छिनिक डा कानुड समय तालिकाओ बार्याड सेटाक्के पामने ।

पट्ट डेनाइ अघेर कान अंग्रेजी पार्हेस्ले गोराकुड १०:२५ आइ । होसन्हुनिड कानै विज्ञान पार्हेस्ले ११:४५ सम्म । होसन्हुनी कानै सामाजिक अनि नेपाली विषय पार्हेस्ले । कानुड अर्नी जेच छुट्टी अघेर ४५ मिनटौ अनि टिफिन न्हुनिड ४० मिनटौ पिरियड छान्ले । कानै हिसाब/गणित विषय अर्नी जेच अघेर हटै अर्नी जेनिखिन पार्हेस्ले । कानुड अर्नी जेच छुट्टी नमसिन १:४० लकिड २:१० सम्म आढा घन्टौ छान्ले । हिसाब पार्हेस्नीखिन कानै स्वास्थ्य ड शारीरिक विषय पार्हेस्ले । न्हुनलाकुड पिरियड ३:२५ लकिड ४:०५ डाहानाडसम्म कानै स्थानीय विषय पार्हेस्ले । हटै कानुड छुट्टी छान्ले । पट्ट शुक्रवारनीड २:१० लकिड अतिरिक्त क्रियाकलापको छान्ले । होटबाटी डाके शुक्रवारनी पान्हेस्डिम नुहूके माह्हाइ सेले । अनि शनिवारनिड कान पान्हेस्डिम मानुहूले । छुट्टी छान्ले ।

सेच पाठ ११

कानुड रोसाड ड भर्मीओं उट्पटी छान्हच लहो आहान ले । खयाक खयाक इसै भाड भर्मीको मालेया टा । इसै संसार फिचपिड्च लेया टा । डम्हार बनको, स्यावाट् बुटाको, आड्दी हटै डिओंको लेया टा । डम्हाराड डिडाबस्टोको, ग्वाको हटा डिआड डिस्याको ढलिड खाल्या जिवाकको लेया टा । ह्याड ड भर्मी मालेचए जाट्नाड इसै संसार मामन्हाड्च लेया टा । कायाक काट ठ्वाड उर/टुसारोआड काट ठोपा सिट भाला । होसै उर छाना । होसै भाभिटरी ठाहा । नम्खान फेन्हा । होटै काट लेन्जा भर्मी गिता । होसै भर्मी डाँफ्याके लफा खासा । होट ज आस्काट ठ्वाड होट सिट परिसा, उर छाना । टुसारो भाभिटरी पहिसा । नमखान खान्हा । मास्टो भर्मी गिता । होचै मढेसलाक छाल्म मयुरके लफा खासा । होसको रेन्भास्च यामआड डाँफ्या म्हाकलाक भाल्चै ड मयुर ढेमलाके नुड्चै जाट्नाड डुपा । हटै डाफ्या ड मयुर डुप्प स्याहाके हेक्च डाँडालाक इमबार खासा टा । होटिड ९ बहिनी ड काट भोया फुन्हा टा । होटिड कान्हको छाना टा । कानुड रोसों आहानाड भर्मी उरइड खेउच डेम डेले । इलाडो भा, डि हटै सिट, नम, नम्खानओं कुराको जाट्ले ।

सेच पाठ १२

मगर दुटाड रिल्हिड रिक्म कानुड दुटके जिवाट्के हटै बिकास जाट्ठाड डुस्के हेक्के । मगर दुट माह्वार्चए ड दुट पाहाम कानुड दुटाड रिक्को रिक्के ह्योकेले । कानकोई रुद्र बहादुर श्रीसमगरकुड “पल्भ पल्भै” डेच टुरल्हिड गोमोक पोस्टकके डोस्के ह्योक्के । इसको दुट माडाक्च ठगान बाग्लुडाड फुन्म लेया । रेन्भा छान्म भ्याटास, मगर दुट पाहाम इसकोई मगर दुटाड रिक्को रिक्के हेक्काड ।

दुट माह्वार्चकोके खिन पाहाक्के हेक्काड । इसकोई ‘पल्भ पल्भै’ डेच रिल्हिड गोमोक वि.सं. २०७२ सालआड छिक्म लेकाड । इसै टुरल्हिड (मुक्तक) गोमक आले । होलाड ८२ ओटा टुर्हीडको ले । पोस्टकाड कानुड प्रगटी जाट्के कान्को रिन्हके परिस्ले, सोके परिस्ले हटै बिचार ओलोक्म उपटा जाट्के परिस्ले डेमलेको । कानुड लोयाट लाके या डिन्हके कान्को फुक्का छान्हके बल ड जाट्के परिस्ले डेमलेको । चिउ लख मिमुरुडों न्हुन न्हुन ह्वाम माछान्ने ड डेमालेको । कान ढेमाड टाक्के, लहो दुट-रेवसके ढेमाड टाहाके

कानकोई ढलिङ वाहेस लाके परिस्ले । हटै ढलिङ कुराको पाहेस्के परिस्ले । अकिल ओलोक्म उपटा जाता डेहा कानकोई ड लिसके डुस्के हेक्ले । इन्हचो सेटमिनको “पल्भ पल्भै” पोस्टकाड रिहिमले ।

सेच पाठ १३

खाडयाकाड, काट मार्च लाङ्घाड ग्याँहोट डेच काट गरिब डेहाड र गेरूच बौजा मुओला । होसे सेन ड मिनाम कुराको पाहाके जाकोला अनि ढलिङ जिज्ञासु र लेआ । लाङ्घाड पट्टकोइ होसके जाकोला । हिम डेहाड होसे इमानदार अनि फोकोके डुस्च खन्नुड लेआ ।

कायाक लाङ्घाड काट कर्हाडच सकस राहा । खोला टकनिओ पुल बह्याटै जोकाक्म भर्मीको खोला चेस्के माह्योकमन्या । लाङ्घुड मिगुरै घोक् काके बिन्हा -“सुए इसे गरापौ समाधानौ अकिल छ्युक्ले, आसके इनाम याहाचिस्ले ।”

ढलिङ भर्मीकोइ जुडकुट जाता, कुहिकोइ हुकौ पुल खास्के अकिल राका, कुहिकोइ डोडा खास्के, टै कुस र अकिल सेहेच माछान्हा ।

ग्याँहोटै मेन ढ्यान याहाम खोलाके डोसा । होचेइ चेक आलाक खोला खेरप काट सिङ बुटा खोला टकिनिङ फुट्के पाच लेआ । होसे खेरम मिगुरकठ नुहा ड डेआ -“कानै होसे सिङ बुटाके खाटाक्म चेम खोला टकिनिङ फुटाक्के ह्योका डेहाड इस न कालापके पुल लख छान्के ह्योक्ले ।

पट्टको ग्याँहोटै डेच अनसार लासा । सिङ बुटा खाटाक्म चेम खोला टकिनिङ फुटाका । भर्मीको मर्हाडा । पुल सेहेम न खाटा अनि पुल चेस्के ठाला । लाङ्घालीकोइ कुन्च बेलाड र खोला चेस्के ह्योक्च छान्हा ।

लाङ्घुड मिगुरै ग्याँहोटके इनाम याहा अनि पट्ट लाङ्घालीकोइ आसेउ अकिलके सरैडिया ।

आहानौ पाहाक : बल डेनाड अकिल कर्हाडच छान्ले ।

